

ŞUBAT 1965

sosyal adalet

TÜSFEA

TOPRAK BEKLİYORLAR
FAKAT...

sosyal adalet

aylık siyasi fikir dergisi

Yahya KANBOLAT

Toprak Reformu Kanun Tasarısı Üstüne Düşünceler

Charles BETTELHEIM

Şüpheli «Azgelişmişlik»

M. GABBAY

Adalet Partisi ve Yurt Gerçekleri

A. Necati GANIOĞLU

Ereğli Demir Çelik'te Teknoloji Sorunu ve
Danış Koper'in Cevabındaki Tutarsızlıklar

Münir CERİD

Petrol Sorununun İçyüzü

Sevim ARMAĞAN

Eski Roma'da Toprak Reformu Kurbanları

Hilmi ÖZGEN

Yurdumuzda Gelir Dağılımı ve Vergi Kaçakçılığı

Aziz NESİN

Başımıza Gelenlerken Korkmadığımız İçin
Bütün Korktuklarımız Başımıza Geldi (VI)

Mehmet OĞUZ

Güney Vietnam ve Kongo

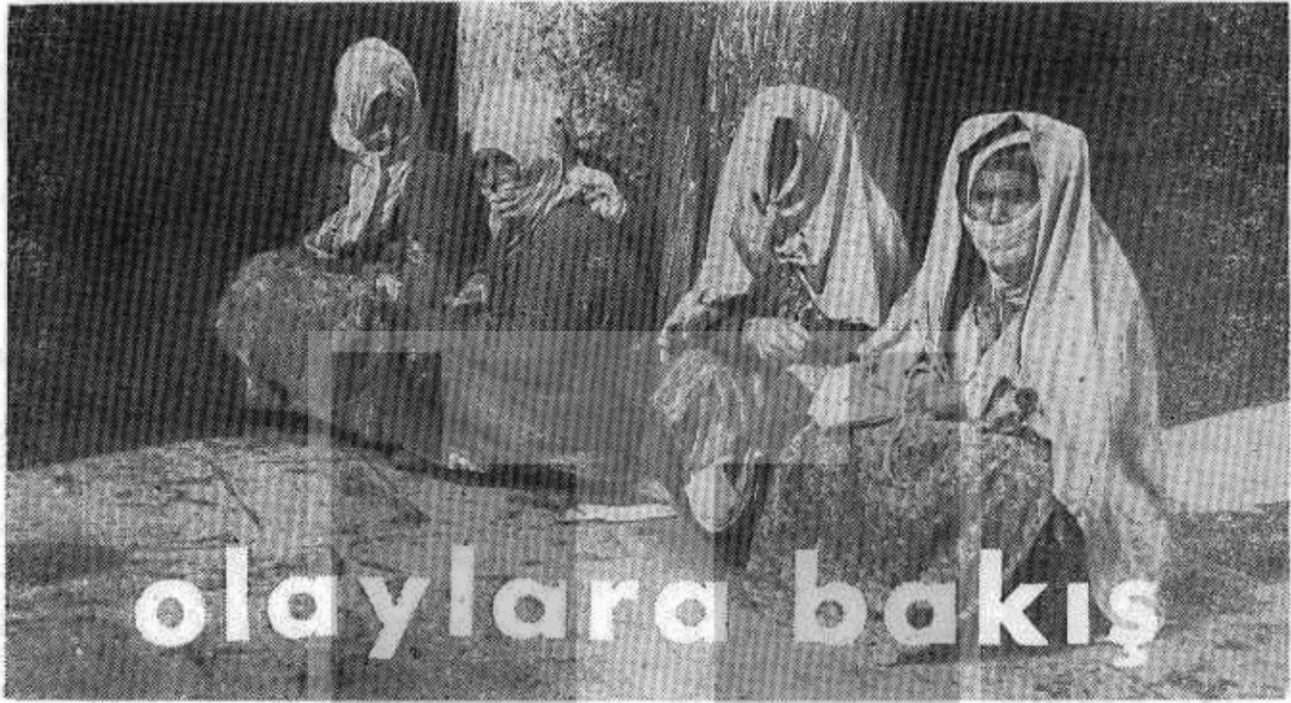
Güzin DİNO

Nazım Hikmet Üstüne Bir İnceleme Denemesi

Abidin DİNO

Gerçek Sanatçıya Güven

olaylara bakış

- gericilik
- CHP nin seçim balonu
- dış ticaret
- toplumcu ve gerici akımlar

GERİCİLİK

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, Karakurt köyü olayı dolayısıyla şu bildiriği yayınlamıştır:

Karakurt köyü olayını Partice büyük üzüntü ile karşıladık. Bu olay halkımızın yarınlarını tehdit edecek ağırlıktadır. Halk çocuklarını uyandırmak, okutmak için cesaret ve feragatla uğraşan öğretmen kardeşlerimizi saygı ve sevgi ile selâmlarım.

Manisanın Kırkağaç ilçesine bağlı Karakurt köyünde bir yobaz vâiz tarafından kışkırtılan eli taşı, sopalı bir kalabalığın öğretmenlere saldırması, kaymakam vekilini ağır şekilde yaralaması tesadüflerin yarattığı münferit bir olay değildir. Bu korkunç olayı yaratan nedenler üzerine eğilmek aynı nedenlerin meydana getirdiği benzer olaylar arasındaki ilişkileri açık olarak görmek ve gerekli kesin tedbirleri vakit geçirmeden almak ilk önce hükümetin ve

derece derece bütün siyasal ve kültürel örgütlerin ödevidir.

Karakurt köyü olayı toprak ağalığı rejiminin, kapkaççı sermayeci sistemin zehirli meyvalarından biridir. Toprak ağaları ve yabancıyla ortaklaşa yurdumuzu, halkımızı sömüren kapkaççı sermayeciler, halkın uyanmasını, gerçekleri görmesini, örgütlenmesini önlemek için, Anayasaya, demokrasiye karşı, bilime karşı, okumaya öğrenmeye karşı, uygarlığa karşıdurun türlü gerici ve tutucu akımlar yaratıp beslerler. Halkın din duygularını sömürerek körüklerler; milleti türk, kürt, çerkes, rumelili, anadolulu, sünni, alevi müslüman, hristiyan diye düşman kamlara ayırıp birbirlerine düşürürler; halktan emekten yana olanları, ekonomik ve sosyal derterleri su yüzüne çıkaranları vatan haini olarak gösterirler.

Ve gelmiş geçmiş hükümetlerin politikası bu zararlı akımlara karşı çıkmaz, tersine bu akımların gelişmesine elverişli bir ortam yaratır.

Gerçekten de öteden beri hükümetler halkı uyar maya, uyandırmaya yarayan düşünceleri (fikirleri) ve halkın örgütlenmesi teşebbüslerini yasaklamış, açıkca yasaklayamadığı hallerde de toplumcu akımların serbestçe gelişmesini önlemeğe çalışmıştır. Hükümetlerin hismi hâlâ emekten, halktan yana olanlara, toplumculara, ilericilere, solculara karşıdır. Aşırı sol ve aşırı sağ ile mücadele parolası, aslında yalnız sol kanada, toplumculara, gerçek Atatürkçülere, emekten halktan yana olanlara karşı yürütülen baskı politikasını örtmektedir. Hükümetlerin sağa ve aşırı sağa karşı harekete geçmesi ancak hükümet otoritesinin fiilen çöğnenmesi, hükümete karşı başkaldırılması hallerinde görülmüştür. Sağ ve aşırı sağ bunun dışında daima hoşgörü ile karşılanmıştır. 1944 yılında bir ırkçı-turancı faşist hareket mensuplarının adliyeye verilmesi olayı dışında, hükümetler sağdan gelen kaba kuvvet gösterilerine karşı daima yumuşak, hatta koruyucu davranmışlar ve bu yumuşaklıkla ırkçı, turancı, ümmetçi akımların her fırsatta baş kaldırmalarına meydan vermişlerdir. Örneğin ırkçılığı da yasaklayan 141 ve 142 nci maddelerin ırkçılara, turancılara uygulandığını biz hatırlamıyoruz. Bugün hâlâ aşırı sağ ve aşırı solla mücadele parolası altında, emekten halktan yana akımların önlenmesi düşünülüyor. Oysa Türkiye'de kaba kuvvete hep sağcılar başvurmuştur. Toplumcuların, solcuların Türkiye'de kaba kuvvete başvurduğu, Karakurt köyündeki olaya benzer olaylar çıkarttıkları hiç görülmemiştir.

Son zamanlarda sağdan gelen zorbaca hareketler, davranışlar artmıştır. Karakurt köyü olayı bunların en yeni halkası. Açık oturumların, ilericili öğrenci dernek toplantılarının, Türkiye İşçi Partisi'nin son genel yönetim kurulu toplantısının basılmaya teşebbüs edilmesi elbette birer tesadüf ve birbirinden ayrı olaylar değildir.

Bunlar birbirine bağlıdır ve tek elden yürütülmeleri, yönetilmeleri kuvvetli bir ihtimaldir. Bu olayların dış politikada bağımsızlığa yönelme teşebbüsleri yapıldığı zamana rastlamış olması bir tesadüf sayılamaz. Gene bu olayların toprak reformu ve ticaretin millileştirilmesi konularının kamu oyuunu işgal ettiği bir zamana rastlaması da tesadüf sayılmaz. Nihayet bu olayların seçim dönemine girildiği günlerde patlak vermesi de elbet tesadüf değildir. Bazı parti başkanlarından radyo idaresinin aldığı demeçlerin son derece çekingen bir eda taşınması, hatta bazılarının nurculuğu olay dışı tutmağa gayret göstermiş olmaları dikkatten kaçmamıştır. Belli ki kimi parti başkanları oy kaybetmeme, kötü not almama kaygusuyla hareket etmektedirler.

Hükümeti olayın köklerini bulmaya ve en kesin tedbirleri almaya çağırıyoruz. Tâ köylere kadar uzanmış bir takım sözde kültür ve yardım dernekleri var. Bunlar gerici ve tutucu amaçlar peşinde olan kuruluşlardır. Beri yandan aynı amaçlarla yayın yapan dergiler ve gazeteler de var. Bu yayınlar çoğu zaman sözü geçen dernekler aracılığı ile gene köylere dağıılmaktadır. Bütün bu işlerin kimler tarafından, hangi mali kaynaklardan beslendiği araştırılmalıdır. Kaynağın ünlü toprak ağalarıyla, ünlü kapkaççılar ve yabancı ortakları olduğu ortaya çıkacaktır.

Hükümeti Anayasamızı eksiksiz tastamam uygulamaya, Anayasaya aykırı, faşist kanunları yürürlükten kaldırmaya çağırıyoruz. Anayasayı koruma tedbiri içinde bulunduğumuz şartlarda, ancak sağa karşı alınır. Sağ görüş ve akımlar Anayasamızın çizdiği çizgi üzerinde ancak meşru sayılır. Bundan dolayı demagojilerle Anayasa gerisinde mevzilenen gerici ve tutucu görüş ve davranışlara toplumumuz içerisinde yer yoktur, hak yoktur. Hükümet şunu iyice bilmelidir ki, başta gelen ödevi Anayasaya saygılı olmak, Anayasayı eksiksiz uygulamaktır. Ve de Anayasanın sahibi ve gerçek koruyucusu uyarılmış, uyanmış, haklarına sahip çıkmış emekçi halk yığınlarıdır.

Türkiye İşçi Partisi bütün toplumcuları, gerçek Atatürkçüleri halkı uyarmak, halkın içine girerek halkı bir politik güç halinde örgütlemek için işbirliğine çağırır. Bağımsızlığa, ırkçılığa, turancılığa, ümmetçiliğe, hertürlü geri düşüncü ve davranışa paydos. Tehlike büyüktür. Toplumcular, gerçek Atatürkçüler, ilericiler birleşiniz.

C. H. P. NİN TOPRAK REFORMU VEYA SEÇİM BALONU

C H.P. nin seçim «sath-ı malline» iyice girdiği artık açık olarak gözükmektedir. Bir yandan Partiler Kanunu ile partilere çeki düzen verilirken, öbür yandan «Üniversitede reform» sloganı altında, on yıl dillerinden düşürmedikleri, üniversite

muhtariyetine göz dikip ve nihayet geçenlerde üç yıldır komisyonlarda uyutulan toprak reformu tasarısı büyük bir tantanayla radyo ve basın ile «efkâr-ı umumiyye» sunuldu.

Ama daha henüz meşhur Tapulama Kanunu ile hazine topraklarının haksız yere toprak ağalarının mülkiyetine geçirilmesinin kabulü olayı zihinlerden silinmemiştir. Çiftiği Topraklandırma Kanununun makul tazminatlarla geniş toprak mülkiyetinin kamulaştırılmasını öngören hükümlerinin yeni Anayasa aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinden karar alınması üzerinden pek çok zaman geçmişti. Bu eylemcir toprak reformunu gerçekleştirmeye kararlı bir iktidarın niyetlerine pek uymuyordu. Fakat C.H.P. için bu gibi «ayrıntılarını» pek önemi yoktu. O bir yandan A.P. ile beraber Tapulama Kanununu kabul ederken, öbür yandan toprak reformunu yapacağını kamu oyuna rahatlıkla söyleyebilirdi. Madem ki memlekette böyle bir istek vardı, bunu vadedmekle ne kaybedebilirdi? Bilakis her bakımdan kazançlı çıkılırdı. Esasen C.H.P. nin takdir edilecek taktiklerinden birisi de daima «kazançlı» oynamasıdır. Toprak reformu tasarısı kabul edilmezse C.H.P. suçu A.P. ye yükleyecektir. Kabul edilirse esasen ciddi ve köklü bir reform yapmaya niyeti yoktur. Her iki halde de C.H.P. kârlıdır. Bu ince taktikleri takdir etmemek gerçekten imkânsızdır.

Üç yıldır komisyonlarda uyutulan ve tam seçim «sath-ı mailine» girildiği sırada raflardan alınıp Büyük Millet Meclisine sunulan tasarı ise bizzat Tarım Bakanının kendi deyimiyle, «Türk toplumunun bünyesini sarsmayacak şekilde olacaktır.» Bu sözün gerçek anlamı, düşünülen toprak reformunun toplum bünyesini gerçekten değiştirmeyeceği, yani reform yapılmıyacağıdır.

Bu sözleriyle Tarım Bakanı büyük toprak sahiplerine karanlıkta göz kırpyordu. Ama bunlar bu göz kırpmayı görmemiş olacaklar ki, büyük bir tehevüre kapıldılar. Cumhuriyet Gazetesinin yazdığına göre bunlar, «İnönü, herhalde siyasi hayatının son demlerini yaşamaktadır... Kendisi ile birlikte partisini de bir daha dirilemeyecek hale sokmaktadır.» demişlerdir. Yıllardanberi siyasi kanaatleri yüzünden birbirleri ile «kanlı-bıçaklı» olanlar artık, «kader birliği» yapmaya başlamışlardır. Adanah ağalara göre, «Tasarı bu hali ile değil, hiçbir şekli ile Meclisten çıkamaz... Bu C.H.P. nin seçim balonudur.» (Cumhuriyet, 12 Ocak 1965). Ağaların büyük siyasi tecrübelerine güvenerek bunun gerçekten bir «seçim balonu» olduğunu kabul etmek gerekiyor.

DIŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ

Geçtiğimiz ay içinde dış ticaretin devletleştirilmesi konusu bazı tartışmalara sebebi oldu. Tartışma muhafazakâr bir sendika liderinin demeci üzerine açıldı. Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç,

nedense dış ticaretin devletleştirilmesini savunm... gereğini duydu. Tartışmaya iş adamları, Devlet ve Hükümet adamları da katıldılar. Bütçe komisyonunda yakışsız ve seviyesiz sözler söylendi.

Fakat tartışmaya katılanların tartıştıkları konuyu açık ve seçik bir biçimde kavradıkları çok şüphelidir. Dış ticaretin devletleştirilmesine karşı olanları bir yana bırakıyoruz. Dış ticaretin devletleştirilmesinden yana olan «münazaracıların» öne sürdüğü başlıca gerekçe, anlaşıldığına göre, döviz kaçakçılığıdır. Devletleştirmeyi savunanların tartıştıkları sorunu iyi kavrayamadıkları yönünde şüphe uyandıran nokta da budur. Dış ticaret döviz kaçmasının bir nedeni değil, olsa olsa bir yoldur. Dış ticaretin devletleştirilmesinden yana olanlar, önce devletleştirmenin bu yolu tıkayacağını, sonra da, (öyküdeki harınağası gibi), yol tıkanınca döviz kaçmasının önlenemeyeceğini sanıyorlar. Aksi halde devletleştirmeden yana olmalarının bir anlamı kalmaz. Yolu tıkamakla kaçmanın önlenemeyeceğini tartışmamız. Fakat geleneksel devletçilik uygulamamız bakımından, devletleştirilmiş dış ticaretin döviz kaçması sürecinde orijinal bir araç olarak yer alması bile düşünülebilir. Ayrıca Ortak Pazar üyeliğine hazırlanan bir Türkiye'de, dış ticaretin devletleştirilmesini bağımsız bir konu olarak tartışanların, samimiyetlerinden olmasa da, sorunu kavramış olmalarından şüpheye düşmek için ciddi sebepler var demektir.

Aslında dış ticaretin devletleştirilmesi sorunu, bir döviz kaçakçılığı sorunundan çok fazla ve çok farklı bir şeydir. «Azgelişmiş» denilen ülkelerin belli başlı bütün ayırdedici özelliklerini taşıyan Türkiye'de her sorun, «azgelişmiş ülkeler» sorunları çerçevesinde ve bu çerçeveden kurtulmak bakımından ele alınmalıdır. Bu durumda bütün sorunların gelip bağlandığı ana sorun Türkiye'nin ekonomik kalkınmasıdır. Kalkınmanın zorunlu kıldığı sistemli tedbirler bütünü dışında ve bu bütünden bağımsız olarak düşünülen her tedbir havada kalmaya mahkumdur.

Dış ticaretin devletleştirilmesi bir rejim değişikliğine sebep olur ya da olmaz tartışmasına girişenlerin gerçekte neyi tartıştıklarını kesinlikle anlamak da bizim için mümkün olmamıştır ama, dış ticaretin devletleştirilmesi Türkiye'nin «azgelişmişlik» şartlarından kurtulması için toplum düzeninde gerçekleştirilmesi zorunlu olan köklü dönüşümlerden sadece biri olarak düşünülürse, tarihi yönden doğru ve bilimsel bir anlam kazanabilir. («Azgelişmişliğin» ve bu durumdaki kurtulmanın genel bir tahlilini, Prof. Bettelheim'in dergimizin bu sayısında yayımlanan «Şüpheli Azgelişmişlik» başlıklı yazısında bulacaksınız). Toplum düzenimizde gerçekleştirilmesi zorunlu köklü dönüşümler, Türkiye'yi önce siyasal, sonra da ekonomik bakımdan bağımlı bir ülke olmaktan kurtaracak dönüşümlerdir. Dış

Öcarenin devletleştirilmesi, Türkiye'yi uluslararası tekelci kapitalizmin emperyalist sömürme ilişkileri içinden çekip çıkarmak için alınması gerekli ilk tedbirlerden sadece biridir. Ancak böyle bir Türkiye eşdeğer olmayan alışverişler aracılığıyla durmadan sömürülen ve ekonomik gelişme olanakları durmadan kısıtlanan bir ülke olmaktan kurtulabilecektir. «Az gelişmiş» denilen ülkelerin ayırdedici özelliklerinden biri de, sanayileşmiş kapitalist ülkelerle kurdukları her türlü ilişki sonucu durmadan onlar yararına «değer» kaybetmeleridir. Döviz kaçakçılığı, bu kaybın somut şekillerinden biridir. Öyleyse döviz kaçmasının da asıl nedeni, Türkiye'nin emperyalist tekelci kapitalizm sistemine bağlı «az gelişmiş» bir ülke olarak tutulması ve bütün tedbirlerin bu sistem içinde düşünülmesidir. Oysa Türkiye için tek ve gerçek çözüm bu sistemin dışındadır. Dış ticaretin devletleştirilmesi de Türkiye'yi bu uluslararası sömürme sisteminin dışına çıkaracak köklü dönüşümler bütününe bağlı zorunlu bir tedbir olarak düşünülürse gerçekçi ve bilimsel bir anlam kazanabilir ve ancak o zaman kimin neyi savunduğu anlaşılır bir durum alır.

TOPLUMCU VE GERİCİ AKIMLAR

Geçen ayın sonlarına doğru Başbakan ve bazı Hükümet üyelerinin Üniversiteler rektör ve dekanlarıyla yapmış oldukları toplantı üzerinde dikkatle durulmağa değer, Toplantının konusu üniversitedeki aşırı cereyanlar ve bunların nasıl önlenecekleri meselesiydi. Anlaşıldığına göre, toplantıda sadece sol akımlar üzerinde durulmuş ve nurculuk gibi gerici akımlardan sadece bir dekan bahsetmiştir.

Toplantıdan sonra yayınlanan tebliğ ve beyanlardan ve toplantıdaki müzakereler hakkında öğrenilenlerden anlaşıldığına göre, Hükümet üniversiteler sorumlularından umduğu kolaylığı ve mutavatakar işbirliğini sağlayamamıştır. Bu bakımdan bir mesele yoktur.

Meselenin bizce önemli olan noktası, böyle bir toplantının yapılmış olmasıdır. Gerçekten, toplantının konusu aşırı cereyanlar ve bunlara karşı alınacak tedbirler olduğuna göre, toplantının üniversite mensuplarıyla değil fakat emniyet mensuplarıyla yapılması gerekirdi. Çünkü, bilindiği gibi, memleketimizde aşırı cereyanlar yasaklanmıştır ve önlenmesi bahis konusu olabilecek akımlar da bu çeşit akımlardır. Ancak Hükümetin bu basit ve apaçık gerçeği göremediğini ve bir merci hatası yapmış olduğunu sanmak büyük saflık olur.

O halde varacağımız sonuç, Hükümetin bilerek üniversiteye müracaat ettiği ve önlenmesini istediği akımların da kanunların suç saymadığı akımlar olduğudur. İşte önemli olan nokta da budur. Yani, yönetici çevreler üniversite gençliği arasında gittikçe yayılan toplumcu hareketten rahatsız olmakta ve bunu

önlemek için, emniyet tedbirleri almağa imkân olmadığına göre, üniversiteleri alet olarak kullanmayı düşünmektedir. Yönetici çevrelerce, toplumcu akımın aşırı sıfatı ile nitelendirilmesi ise, gerçekten bir aşırılığı ifade için değil fakat bu akımı itibardan düşürmek amacı ile fuzuli olarak kullanılmaktadır.

Yönetici çevreler memleketimizin çağdaş uygarlığa ulaşmasının tek yolu olan toplumcu akım üzerinde bu kadar hassasiyetle dururlarken, başıboş gerici akımlar tehlikeli kıpırdanışlar göstermektedir. Bunun ilk örneği, 10 Ocak Pazar günü İstanbul'da Türkiye İşçi Partisi'nin müted Genel Yönetim Kurulu toplantısını yaptırmamak için, tahrik edilmiş bir kısım geri kimselerin yapmış oldukları saldırıdır. Devletin emniyet kuvvetleri tarafından kolaylıkla bertaraf edilmiş olan bu saldırı, mahiyeti itibarıyla üzerinde ciddiyetle durulması lâzım gelen tehlikeli bir zihniyetin belirtisidir. Çünkü kaba kuvvet kullanılmak istenilmiş ve ayrıca yayınladıkları beyannameye başkaları da aynı şekilde harekete davet edilmiştir. Adalet makamlarının bu nokta üzerinde hassasiyetle durmalarını bekliyoruz.

Saldırı çabalarına rağmen Genel Yürütme Kurulu'nun toplantısı normal bir şekilde yapılmış ve Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, yılın önemli olaylarını özetleyen etraflı bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın özetini sayfalarımızda ve tam metnini de ilâve olarak okuyucularımıza sunuyoruz.

Geçen ay içinde vukubulan diğer bir gericilik tezahürü Karakurt'daki olaydır. Öğretmenleri ve kaymakam vekilinin sadece bir tesadüfle ölümünden kurtuldukları bu olayın, Kubilây vak'asından hiçbir farkı yoktur. Bu elim olayın gerçek nedenleri hakkında Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın yapmış olduğu açıklamayı dikkatle okumalarını okuyucularımıza sağlık verilir.

de
Yayınevinin

1965 TÜRK EDEBİYATI
SEÇMELERİ

255 sayfa 7.5 lira
Ankara Caddesi - İstanbul

ACI YOL

TAHİR KUTSİ MAKAL

136 Sayfa 5 Lira

Ağaoğlu Yayınevi

Ankara Caddesi 37/7 - İstanbul

TOPRAK REFORMU KANUN TASARISI

Üstüne Düşünceler

Yahya KANBOLAT

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ VE KÖYLÜ

Türkiye İşçi Partisi tarım meselesini memleketin sanayileşmesiyle olan bağı dahilinde ele almaktadır. Çünkü Türkiyemizin kalkınma dâvası bir bütündür. Memleket sanayileşmedikçe, modern bir tarım sektörü tesis etmeye imkân yoktur. Bugün dünyada modern tarım artık tarlada değil fabrikada yapılmaktadır. Modern tarımın gerektirdiği bütün araçlar birer endüstri ürünüdür. Şu halde ileri bir tarım sistemine varmak için, memleketin bir an önce sanayileşmesi gerekmektedir.

Türkiye İşçi Partisi memleketin hızlı bir sanayileşme yoluna girebilmesi için, Türkiyedeki tarım meselesinin ilk ağızda ele alınıp çözümlenmesini zaruri bulur. Tarım meselesini, büyük işletmeler kurdurarak çözümlenmek mümkün gibi gözükebilir. Nitekim Türkiye bu yolu 1948 yılından itibaren ısrarla denemiştir. Köylünün şehirlere ve ormanlık bölgelere firarı pahasına, devlet imkânları ağasının emrine cömertçe verilmiştir. Ama buna rağmen tarım meselesi halledilmediği gibi, modern tarımın zorunlu kıldığı araç ve gereçler yüzünden Türkiye dış ekonomilere daha bağımlı bir memleket haline geldi. Ağalara sağlanan 51 bin traktöre rağmen, memleketteki karasaban adedi yıllardan beri hâlâ iki milyonun üstündedir. Bu durum, ağaları modernleştirmek yoluyla Türkiyedeki tarım meselesinin çözümlenebileceğini sanmanın tam bir iflâsını teşkil etmektedir.

Türkiye İşçi Partisi Türkiyemizin bugünkü koşulları içerisinde memleketteki tarım meselesinin ancak yoksul köylü yararına alınacak tedbirlerle çözümlenebileceğine inanmaktadır. İşte bunun için Türkiye İşçi Partisi, memleketimizdeki tarım meselesine çift bir açıdan yaklaşır. Türkiyedeki tarım meselesinin çözümünü, toprak reformu ile tarım reformunun aynı anda uygulanmasında bulur. Toprak reformu ile tarım reformu birbirinden ayrılması kabul olmayan ve ancak ikisi bir gerçek teşkil eden birer tedbirdir. Fakat Türkiye İşçi Partisi tarım meselesinin çözümlenmesinde toprak reformunun,

tarım reformuna nazaran daha dinamik bir tedbir mahiyetinde olduğunu bilir.

Türkiye İşçi Partisi bu sonuca, Türkiyede 17 yıldan beri ısrarla uygulanan tarım politikasının iflâsı ile köylümüzün gayet yoğunlaşan toprak talebi gibi iki somut nedene dayanarak varmıştır. Onun için Türkiye İşçi Partisi düzenli işletmeleri koruma ve kooperatif mallarına hiç aldırmadan, köylümüzün kendi yoksulluğundan kurtulması için neler istediğine kulak vermeyi daha gerçekçi buldu. Köylümüz Türkiyenin doğusunda olduğu gibi batısında da toprak, traktör, kredi istiyor ve ürünlerinin aracılarına yok pahasına kaptırılmamasını istiyor. Yok köylünün bu talebi demokratiktir, Anayasamızın 37 nci maddesinin uygulanmasını istemektedir. Ayrıca köylümüz bu talebiyle düzenli olsun, düzensiz olsun bütün büyük mülklerin tasfiyesini şart koşmaktadır. Yine köylümüz bu talebiyle yoksulluktan, işsizlikten kurtulmayı istemekte ve kendi edineceği toprak üzerinde de modern tarıma geçmeyi arzu etmektedir. Köylümüzün bu taleplerinin gerçekleşmesi, kırdaki demokrasinin oturması, tarım kesiminin modernleşmesi ve sanayileşme hızımızın da artması demektir. İşte bunun için Türkiye İşçi Partisi aynı zamanda ırgatların, topraksız ve az topraklı köylülerin bir partisidir ve köylümüzün bu arzu ve iradesinin eksiksiz ve tastamam uygulanmasını kendisine bir amaç bildi.

REFORM TASARISININ GEREKÇESİ

Bu açı dahilinde CHP. iktidarının gazetelere aksettiren Toprak Reformu Kanunu Tasarısını incelediğimizde, tasarıda güdülen amacın köylüyü aldatıp reyini çalmak ve CHP. den uzaklaşan Türk aydınını tekrar partiye kazanmak olduğu açık şekilde meydana çıkmaktadır. Toprak Reformu Kanun Tasarısının esasları daha kamu oyuna açıklanmadan önce, CHP. Milletvekili Fakih Özlen Kulu ilçesinde köylülere şöyle hitap etti: «Görüyorum hepiniz toprak reformunu hasretle bekliyorsunuz. Bu arzunuzun ger-

çekleşmesi gene sizin oylarınızla mümkün olacaktır». Aynı gün CHP. Genel Sekreter Yardımcısı Suphi Baykam ise Konyada partililere Toprak Reformu konusunda şöyle seslenmekteydi: «CHP. ni aydınlar önünde itibardan düşürmek isteyenlerin elinde silâh bırakmak niyetinde değiliz». Toprak Reformu Kanunu Tasarısının esasları kamu oyuna açıklandıktan sonra, CHP. nin Türk aydınını tekrar partiye kazanmak hususuna ne derece önem verdiğini Suphi Baykamın şu demeci açık şekilde meydana koymaktadır: «Toprak reformu ilericileri, bizi tatmin eden bir tasarı olarak Meclisten çıkacaktır. Bütün Türk aydınları, öğretmenî, yazarı, profesörü, askeri, genci ile bütün Türk aydınları toprak reformunun yanındadır, yanında olacaktır. Toprak Reformu Kanunu ile, bütün Türk aydınlarını bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra yarıbaşımızda bulacağız». Ve Suphi Baykam Bolu ilinde halka ve aydınlara şöyle bir çağrıda bulunmaktadır: «Reformcuları vazifeye çağırıyoruz. Reformcu CHP. ne yardım ediniz. CHP ile işbirliği yapmak, mutlu Türkiyenin plânlı ve hamlecî kalkınmasına hız vermek demek olacaktır». Böylelikle Toprak Reformu Kanunu Tasarısı dolayısıyla ileri sürülen demorgojik geseğe bir yana bırakılsa, gerçek gerekçenin reform kelimesiyle köylümüzün reyini çarpmak ve Türk aydınını aldatarak CHP. ye tekrar kazanmak gibi iki nedene dayandığı açık şekilde ortaya çıkmaktadır.

TASARI AĞAYA DOKUNMUYOR

Toprak Reformu Kanunu Tasarısının gazetelere akseden esaslarını incelediğimizde, tasarının her türlü reform kavramından çok uzak olduğu görüldü gibi, yoksul köylümüz aleyhinde de çok korkunç maddeleri ihtiva etmektedir.

Tasarı mülk topraklarını 125 dönümle 2500 dönüm arasında sınırlamaktadır. Ancak düzenli işletme yapan mülklerde, kamulaştırma sırasında arazi sahibine iki kat toprak bırakılacaktır. Bu şekilde kamulaştırma sınırları birden 250 ile 5000 dönüme çıktığı gibi, memleketin doğusu ile batısı arasında antidemokratik bir ayırım yapılmış olmaktadır. Kamulaştırmada tavan sınırının 5000 dönüm olması, tasarıda ağalık düzenini aşma gibi bir amacın güdüldüğünün açık bir delilidir. Halbuki Türkiye İşçi Partisi memleket gerçeklerini ve köylünün arzu ve iradesini gözönüne alarak, bu tavan sınırı 500 dönüm olarak kabul etmiştir. Ayrıca Türkiye İşçi Partisi kamulaştırma hadlerinde memleketin doğusuyla batısı arasında bir ayırım yapılmasını, batılı ağanın korunmasını ve doğulu ağanın da düzenli işletme kurmadı diye cezalandırılmasını reddeder. Çünkü yoksul köylü ağanın doğulusuna ve batılına bakmadan, her ikisinden de toprak talep etmektedir.

Tasarı bundan gayri ağaları korumak için de gayet savsaklayıcı hükümleri ihtiva etmektedir. Çünkü tasarıya göre, toprak reformu bölgeler itibarıyla yürütülecektir. Bakanlar Kurulu hangi bölgeden başlanacağını ve hangi bölgelerin ne sırayı takip edeceğini tesbit edecektir. Ayrıca reforma, tesbit edilen bölgenin bir pilot bölgesinden başlanacağını açıklamaktadır. Bakanlar Kurulu tarafından tayin edilecek bu pilot bölgede evvelâ kadastro tamamlanacak, topraklar sınıflandırılacak ve haritaları yapılacaktır. Bundan gayri bölgede toprağa muhtaç köylülerin miktarının bilinmesi de gerekecektir. İşte bu yollarla toprak reformu 25 yılda tamamlanacaktır.

Kadastro teşkilâtımızın bugünkü haliyle bile ne kadar yetersiz olduğu düşünülürse, toprak reformunun değil 25 yıl, 25 asırda dahi tamamlanamayacağı açıktır. Esasen yoksul köylümüzün topraklandırma işinin 25 yılda tamamlanacağını söylemek bile, toprak reformunu sürüncemede bırakmaktan ve toprak ağaları yararına zaman kazanmaktan başka bir şey değildir. Tasarıya pilot bölge kavramının sokulması ve kamulaştırmaya başlamadan bazı işlemlerin yapılmasının zorunluğu, tasarının toprak reformunu kendisine amaç edinmediğini tekrar açıklamaktadır.

Halbuki köylümüz toprak reformuna, Türkiye'nin her tarafında aynı zamanda başlanmasını istemektedir. Köylü kendi bölgesindeki mülk toprakların genişliğini ve toprakların sınıfını gayet iyi bilmektedir. Bu bakımdan köylümüz en yetkili bir kadastro memuru durumundadır. Tarım istatistiklerinde muhtarın yaptığı tahminlere dayanılmasında hiç bir sakınca görülmezken, mülk topraklarının gerek büyüklük ve gerek nitelik bakımından tesbitinde köylü işbirliği yapılmaması, yoksul köylü yararına bir şey yapmak gibi ciddi bir endişeden hareket edilmediğini açıklamaktadır.

Tasarı mülk topraklarda tavan sınırı çok yüksek tesbit etmesine rağmen, işletme genişliği hakkında hiç bir hüküm açıklamamaktadır. Mülk toprakları gibi, tarım işletmelerinin genişliklerinin tesbit edilmemesi, tasarının her türlü reformdan uzak olduğunun başka bir delilidir. Tarımda mülkiyet temerküzü ağırdır. Halbuki işletme bakımından temerküz hızlı olmakta ve bu vetiredir ki köylüyü şehire atmaktadır. 1945 Tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa dayanarak dağıtılan topraklar, kanunda mevcut bütün müeyyidelere rağmen işletme temerküzü kanalıyla pek çok toprak zammına ağaların eline geçmiş ve yoksul köylü fiili şekilde toprağından yoksun kalmıştır. Tasarının işletme genişliklerini tayin etmemesi ve bu önemli nokta üzerinde susması, tarımda ağalık sisteminin aşılmasını kendisine hedef almadığını çok açık şekilde ortaya koy-

maktadır. Tasarı ayrıca kazara kamulaştırmaya maruz kalacak ağaya, ryiç bedel üzerinden yüksek bir miktar ödemeyi taahhüt etmekte ve ona sanayici olmak imkânını da vermektedir. Ağanın reformkelimesinden ürkmemesi için, kamulaştırmaya devlet topraklarından başlanacağı esası alınmaktadır. Halbuki ciddi toprak reformlarında, kamulaştırmaya özel mülklerden başlanması temel birlikle mahiyetindedir. Tasarıda bu ilkeye sırt çevrilmesi, kanunun ağaya hedef almadığının diğer bir delilidir.

AMA TASARI YOKSUL KÖYLÜYE MÜLKİYET DEĞİL İRGATLIK VADEDİYOR

Buna mukabil tasarı, yoksul köylünün mülkü üzerindeki tasarrufunu ve insan olarak hürriyetini kısıtlayan çok korkunç hükümleri getirmek amacını gütmektedir. Köylüye 20 dönüm ile 400 dönüm arasında toprak verileceği vadedilmektedir. Ama köylüye verilecek bu toprak, ağadan alınmayacağına göre hangi kaynaktan sağlanacaktır? Tasarıya göre köylüye verilecek toprağın kaynağını, hazineye ait kiraç topraklar ile yoksul köylünün bizzat kendi mülkü teşkil etmektedir.

Cumhuriyet tarihi, aynı zamanda hazineye ait toprakların ağalar tarafından yağma edilmesinin de tarihidir. 1928 yılında Türkiyede mevcut otlakların alan 460 milyon dönüm iken, bu miktar 1963 de 280 milyona düşmektedir. Bu zaman zarfında 180 milyon dönüm arazi, ağalar tarafından tarla ziraatına açılmıştır. Bunun büyük kısmını devlet otlakları teşkil ettiğine göre, yeni çıkan tapulama Kanunu sayesinde milyonlarca dönüm arazi ağalara mülk olarak verilmiştir. Geriye kalan verimsiz ve kiraç topraklar, bugün yoksul köylüye peşkeş çekilmektedir. Halihazır hazineye ait toprakların sekiz milyon dönüm olduğu tahmin edildiğine göre, yoksul köylüye verilecek toprakların bizzat kendi mülkünden sağlanacağı gayet açık ortadadır.

1950 Yılı ziraat Sayımına göre Türkiyede tarıma konu olan arazi parçalarının 15.725 bin olduğu tesbit edilmiştir. Çok kimse sanır ki, bu arazi parçaları üzerinden daima bağımsız ziraat yapılmaktadır. Halbuki tarım işletmelerindeki temerküz eğilimi, kırdaki kendiliğinden bir arazi tevhidini sağlamaktadır. Tasarı ilgililerce iyi bilinen bu gerçeği bir yana bırakıp, toplulaştırma zorunluluğunu ileri sürerek akla durgunluk verecek şekilde küçük ve orta çiftçilerin kendi arazileri üzerindeki mülkiyet hakkını ortadan kaldırabilmektedir. Reform bölgesinde Tarım Bakanlığı ve Reform Bölgesi dışında da Bakanlar Kurulu dilekleri zaman, toplulaştırma zorunluluğunu veya toprak muhafazası gerekçesini ileri sürerek küçük ve orta mülkleri kamulaştırabileceklerdir. Tarım Bakanlığı gerekli gördüğün takdirde kamulaştırma alanını geniş tutarak yoksul köylüyü baba ocağından mahrum edip, köylerin birleştirilmesine bile gidebilecektir.

Yoksul köylünün toprak reformundan kazancı bu kadarla kalmıyor. Çünkü buldukları yerde kalındırılmalarına imkân görülmeyen topluluklar, yani köylüler Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiyenin herhangi bir yerine sürülebileceklerdir. Böylelikle küçük, orta ve bütün yoksul köylünün toprağı elinden gittiği gibi, baba ocağından da mahrum kalmaktadır. Toprak vereceğim bahanesi altında, köylünün emeğiyle ve beşeri bağlarıyla oynamak amacı güdülmektedir.

Toprağından ve baba ocağından yoksun bırakılacak köylü, buna karşı ne kazanacaktır? Tasarıya göre kamulaştırılan toprağının bedeli eğer 25 bin lirayı geçmiyorsa, kendisine peşin olarak ödenecektir. Ondan sonra kendisine tekrar toprak verilir verilmeyeceğini Allah bilir. Çünkü tasarıdaki toprak işleyene verilecektir deyimi bir hipokriziden başka bir şey değildir. Ciddi toprak reformlarında toprak işleyene değil, üzerinde çalışana verilir. Esasen tasarı toprak dağıtımında kiracılarla ortakçılara öncelik tanıdktan sonra, teknik çiftçiliği öğrenmiş olanları ırgatlardan, yani tarım işçilerinden evvel sayması, toprağından ve baba ocağından mahrum bırakılacak yoksul köylüye bir karış toprak vermek niyetinde olmadığını açık delilidir.

Bugün Türkiyemizde, şehirler ve ormanlar köylünüdür. Tasarı, köylümüzün halihazır yoksulluğundan ve hürriyetinden korkulduğu intibamı vermektedir. Bakanlar Kurulu veya Tarım Bakanlığının kararıyla yoksul köylü, toprağından ve köyünden zorla göç ettirebilecek ve örnek köy adı altında büyük köylerde iskân edilebilecektir. Ayrıca Tarım Bakanlığının tayin edeceği bir memurun kumandası altında yoksul köylü, kooperatiflerde ırgat olarak çalışacaktır. Çünkü Tarım Bakanlığı zorunlu gördüğü hallerde, yoksul köylünün kendi toprağı üzerinde kooperatifler kurabilecektir. Köylünün bu kooperatiflere üye olması da mecburidir. Nerede kaldı kişi hürriyeti, nerede kaldı özel mülkiyete saygı?

Türkiye İşçi Partisi köylümüzün arzu ve iradesinin eksiksiz ve tastamam gerçekleşmesini savunan bir parti olarak, küçük ve orta mülk sahiplerinin ellerinden topraklarının müsadere edilmesinin şiddetle aleyhindedir. Ayrıca Türkiye İşçi Partisi tarımda küçük ve orta mülkiyeti ve köylünün demokratik hürriyetini eksiksiz ve tastamam savunan bir parti olarak da, köylünün baba ocağından yoksun ve beşeri bağlarının darmadağın edilmesine göz yummaz. Yoksul köylümüz kooperatif istemiyor, mülk olarak ağanın ve devletin elindeki toprağı parasız istiyor. Onun için Türkiye İşçi Partisi yoksul köylümüzün ırgatlaştırılmasını kabul etmeyecek ve kooperatiflerde bir kürek mahkûmu gibi çalıştırılmasına da karşı duracaktır.

Reformculuğu

Bugün Türkiye'de dış politikada tartışılan konu, her türlü demagoji bir yana, Türkiye'nin bağımsızlığı konusudur. A.P. ve C.H.P. yalnız Türkiye'nin batı blokuna ve dolayısıyla Amerika'ya bağlılığının şeklini tartışmaktadırlar. Yabancı sermaye ve ortaklarının temsilcisi A.P., Amerikaya kayıtsız şartsız bağlılığı savunurken, C.H.P. batı bloku içinde kişiliği olan bir dış politikayı savunur görünmektedir. Bundan dolayı, C.H.P. büyük müttefikimize dış politikasında tarafsızlığa kaymadığına dair teminat üstüne teminat vermektedir. Oysa C.H.P. ile A.P. nin bu ortak bağımlılık politikası karşısında, Türkiye İşçi Partisi tarafsızlığı savunmaktadır. Çünkü yabancı devletlerin ve yabancı sermayenin geri kalmış bir ülkenin iç ve dış işlerine karışmasına son vermek ancak tarafsızlığa mümkündür. Milli Kurtuluş Savaşımızdan sonra Atatürk'ün de uyguladığı dış politika bugün Türkiye İşçi Partisinin teklif ettiği politikadan farklı değildir. 1919 Türkiye'siyle, 1965 Türkiye'si arasında yabancı devletlerin iç işlerimize karışmaları bakımından büyük bir benzerlik vardır ve benzer koşullar karşısında vatanperver kuvvetlerin tutumu da benzer olacaktır. Türkiye İşçi Partisinin bugün Atatürk'ün dış politikasını savunması sadece Atatürk'e karşı duyduğu bağlılık ve hayranlığın bir sonucu olmayıp aynı zamanda Türkiye'nin içinde bulunduğu objektif koşulların tabii bir sonucudur.

Gerçek durum bu iken, ilerici çevrelerin yabancı sermayeye karşı açtıkları kampanya, bugün C.H.P. tarafından kanalize edilmek tehlikesini arz etmektedir. Şöyle ki, A.P. temsil ettiği çıkarları tabii bir sonucu olarak yabancı sermayeyi inatla savunuyor ve C.H.P. nin sükutu sebebiyle, çatışma yabancı sermayeye saldılan ilerici çevrelerle yalnız A.P. arasındaymış gibi görünüyor. Böylece A.P. nin gerçek kimliğinin ortaya çıkmasıyla gözden düşürülmesi, süsün C.H.P. yararına bir durum meydana getiril-

yor. Oysa sayılan bütün suistimallerin dayandığı kapitülasyonlar her ne kadar D.P. devrinde imzalandılar ve A.P. tarafından savunulmakta iseler de, bu anlaşmaları yürürlükte tutan C.H.P. iktidardır. Bu anlaşmaları yürürlükten kaldırmak ise, C.H.P. nin yukarıda kaydettiğimiz bağımlı dış politikasıyla çelişme teşkil eder. Esasen yabancı sermayeye tanınan imtiyazlarla, uygulanan dış politika arasında ayrılmaz bağlar ve bunların ortak nedenleri vardır. Yoksa mesele, Sanayi Bakanının geçiştirmek istediği gibi bir şirketin kontrolü meselesinden ibaret değildir.

C.H.P. iktidara geleli beri, Amerikan sermayesi-ne tanınan imtiyazlar konusunda, diğer konularda olduğu gibi, hiç bir köklü değişiklik getirmemiştir. Ancak yaklaşan seçimler sebebiyle, iktidar partisi kendini reformcu göstermek gerekliliğini duymuştur. İktidar partisine yakınlıkları bilinen bazı yayın organları Türkiye İşçi Partisinin yabancı sermayeye karşı açtığı kampanyaya katılmış bulunuyorlar. Türkiye İşçi Partisinin sloganlarına sahip çıkmak, C.H.P. nin son senato seçimlerinden beri âdeti olmuştur.

C.H.P. nin Sovyetler Birliği ile münasebetlerini zi düzeltme teşebbüsünde bulunması ve yabancı sermayeye karşı açılan kampanyaya C.H.P. ye yakın organların katılması ve C.H.P. li bakanların çeşitli beyanlarda bulunmaları özellikle aydınlarda C.H.P. nin dış politikamızda köklü bir değişiklik yapmakta olduğu zannını uyandıracak nitelikte olaylardır. Oysa, bunlar seçim taktiklerinden ileri gidemeyen ve C.H.P. nin bağımlı dış politikasıyla hiç bir çelişme arz etmeyen teşebbüslerden ibarettir. Seçimler sebebiyle reformcu görünmeyi çıkarlarına uygun bulan C.H.P. dört yıldan beri iktidardadır. Değil sosyal adaleti gerçekleştirmek, değil gerçek bir toprak reformu yapmak, antidemokratik kanunları bile yürürlükten kaldırmamıştır. Çünkü A.P. ile aynı olan sosyal bünyesi, bu köklü reformların hiç birini yapmaya müsaade etmez. Temsil ettiği çıkarılara uygun olarak, çıkacak bir toprak reformu kanununun ve yürürlük-

teki Çiftçiye Topraklandırma Kanununun uygulanmasını engelleyecek kanunları daha şimdiden A.P. ile birlikte çıkarmış bulunuyor. Taşra eşrafiyla, büyük tüccara dayanan C.H.P. den ne toplumculuk, ne sosyal adalet ve ne de demokrasi ve hürriyet düzenini gerçekleştirme beklenebilir.

Herici kuvvetlerin C.H.P. nin bu seçim taktiklerine kanmamaları demokrasimizin selâmeti ve Türkiye İşçi Partisinin gelişmesi bakımından hayati bir önem taşımaktadır. Ordularımız NATO emrine verilmiş; yabancı bir devletin başkanından izin almadan silâhlarımızı kullanmakta serbest değiliz; petrol kaynaklarımız aynı yabancı devletin baskısıyla, bu devleti elinde tutan şirketlere satılmış; memlekette bu şirketlere demir-çelikten biraya kadar kadar her alanda çeşitli imtiyazlar tanınmış! Eğer bir iktidar, ilk gününden itibaren bu imtiyazlara son vermezse, yabancı bir devletin ve yabancı şirketlerin imtiyazlarını yürürlükte tutarsa bu iktidar milletini aldatıyor demektir. Bütün bunların yanında, bu iktidar bir de sosyal adaleti gerçekleştirmekten, köküllü reformlar yapmaktan dem vurursa iki yüzlülüğün en son mertebesine varmış demektir!

Demokrasimizin iki yüzlülüğün kurtulması için, artık C.H.P. nin kimden yana ve kime karşı olduğu, dört yıllık tutumunu da göz önünde tutularak A.P. ile birlikte ele alınmalıdır. Temel meselelerde A.P. ile mutabık olmasına karşılık, A.P. nin politika hayatımızı berraklaştıran açık ve seçik tutumuna karşılık, C.H.P. iki anlamlı beyan ve sükûtlarıyla politika hayatımızı soysuzlaştırmağa devam etmektedir. Akis'ten okuyalım: «Yabancı sermaye Türkiye'ye yararlı olduğunu Türk halkına ispat etmek, ona her an hesap vermek, perde arkasında manevra çevirmemek zorunluluğundadır. Bütün hesaplar gözler önünde yapılırken yabancı sermayenin «ürkektir», «çekingen-dir» diye üzerinde şalla bu ortamda yaşaması imkânsızdır. Ama yabancı sermaye kendini savunabilmenin bütün imkânlarına sahiptir.» (Akis, 8 Ocak 1965). Burada C.H.P. sözcüsü, tıpkı Orta-Çağda Kilisenin asilzadelere yaptığı gibi, yabancı sermayeye akıl veriyor, itidal tavsiye ediyor. Memleketimize yerleşmiş bulunan sermaye Amerikan sermayesidir. Amerikan sermayesinin D.P. den elde ettiği ve bugün A.P. tarafından açıkça savunulan imtiyazlarını C.H.P. iktidarı devam ettirmektedir. Bu sermayenin bu şartlarda yararlı olmadığı gün ışığına çıkmış bulunuyor. Bu sermayenin çevirdiği manevralar ise ilkokul öğrencilerine kadar herkes tarafından bilinmektedir. Ve nihayet yabancı sermaye kiraladığı adamlarla ve hattâ partilerle kendini zaten savunmaktadır. «Bunu yapmak onun için bir görevdir»: tıpkı ona bu tavsiyeleri vermenin, C.H.P. ve A.P. nin görevi olduğu gibi.

Yabancı sermayenin imtiyazlarına, bir kelimeyle kapitülasyonlara karşı olan kuvvetler örgütlenmeden ve Türkiye İşçi Partisi yoluyla iktidara gelme-

den bu durumun kendiliğinden son bulacağına imkânsızlığı son dört yıllık tecrübelerin en kıymetlisidir. Türkiye İşçi Partisi iktidara gelince yabancı sermayeyi millileştireceğini yeni çıkan programıyla da ilân etmiş bulunuyor. Türkiye İşçi Partisinin sloganlarını yozlaştıрмаğı vazife edinmiş C.H.P. yi davet ediyoruz: İşte yabancı sermaye, işte onun hempaları. Hodri meydan, görelim sizi.

B. C. Ü.

Türkiye İşçi Partisi PROGRAMI

İsteme Adresi : Ankara Caddesi No. 40

Cağaloğlu - İSTANBUL

ya da

DEVİRİM KİTABEVİ

Bayındır Sokak 36 - B

Yenişehir - ANKARA

96 Sayfa 5 Lira

ÇOKTANBERİ BEKLENEN VE ARANILAN
KİTAP :

A Z İ Z N E S İ N 'in

Yirmi yabancı dile çevrilmiş olan kitabı çıktı

Aziz Nesin'in dört hikâye kitabı birarada ve bir cilt içinde yayımlandı :

1 — Damda Deli Var!

2 — Gıdıgıdı

3 — Bay Düdük

4 — Ah Biz Eşekler!

Bir cilt içinde toplanan 63 hikâye daha önce yirmi yabancı dilde yayımlanmıştır. 370 sayfa - 12,5 lira. Ödemeli gönderilir.

Düşün Yayınevi - Cağaloğlu, Nuruosmaniye,
Atasaray No. 206 - İstanbul.

ŞÜPHELİ

“AZGELİŞMİŞLİK”

Charles BETTELHEIM

«Azgelişmiş ülkeler» terimi, nispeten eski bir gerçeği belirtmek için kullanılan yeni bir terimdir. İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan uluslararası örgütlerde kullanılmaya başlanmıştır.

Bu terimin yayılışındaki sürat dikkate değer. Gazetelerde hemen hergün «azgelişmiş ülkeler» terimine rastlanıyor.

«Azgelişmiş» denilen ülkelerin sorunları, yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki en önemli sorunlar arasında bulunuyor. «Azgelişmiş ülkeler» deyiminin böylesine yaygınlaşmasının nedeni de budur.

Ne var ki, insanlığın en yoksul, en bahtsız ve en kalabalık kısmını teşkil eden halklar ancak şu son yıllarda durumlarının bilincine vardılar: ancak şu son yıllarda daha üstün bir yaşama düzeyine ulaşmak, çağdaş bilim ve teknolojinin sağladığı refah ve sağlık olanaklarından ve modern kültürden yararlanmak yolunda kararlı bir tavır takındılar.

Bana kalırsa, bu bahtsız halkların sorunlarını bilimsel olarak daha doğru bir deyimle değil de, «azgelişmiş ülkeler» deyimiyile adlandırmak, bilinçli ya da bilinçsiz, burjuva ideolojisinin bir yutturmaca çabasıdır. Çünkü «azgelişmiş ülkeler» terimi bilimsel bakımdan hiç de doğru olmayan düşünceler getiriyor aklı. Öyle ki, sanki bu ülkeler, «ileri ülkeler» deyimiyile adlandırılan ülkelere göre sadece «gecikmişlerdir.»

Bu yanlıştır. Farklı ülkelerin ekonomik ve toplumsal gelişme içinde birbirine göre az çok iyi ya da kötü bir yer tuttıkları görüşü üstünlük ve yanlış bir görüştür. Bu kavramcı görüş, bilimsel bir tahlil

ve tarihsel bir açıklama yerine, yaşama düzeyinin nispeten alçak ya da yüksek olduğunu gösteren istatistik verileri koyuyor, temel olarak bunları alıyor. Oysa bilimsel bir tahlil ve tarihsel bir açıklama, bugün birbirinden farklı ülkeler arasında varolan baskı ve sömürme ilişkilerini görmezlikten gelemez.

Bana kalırsa, «azgelişmiş ülkeler» deyimiyi yerine, bilimsel bakımdan daha doğru olan «sömürülmüş, baskı altında tutulmuş ve ekonomisi bozulmuş ülkeler» deyimiyi kullanmak gerekir. Birazdan, açıklamanın ikinci kısmında bu deyim üzerinde gene duracağım. Ama önce «azgelişmiş ülkeler» terimiyi, «azgelişmişlik» denen olayın burjuva iktisatçıları tarafından yapılan tasviriyi enine boyuna eleştirmek istiyorum.

I — BURJUVA İKTİSATÇILARINA GÖRE «AZGELİŞMİŞLİK» VE BUNUN ELEŞTİRİSİ :

Biraz önce dediğim gibi, «azgelişmiş ülkeler» terimiyi hiç eleştirmeden kullanan iktisatçılar, açığa ya da üstü örtülü bir biçimde, bu ülkelerin «geleşmiş» denilen ülkelere göre sadece ekonomik gelişmenin gecikmiş bir aşamasında buldukları düşüncesini kabul ediyorlar demektir.

Genel olarak, bu düşünce gerçeğe uygun değildir.

Bu düşünce yanlıştır; çünkü «azgelişmiş» denilen ülkeler, bugün sanayileşmiş bulunan ülkelerin bundan elli, yüz, iki yüz ya da üçyüz yıl önce içinde bulunmuş olduklarından çok farklı bir durumda bulunuyorlar. Hatta o zamanlar bu ülkelerde kişi başına düşen milli gelirin bugün «azgelişmiş» deni-

len ülkelerdekinden daha yüksek olmadığı kabul edilse bile, nitelik bakımından durumları bambaşkaydı.

Bugün sanayileşmiş bulunan ülkelerin o zamanki ekonomik durumları, «az gelişmiş» denilen ülkelerin birazdan üzerinde uzun uzun duracağım ayırıcı niteliklerinden hiç birine sahip değildi. Bugünün sanayileşmiş ülkeleri, o zamanlar da ekonomik bakımdan bağımlı bir durumda değillerdi.

Üretim yapılarında, bazı yabancı piyasalara sıkı sıkıya bağlı ve yabancı sermaye yatırımlarına konu olarak dengesiz ve aşırı bir şekilde gelişmiş kesimler yoktu. Ekonomileri tarımsal ham maddelerin ya da şu veya bu ilkel maddenin dünya piyasasındaki gelişmesine göre gelişip durgunlaşmıyordu. Yabancı kapitalistlere ödenen faiz, kâr, imtiyaz hakkı (royatle) gibi ağır dış borçlar altında değildiler. Doğuş halinde bulunan sanayileri, kendi doğal zenginliklerine de el koymuş bulunan büyük yabancı sermaye tarafından kurulmuş güçlü sanayilerle rekabet etme durumunda ve mecburiyetinde değildi. Bu ülkelerde üretim hacmini genişletmek, dışardan gelecek yatırım malları ithalâtına bağlı değildi. Sanayileşme dereceleri düşüktü, ama ekonomileri bozulmuş ve dengesini yitirmiş değil, tersine, dengeli ve uyumluymuştu.

Kısaca değinilen bu noktalar, «az gelişmiş» denilen ülkelerdeki durumu karakterize etmek için sadece «gecikme» kavramı üzerinde durmanın ne kadar yanlış olduğunu göstermeğe yeter.

Elbette bu ülkelerde yaşayanlardan çoğunluğun yaşama düzeyi, sanayileşmiş ülkelerde yaşayanlardan çoğunluğun yaşama düzeyinden aşağıdadır; ama bu gecikme «az gelişmiş ülkeler» ekonomilerinin, sanayileşmiş ülkeler ekonomilerine göre daha geri bir gelişme aşamasında bulunmasına bağlı değildir. Gerçekte «az gelişmiş» denilen ülkeler de gelişmiş ülkelerle birlikte evrimleşmiştir; ne var ki, bu evrimin yönü de, biçimi de başka türlü olmuştur. İşte «az gelişmişlik» kavramıyla saklanmak istenen de budur. Bu istisnal olarak Dünyada bugün de tıpkı yüz, ikiyüz, ya da üçyüz yıl önceki yapı ve yaşama düzeyinde bulunan bazı ülke ya da bölgelerin varlamıyacağı anlamına gelmez. Ama, belki Yemen ve Nepal gibi gerçekten gecikmiş bu kabuğu içinde kalmış ülke ya da bölgeler, «az gelişmiş» denilen ülkelerin ortak ayırıcı niteliklerine sahip değildir.

Bu söylenenlerin sadece terminolojik bir yararı olmadığı açıktır. Gerçekte «az gelişmiş ülkeler» kavramını eleştirmeden kullanan iktisatçılar, genellikle kendilerini «az gelişmiş» denilen ülkelerin bu kavramdan çıkan sorunlarının tahliline veriyorlar. Böylece bu tahlillerin pratik sonuçları, «az gelişmişlik» denilen sorunların çözümünde hiç bir işe yaramıyor. Bu iktisatçılar için «az gelişmişliğin» belli başlı

ayırıcı niteliklerinden biri, kişi başına düşen milli gelirin azlığıdır. Kişi başına düşen gelirin azlığı yüzünden, diyor bu iktisatçılar, «az gelişmiş» ülkelerde yatırım seviyesi de düşük oluyor. Bu seviye sadece mutlak değer bakımından değil, fakat nisbi değer bakımından da düşüktür, diyorlar. Başka bir deyimle, yatırım oranı, yani yatırımların milli gelire oranı, düşüktür. Milli gelirin artış oranını tayin eden faktörlerden biri de yatırım oranı olduğuna göre, böylece «az gelişmiş» denilen ülkelerde milli gelirin çok yavaş artışı açıklanmış oluyor. Oyleyse, bu iktisatçılara göre, sanayileşmiş ülkelerle «az gelişmiş» denilen ülkelerin milli gelirleri arasındaki gittikçe büyüyen farklılığın kaynağı, yoksul ülkelerin düşük milli geliri ve düşük yatırım oranıdır.

Çoğunlukla gördüğü gibi, «az gelişmiş» denilen ülkelerdeki nüfus artış oranı, milli gelir artış oranına çok yakındır. Bu yüzden kişi başına düşen milli gelir bu ülkelerde hemen hemen sabit kalır, hatta bazan azalır. Bazı burjuva iktisatçıların «az gelişmişlik kısır döngüsü» dedikleri de budur.

Düşüncelerinin bu noktasına geldikten sonra, bu iktisatçıların çıkardığı sonuçlar şunlardır:

a — «Az gelişmiş» denilen ülkeler, içinde buldukları durumdan ancak yabancı sermaye yatırımları aracılığıyla çıkabilirler. Çünkü kişi başına düşen milli gelirler arasındaki fark, yabancı sermaye yatırımları olmazsa, azalmak şöyle dursun, daha da artma eğilimindedir.

b — «Az gelişmiş» ülkelerde, gelirler arasındaki eşitsizliği teşvik etmek gerekir. Çünkü ancak en yüksek kişisel gelirlerden yatırım oranını, öyleyse milli geliri yükseltmeğe yarayacak kadar önemli bir tasarruf sağlanabilir.

c — «Az gelişmiş ülkeler»deki geleneksel toplum sınıflarının tasarruf ve yatırım alışkanlıkları güçsüz olduğundan, kentlerde olduğu gibi köylerde de yeni bir müteşebbis kapitalist sınıfın doğuşunu da anlamak kolaydır ki, aslında bu tavhızlandırılacak olan sınıf bu sınıftır: özellikle Devlet ona karayolu, demiryolu yapımı, ucuz enerji temini v.s. gibi maddi bakımdan olduğu kadar, uygun bir vergi düzeni gibi, mali bakımdan da yeterli kolaylıklar sağlarsa.

Şüphesiz, «az gelişmişlik» kavramını eleştirmeden kullanan iktisatçıların kanıtıma ve yargılarına böylece şematik bir biçimde özetlemiş oluyoruz. Gerçekte, aralarından çoğu bu kanıtlamaya daha gerçekçi bir görüntüş veren bazı tamamlayıcı gözlemler ekliyorlar.

Fakat kanıtlanmanın özü yukarıda özetlediğim gibidir. Zaten bu, mantıklı olarak «az gelişmişlik» kavramından çıkıyor. Gerçekten, «az gelişmiş» deni-

len ülkeler eğer öbürlerine göre sadece gecikmiş durumdaysa, bu gecikmeyi telâfi etmek için bugün sanayileşmiş bulunan ülkelerin onlardan önce izledikleri aynı yolu biraz daha hızlı izlemeleri uygundur. Yabancı özel ya da kamu sermayesinden beklenen hizmet de budur.

Az önce eleştirdiğim iktisatçıların «az gelişmiş ülkeler» üzerindeki kanıtlamalarının özü bu olduğuna göre, aslında doğru ve yerinde olan, örneğin ekonominin çeşitlendirilmesi ve belirli bir sanayileşmeden yana olmak gibi öbür tavsiyelerinin sadece tâî bir nitelik taşıdıklarını anlamak kolaydır.

Şunu da anlamak kolaydır ki, aslında bu tavsiyeler de somut muhtevaları içinde doğruluklarını yitirmekte dirler. Böylece, bu iktisatçılar belirli bir sanayileşmeden yana oldukları zaman, hafif sanayiın ağır sanayiden daha küçük yatırımlarla gerçekleştirilebileceği gerekçesiyle, hafif sanayie, yani tüketim malları üreten sanayie öncelik verilmesini isterler. Bu tavsiyenin ardında, bugün gelişmiş durumda bulunan ülkelerin sanayileşmeğe önce hafif sanayiden başladıkları, o halde, gecikmiş durumda bulunan ülkelerin de kendilerinden önce sanayileşme yoluna giren ülkelerin geçtiği aynı aşamalardan geçmeleri gerektiği yolundaki, sözümona tarihsel kanıt bulunmaktadır.

Görülüyor ki, işe düzmece ve aldatıcı «az gelişmişlik» kavramından başlanırsa, ciddiye alındıkları takdirde «az gelişmiş» denilen ülkeleri, sorunlarının çözüm şekillerinden büsbütün uzaklaştıran bir tahlil ve bir iktisat politikasına varılıyor.

O halde aldatıcı «az gelişmişlik» tahlili yerine gerçekçi bir tahlili koymak zorunludur. «Az gelişmiş» denilen ülkeleri «bizatihi bir şey» yapmak için onların durumunu soyutlayarak değil, tersine, içinde buldukları bağımlılık ve sömürülme ilişkileri içinde ele alan, yaşama düzeyinin gerçekten yükselmesi için bu durumdan çıkmaları zorunluluğunu gösteren gerçekçi bir tahlil.

II — YAŞAMA DÜZEYİ DÜŞÜK ÜLKELERDE BAĞIMLILIK, SÖMÜRÜLME VE EKONOMİNİN ENGELLENMESİ (BLOKAJ) GERÇEĞİ:

A. — BAĞIMLILIK:

«Az gelişmiş» denilen ülkelerdeki durumunun ayırdedici niteliklerinden biri, onların bağımlı durumlarıdır. Bu bağımlılık kendini iki biçimde gösterir: Siyasal ve ekonomik.

a.) — Siyasal Bağımlılık:

Siyasal bakımdan bağımlılığın en mutlak şekli, sömürge şeklindeki bağımlılıktır. Gerçekten, Amerika, Asya ve Afrikadaki «az gelişmiş» denilen ülkelerin hemen hepsi uzun zaman sömürge durumunda yaşadılar; bir kısmı gene de öyledir. Çoğu zaman, bu ülkelerin, kendilerini egemenliği altına alan ülkelere daha az gelişmiş

oldukları doğrudur. Ama bu bile her zaman böyle olmamıştır; örneğin Hindistanın 17. yüzyıl ve 18. yüzyıl başlarında sahip olduğu üretim güçlerinin gelişme derecesi, aynı dönemde İngilterenin sahip olduğu üretim güçlerinin gelişme derecesinden hiç de aşağı değildi.

Sömürge şeklindeki siyasal bağımlılık boyunduruk altına alınan ülkelerin yeğin bir sömürülme aracı ve bu ülkelerin sahip oldukları üretim güçlerinin kısmen tahribi ya da ekonomilerinin bozulması nedeni olmuştur. Çünkü sömürgeci ülkelerdeki egemen sınıflar, bu ülkeleri kendi çıkarlarına göre yönetmişlerdir. Siyasal bağımlılık, bazan sömürge şeklindeki bağımlılıktan daha yumuşak bir şekil alabilir. Bu türlü siyasal bağımlılığın örnekleri çoktur ve birçok Lâtin Amerika ülkesinde geleneksel gibidir. Birçok Lâtin Amerika ülkesi Avrupa ülkelerinin sömürgesi olmaktan çıkmış, fakat Birleşik Devletlerin yarı sömürgesi durumuna düşmüştür. Siyasal bağımlılığın bu şekli ya bazı ekonomik bağımlılıkların darlığına, ya da bağımlı ülkedeki bir kısım yönetici siyasal personelin bozulup satılmışlığına dayanır. Bu türlü bağımlılık altında bulunan ülkeler ya siyasal istikrardan yoksundurlar, ya da bir diktatörlük rejimiyle yönetilirler. Siyasal istikrarsızlıkla diktatörlüğün birbiri ardısına geldikleri de olur. Şimdi, sömürge olmaktan çıkıp bu türlü bir siyasal bağımlılık altına düşen ülkelerin durumunu anlatmak için «yeni sömürgecilik» terimi kullanılıyor.

Gerçekten, emperyalist ülkelerin egemen sınıflarına, bağımlı ülkelerin üretici güçlerini kendi çıkarlarına göre sömürme olanaklarını veren yarı-sömürgeci ilişkiler karşısında bulunuyoruz siyasal bağımlılığın bu türlüünde.

Yeni sömürgecilik sisteminde, yarı-sömürge ülkelerin siyasal yöneticileri kendilerini hayli pahalıya satmış olabilirler; ama bu fiyat, bir zamanlar sömürgeleştirilmiş bulunan bu ülkeler halklarının artık reddettiği düpedüz sömürge şeklindeki bağımlılığı sürdürülebilmek için ödemesi gereken fiyattan gene de düşüktür.

Anlamak kolaydır ki bütün bu siyasal bağımlılık şekillerinde, bağımlı durumda bulunan ülkelerin ekonomik gelişme biçimleri, bu ülkelere yabancı çıkarlara bağlıdır. Ama bunun böyle olması bağımlı ülkelerin gelişmesini mutlaka durdurup üretici güçlerinde mutlaka genel bir gerileme meydana getirmez. Sadece, egemen yabancı sınıfların yararına olarak ekonominin bazı kesimlerinde dengesiz bir aşırı gelişme ve bazı kesimlerindeyse durgunluk, hatta gerileme şeklinde beliren özel bir gelişme türü çıkarır ortaya.

Bu özel ekonomik gelişme türü, aynı zamanda sözü edilen ikinci tip siyasal bağımlılığın nedenidir de: «azgelişmiş» denilen ülkelerin belli başlı ortak özelliklerinden biri de ekonomik bağımlılıktır.

b.) — EKONOMİK BAĞIMLILIK :

Bir ülkenin bir başka ülkeye ekonomik bakımdan bağımlılığı, çoğunlukla, daha önce varolan siyasal bağımlılığın sonucudur.

Siyasal bağımlılık ortadan kalkmış, fakat bu bağımlılık dolayısıyla kurulmuş bulunan ekonomik bağımlılık ilişkileri kalmıştır. Ama, bilindiği gibi, bir ülkenin başka bir ülkeye ekonomik bakımdan bağımlı duruma gelmesi, önceden aralarında sömürge şeklinde bir siyasal ilişki olmadan da olur. Örneğin birçok Latin Amerika ülkesi bu durumdadır. Siyasal bağımlılıklarını kazandıkları sırada ekonomik bakımdan güçsüz bir durumda bulunmaları, onları ekonomik bakımdan Birleşik Devletlere bağımlı bir hale getirmiştir.

Daha önceki sömürge olmak durumlarının bir sonucu olan bu güçsüzlük, onları Birleşik Devletlerin ekonomik bağımlılığına düşürmüştür.

Ekonomik bağımlılık türlü biçimler alabilir. Ama bütün bu biçimler ayrı ayrı değil, birbirlerine karışmış, sadece zamanla içlerinden biri daha belirginleşmiş bir durumda, birarada bulunurlar.

Ekonomik bağımlılığın ilk şekli ticari bağımlılıktır. Bu bağımlılık, bir ülkenin dış ticaretinin miktar ve değer olarak az sayıda, çoğunlukla sadece bir ülkeye yapılan ihracata sıkı sıkıya bağlı olması durumunda gösterir kendisini. İhraç edilen malların çeşidi çok mahdut olduğu gibi, çoğunlukla ham ya da ham denilebilecek bir şekilde, işlenmeden gönderilir. Örnek olarak, şeker ya da kahve, pamuk, çay, muz, Hint lifi, kalay, bakır ya da boksit gibi belirli bazı maddelerin ihracında «ihtisaslaşmış» ülkeler gösterilebilir. Çoğunlukla bir ya da iki madde, bir ülkenin bütün ihracatının % 70—80 kadarını tutar. Açıktır ki, bu türlü bir ülkenin ekonomisi, kendisine yabancı faktörlerin etkisi altındadır ve ekonomik hayatı o faktörler tarafından yönetilir.

Yatırımların miktarı ve hangi alanlara yapılacak gibi, üretimin hacmi ve yapısı da bu dış faktörler tarafından belirlenir.

Gerçekte bu türlü bir ticari bağımlılık içinde bulunan ülkelerden çoğunun ekonomik hayatı iki kesime ayrılmıştır:

Bir yanda, dış piyasaya bağlı ve genellikle teknik bakımdan en modern olan bir kesim. Geniş ölçüde yabancı sermaye yatırımı yapılmış bulunan bu kesimde kapitalist üretim ilişkileri gelişmiştir.

Öbür yanda da, ülkenin iç ihtiyaçlarını karşılayan bir kesim. Bu, teknik bakımdan güçsüz, gelişme olanakları yetersiz ve kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerinin egemen olduğu bir kesimdir.

Söz konusu ticari bağımlılık, dünya kapitalizminin ardarda gelmiş iki aşamasına tekabül eden iki farklı tarihsel sürecin sonucu olabilir. Gerçekten, ticari bağımlılık geçmiş bir sömürge döneminin doğrudan doğruya bir kalıntısı olabilir. Görmüş olduğumuz gibi, sömürge döneminde kurulan bu ilişki, sonradan, eski sömürücülerin ve ülkenin bir kısım yönetici sınıflarının yararına, onların ortaklaşa baskılarıyla yürürlükte kalmıştır.

Bununla beraber, ticari bağımlılığın bir başka kaynağı da varolabilir. Ticari bağımlılık, bir mali bağımlılığın, yani bağımlı ülkeye emperyalist ülkelerden sermaye gelmesinin sonucu da olabilir. Bu durumda yabancı sermaye, yatırım yapan yabancı ülkelerin tekeli sermaye kârlarını arttırmak için gerekli bazı ekonomik faaliyet kollarını öncelikle geliştirmekte kullanılır. Bunun en tipik örneği, büyük yabancı sermaye tarafından bazı «azgelişmiş» ülkelerdeki maden sanayinin geliştirilmesidir. Bu ülkelerden çıkarılan madenler, hemen hemen hiç işlenmeden ihraç edilerek, sermaye yatırımı yapan yabancı ülkelerdeki fabrikalarda işlenip mamul hale getirilirler.

Sonuç olarak, yabancı sermaye, yatırılmış bulunduğu «azgelişmiş» ülkedeki her türlü gelişmeyi, kendi fabrikalarına ucuz fiyatlarla ham madde sağlamakla yoksun bırakabilecek her türlü gelişmeyi engeller.

Bu durumda temel olan mali bağımlılıktır; ticari bağımlılık sadece bunun bir sonucudur. Mali sermayenin ve kelimenin bilimsel anlamıyla emperyalizmin gelişmesiyledir ki bağımlılığın bu türüsü git gide önem kazanmış bulunmaktadır.

Bir ülkenin ekonomik bağımlılık durumu sonucu sadece bu ülkedeki bazı üretim kolları dengesiz ve aşırı bir şekilde gelişmiş olmakla kalmaz, ayrıca bazı liman şehirleri de dengesiz ve aşırı bir şekilde gelişir.

Oysaki memleketin içi, yabancı piyasalarla ilgili ürünlerin limanlara ulaştırılmasını sağlayan araçların dışında, ulaştırma araçlarından yoksun bulunmaktadır. Böylece, tek yönlü tarım ya da tek yönlü üretim (la monoculture ou la monoproduction), liman şehirlerinin dengesiz

gelişmesi, yatırımların bünyesi, ulaştırma yollarının yönelim durumu, herşey, «az gelişmiş» ülkenin yabancı sermaye isterlerine bağımlılığını açıkça göstermektedir. Öyleyse sadece «az gelişmiş» olmaktan çok başka bir durumda bulunan ülkelerin gerçek görünüşü, genel bir bakışla, böyledir.

B. — SÖMÜRME

Bağımlı ülkeleri birkaç büyük kapitalist ülkenin egemenliği altına sokan emperyalist ilişkiler çerçevesinde, bunları ne bahasına olursa olsun ticari ve mali bakımdan bağımlı durumları içinde tutmak, aslında başlı başına bir erek değildir. Asıl erek, tekelci sermayenin kârını âzamileştirmektir. Yani bağımlı ülkenin tekelci sermaye ya da egemen ülkeler tarafından âzami derecede sömürülmesidir.

«Az gelişmiş» denilen ülkelerdeki durumun derindeki kökleri işte bu noktada kavranılır. Onlar egemenlik altına alındıkları ve sömürüldükleri için bu durumda bulunuyorlar. Öyleyse bu ülkelerde asılan, onların üretici güçlerindeki gelişmenin yetersizliği değildir; çünkü bu, bağımlılığın ve sömürülmenin bir sonucudur.

Bağımlı ülkelerin maruz bırakıldıkları sömürülmenin türlü yönleri üzerinde durmak önem taşıyor.

a) Mali Sömürme

Sömürülmenin en kolay belli olan yönü mali sermaye tarafından sömürülmedir. Sömürmenin bu şekli ilk bakışta yabancı sermayenin yatırılmış bulunduğu ülkelerdeki üretimden aldığı payın büyüklüğüyle kendini gösterir. Yabancı sermayenin aldığı pay, yatırımlar aracılığıyla gerçekleştirilen kâr, yatırılan sermaye için alınan faiz ve cebe indirilen imtiyaz hakları (royaltie) dir. Bu payın dışarıya transfer edilen kısmı her yıl hesaplar bilançosunda görülür. Dışarıya transfer edilmeyen kısımlar, yabancı sermayenin içerdeki birikmesine yaptığı gerçek katkıdan bağımsız olarak, sömürülen ülkenin dış borç yükünü artırır.

Yabancı sermayenin sömürülen ülkelere aldığı payın sadece dışarıya transfer edilen kısmının büyüklüğü hakkında bir fikir sahibi olmak için, 1950-1960 döneminde, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve Birleşik Devletler gibi sömürge ya da yarı sömürge ülkeleri sömüren belli başlı emperyalist güçlerin yılda ortalama olarak 3 milyar dolar kadar bir parayı cebe indirdiklerini söylemek yetecektir. Bu tutar, aynı ülkelerin «az gelişmiş» denilen ülkelere yaptığı yatırımlar tutarının çok üstündedir. Bu demektir ki, «az gelişmiş» ülkeler yabancı sermaye olarak aldıklarından daha da çoğunu vermektedirler. Öbür taraftan, gene bu demektir ki, «az gelişmiş» denilen ülkelerin dış borçlarındaki artışın nedeni, geniş ölçüde, yabancı sermayenin payından dışarıya trans-

fer edilmiyerek içerde tekrar yatırılan kısmıdır. Bu sömürme türünün «az gelişmiş» denilen ülkelere kaç malolduğunu ancak uzun bir araştırma koyabilir ortaya. Bununla birlikte, örneğin Hindistan gibi bazı ülkelerde, dışarıya transfer edilen miktarın yabancı sermaye tarafından gerçekleştirilen kârın sadece bir kısmı olduğu bilinmektedir. Transferlerin tekrar yatırımlara oranı sabit kalsa bile, bu durum, gelecekte transfer edilecek miktarların nasıl artan bir seyir izleyeceğini şimdiden kestirmeğe yeter. Burada, mali sömürmenin kendiliğinden büyüme olgusu karşısındayız.

Sömürge, eski sömürge ya da yarı-sömürge ülkelerdeki mali sömürme, göze en kolay görünenidir. Ama bu, sömürmenin ne tek şekli, hatta ne de gerek nicelik, gerekse nitelik bakımından en önemli olanıdır.

b) Ticari Sömürme:

«Az gelişmiş» denilen ülkelerin maruz kaldığı sömürülmenin bir başka şekli ticari niteliktedir. Bu, eşdeğerli olmayan bir alışverişin sonucudur. Gerçekten, sanayileşmiş ülkelerin sömürülmüş ülkelere sattığı maddeler genel olarak değerlerinin üzerinde bir fiyatla sürülmektedir. Yüksek fiyatların kabul ettirilmesini sağlayan çeşitli ve karmaşık usuller vardır. Burada sadece birkaç örnek vereceğim.

Genel olarak kapitalizmin ve tekellerin gelişmesi, emperyalist ülkelerin temerküz etmiş (concentré) büyük sanayilerine, ürünlerini ortalama kâr haddinin çok üstünde kâr sağlayan fiyatlarla satmak olanaklarını vermiştir. «Az gelişmiş» denilen ülkelerdeki yabancı tekelci sermayenin durumu, sanayileşmiş ülkelerdeki durumundan daha da güçlüdür. Bunun nedeni, herhangi bir emperyalist ülkenin bir sömürge, ya da yarı-sömürge ülke üzerindeki siyasal egemenliğidir.

Bu egemenlik, sömürücü ülkelerdeki üretimi ya da işletmelerin, ülke üzerinde egemenlik kurmuş emperyalist Devlet sanayicileri dışındaki iş çevreleriyle alışveriş yapmasına izin vermez. Böylece emperyalist ülkelerin sahip olduğu tekelci durum daha da güçlenir. Birçok bağımlı ülkenin bir para bölgesi ya da bir gümrük birliğine alınması, bazan daha yumuşak bir biçimde, aynı sonuçları verir. Hatta bağımlı bir ülkenin bir para bölgesine katılması, onu dünya piyasasının bu bölge dışında kalan kısmından tecrid edebilir. Böyle bir durumda egemen ülkenin büyük sermayesi, bağımlı ülkenin ürünlerine dünya piyasasındakinden daha yüksek fiyatlar ödüyor muş hayalini uyandırabilir. Aslında bağımlı ülkeler, ürünlerini dünya piyasasındakilerden daha yüksek fiyatlara satma avantajını çok pahalı bir şekilde ödemektedirler: Genel olarak emperyalist ülkelere yapılan satışların kazancından daha çoğunu, onlardan satın aldıkları maddeler dolayısıyla kaybetmektedirler.

ülkelerle birçok ticari anlaşmalar yaparak ülkesinin dış pazarlarını çeşitlendirmek istedi. Amerikanın önleme tehditleri hemen kendisini gösterdi. Tehdit, Brezilyanın başlıca ihracat metnini gözetiyordu; Kahve. Şubat ve Haziran 1961 arasında, Amerikanın Brezilyadan satın aldığı kahve miktarında, 1960 yılının aynı dönemine göre, herbiri 60 kg. lık 613.000 çuval kadar bir azalma oldu. Amerika bu azalışı Guatemala, Venezuela, Costa Rica, Paraguay ve Portekiz Afrikasından yaptığı satınalmaları artırarak karşılamıştı. Bu dönemde Birleşik Devletlerin kahve ithalatı 737.000 çuval artmıştı. (Bilindiği gibi Başkan Quadros anti-komünist olduğu söylenen askeri bir darbeye iktidardan düşürülüp Brezilya dışına sürülmüş bulunuyor. - K.S.)

Bu çeşitli oğular «az gelişmiş» ülkelerden değil de «ekonomik gelişmesi önlenmiş, ya da eli kolu bağlanmış» ülkelerden söz etmenin ne kadar yerinde olacağını gösteriyor. Çok sayıda bağımlı ülkenin kendi başlarına gerçekleştirecekleri ekonomik gelişmenin engellenmesi eğilimini kavramak için bu olgular temel alınabilir.

C. — ENGELLEME :

«Az gelişmiş» ülkelerde üretim güçlerinin gelişmesindeki yavaşlık herkesin bildiği bir şeydir. Bazı burjuva iktisatçıların bu eğilimi çok yetersiz bir şekilde açıklama yoluna giderek, buna «az gelişmişlik kısır döngüsü» adını verdiklerini söylemiştik. Bu açıklama da tıpkı «az gelişmişlik» kavramı gibi bilimsel olmaktan uzaktır. Böyle olmakla beraber, bağımlı ülkelerdeki gelişmenin son derecede yavaş olduğu da doğrudur. Öyleyse bunun açıklanması gerekiyor.

«Az gelişmiş» denilen ülkelerin içinde buldukları bağımlılık ve sömürülme durumu hareket noktası olarak alınrsa bu olgunun açıklanması zor olmaz. Bu ülkelerin ekonomik gelişmesindeki yavaşlama eğiliminin temelinde bu durum bulunmaktadır. Bağımlılık ve sömürülme durumu gelişmeyi türlü şekillerde engeller. O halde, kısaca da olsa, gelişmenin engellenmesi eğiliminin çeşitli yönlerini incelemek zorunludur.

Açıklamanın kolaylaşması için «az gelişmiş» denilen ülkelerin ekonomik gelişmesini engelleme eğiliminde olan etkenleri, dış etkenler ve iç etkenler biçiminde sınıflandıracam.

a) Dış Etkenler :

Dış etkenler belli başlı iki tür halinde incelenebilir: birincisi kendiliğinden etki yapan etkenler, ikincisi de az çok sistemli bir eyleme bağlı olan etkenler.

Kendiliğinden işleyen ve özellikle etkisi güçlü bulunan bir etken, bağımlı ülkelerin üretimleri üzerinden yabancılardan aldığı paylardır. Sadece transferle sonuçlanan mali muameleler ve eşdeğer olmayan mübadeleler dolayısıyla 1950 - 1960 döneminin ortalarına doğru yılda en az 9 milyarlık bir tutarın yabancılara gittiği kabul edilirse, «az gelişmiş» ülke-

ler halklarının yılda kişi başına 4,5 dolar ödemek durumunda buldukları görülür. Bu miktar az gibi görünebilir. Ama aslında çok yüksektir. Gerçekten, eğer bu miktar «az gelişmiş» ülkelerin yıllık yatırım miktarlarına eklenseydi, onu % 75 kadar artırmış olurdu. Bu durum sonucu, bu ülkelerin milli gelirleri artış oranı en azından 1,7 kere hızlanırdı.

Kendiliğinden işleyen bu engelleme etkenine, bir de büyük yabancı sermayenin bağımlı ülkelerdeki üretim güçlerinin gelişmesine az çok sistemli bir şekilde karşı çıkan faaliyeti eklenir. Bu faaliyetin gerekçesi şöyle açıklanabilir: Bu ülkeler ne kadar güçsüz, ne kadar az sanayileşmiş, bir ya da iki ürünün ihracatında ne kadar çok ihtisaslaşmış olurlarsa, o kadar kolay sömürülürler.

Bağımlı ülkelerin gelişmesini engellemek için başvurulan faaliyet türlü şekiller alabilir: En iyi toprakların, ürünleri ham şekilde ihracat edilen maden ocaklarının ele geçirilmesi, siyasal hayat, banka ve para sistemleri, mali ve ticari ilişkilerin üzerindeki etkililiğin sağladığı olanaklardan yararlanma v.s. Bu dış etkenler, iç etkenlerin de aynı yönde işlediği ölçüde, «az gelişmiş» denilen ülkelerin gelişmesini etkili bir şekilde engeller.

b) İç Etkenler :

Gelişmeyi engellemek yönündeki eğilime katılan iç etkenler, açık bir şekilde «azyelişmiş» denilen ülkelerin bağımlılık ve sömürülme durumlarına bağlı bulunur. Bunların işleyişi, dış etkenlerin etkisini güçlendirir.

Birbirine sıkı sıkıya bağlı bu iç etkenler, ekonomik, teknik, toplumsal ve kültürel niteliktedir.

Temel ekonomik etken, sermaye birikiminin güçsüzlüğüdür. Sermaye birikimi o kadar güçsüzdür ki, milli gelir ancak nüfus artış oranı ölçüsünde artabilir. Görmüş olduğumuz gibi, sermaye birikiminin güçsüzlüğü kısmen yabancılardan aldığı önemli payların bir sonucudur. Fakat aynı zamanda işgücü veriminin düşük olmasına da bağlıdır. İşgücü veriminin düşüklüğü de geçmiş sermaye birikimlerinin yetersizliği sonucudur. Bu nedenle ancak pek güçsüz bir ekonomik fazlalık (surplus) elde edilebilmekte, dolayısıyla yatırımlar da düşük bir düzeyde kalmaktadır.

Birikimin zayıflığına, bir de sermaye kullanımının etkisizliği katılır. Bu etkisizlik, kısmen özellikle sanayileşme yollarını kapamağa çalışan dış etkenlerin faaliyeti sonucudur. Ama aynı zamanda, işsizlik, az istihdam ve düşük ücretler gibi özel sektör gözünde işgücünün verimliliğini arttıracak yatırımların avantajını azaltan iç etkenlerin bir sonucudur.

«Az gelişmiş» denilen ülkelerin çoğunda teknik gelişmenin yavaş gitmesindeki sebeplerin biri de budur.

Toplumsal ve kültürel faaliyetler de, sırası gelince, bu etkenlerin faaliyetini destekleyip güçlendirir.

Toplumsal bakımdan, üretim güçlerindeki gelişmenin yavaşlığı, kapitalizm-öncesi zihniyetini taşıyan toplumsal sınıf ya da zümrelerin önemli rol oynamakta devam etmelerine bağlıdır. Bilindiği gibi bu toplumsal sınıf ve zümreler yeni teknikleri kabul etmek ya da üretken yatırımlara girişmek konusunda pek hevesli değildirler. Bu sınıf ya da zümrelerin yoksul olanları bu iş için zaten yeteneksizdir; zengin olanları da, kapitalizm-öncesi zihniyetinde kudret ve itibar işareti olan verimsiz gösteriş harcamalarına verir kendini. Bağımlı ve sömürülmüş ülkelerin kapitalizm-öncesi nitelikteki yönetici sınıflarının durumundaki özellik, bunların siyasal bakımdan emperyalizm tarafından desteklenmesidir. Çünkü bunlar, emperyalizmin yararına, gelişmenin engellenmesine yardımcı olurlar. Hatta emperyalist egemenlikten çoğunlukla bazı ekonomik avantajlar koparırlar ve onunla çıkar çatışması durumuna düşmezler. Sadece sömürülen sınıflar emperyalist egemenlikle gözüpük bir çatışmaya girişebilirler. Milli burjuvazi sınıf olarak varlaştığı zaman, tersine, kendisini teşkil eden bazı unsurların emperyalizmle ilişkileri ve harekete geçen toplumsal güçlerin artık kontrol edilemeyeceği korkusuyla, emperyalist egemenliğe karşı ancak çekingen ve kararsız bir tavır takır.

Son olarak, kültürel planda da bir çok etken gelişmenin engellenmesi eğilimini güçlendirir. Bu etkenler arasında şunları saymak gerekir: görenekçi zihniyet ve gelenekçilik, bedenen çalışmayı hakir görme, geleceğe güvensizlik, sorumluluk duygusundan yoksunluk, teknik olanaklar konusunda bilgisizlik.

Bu kültürel olgular engelleme eğilimini güçlendirme üzerinde kendi başlarına bağımsız bir etken rolü oynamazlar. Gerçekte, onlar, uzun yıllardan beri ekonomide varolan durgunluk durumuna, sömürgeci ve feodal bir baskıya, kapitalizm-öncesi toplumlardaki yönetici sınıfların genel davranışına, toplumun sıkı hiyerarşik yapısına, ülkenin kendi kaderini kendisi tayin edemeyeceği duygusuna, toplum yapısı ve bağımlılık durumu gereği eğitim ve öğrenim sisteminin gelişmemiş olmasına bağlıdır.

Bağımlı ve sömürülmüş ülkelerdeki gelişmenin yavaşlığı üzerinde çok sayıda etkenin var olduğu görülüyor. Ama bu etkenlerin hepsi esas olarak bu ülkelerin içinde bulunduğu bağımlılık ve sömürülme durumuna bağlıdır. Öyleyse, «azgelişmiş» denilen ülkeler, ancak bu bağımlılık ve sömürülme durumundan çıkarak hızlı bir ekonomik ve toplumsal gelişme durumuna girebilirler.

S O N U Ç L A R :

EKONOMİK VE TOPLUMSAL GELİŞMENİN ŞARTLARI

Ekonomik ve toplumsal gelişmenin ilk şartı siyasal bağımsızlıktır. Yani, önce sömürge durumunda bulunan ülkelerin sömürge olmaktan çıkması, sonra da emperyalizme bağlı ve onunla işbirliği yapan siyasal örgütlerin ve toplumsal sınıfların iktidarlarının tasfiyesi.

Ekonomik ve toplumsal gelişmenin ikinci şartı ekonomik bağımsızlıktır. Ekonomik bakımdan ba-

ğımlı ülkelerin hemen hepsinde, ekonomik bağımsızlık demek, büyük yabancı sermayenin kamulaştırılması, büyük yatırım işletmelerinin, madenlerin, bankaların ve bu sermayeye ait olan bütün öbür işletmelerin millileştirilmesi demektir. Ekonomik bağımsızlığın sağlanması demek, ayrıca, her bağımlı ülkeyi şu ya da bu emperyalist güç ya da güçler grubuna bağlayan para, gümrük, maliye ve ticaret ilişkilerinde derin değişiklikler yapmak demektir.

Bu, bağımlı ülkelerdeki ekonomik gelişmenin ancak artan ölçüde yabancı sermaye yatırımlarıyla hızlanacağını söyleyen sözümona «azgelişmişlik» teorilerinin sağlık verdiği şartın tam tersi bir gelişme şartıdır.

Pek tabii ekonomik bağımsızlığın sağlanmasıyla ne çeşitli emperyalist ülkelerle kurulmuş bulunan ticari ilişkiler kesilecektir, ne de hatta bu ülkelerden gelen krediler reddedilecektir. Ama ekonomik bağımsızlık kazandıktan sonra, eşitlik şartları içinde yeni ticari ilişkiler geliştirilecektir. Bu, ekonomik bakımdan güçsüz bir ülke için, ancak emperyalizmi daha önce ülkenin ekonomisi içinde tuttuğu yerlerden kovduktan ve fazlasıyla tek taraflı bir ticaretin mümkün kıldığı baskılara maruz kalmamak bakımından çok sayıda yabancı ülkeyle, özellikle sosyalist ülkelerle ticari ilişkilerini yeteri kadar geliştirdikten sonra mümkündür.

Gelişmenin üçüncü şartı, asalak ya da emperyalizme bağlı sınıfların ortadan kalkmasını sağlayacak köklü toplumsal dönüşümlerdir. Bu şart, demokratik ve ulusal bir devrim zorunluluğunu ifade eder. Bu devrim olmazsa, ekonomik bağımsızlık için savaş sonuna kadar götürülemez ve ülkenin gelişmesi ciddi toplumsal ve kültürel engellerle kösteklenir. Latin Amerika ülkelerinin tarihi bu vargının ne kadar doğru olduğunu gösteriyor. Küba ihtilali de, demokratik ve ulusal bir devrimin üretim güçlerinde, girişim ve yaratmada sağlayacağı gelişmenin ne kadar olağanüstü olduğunu doğruluyor. Ayrıca Küba ihtilali, içinde yaşadığımız şartlarda, bu sınıra kadar götürülmüş bir demokratik ve ulusal devrimin, zorunlu olarak bir sosyalist devrime dönüşeceğini de gösteriyor.

Zaten ancak sosyalist bir devrim, ekonomik gelişmeyi, bugün en yoksul ve en bahtsız halkların ıstırabını duyduğu yaşama düzeyindeki düşüklüğün esasını bir kuşaklık bir sürede silebilecek kadar hızlandırmanın şartlarını sağlayabilir. Modern teknik ve uluslararası işbirliği temeli üzerinde, bu ülkelerin büyük bir çoğunluğunda böyle bir hedef elbette gerçekleştirilebilir; çünkü içlerinden çoğu geniş tabii zenginliklere ve yeterince kullanılmayan büyük üretim güçlerine sahiptir. 20. yüzyılın ikinci yarısındaki önemli işlerden biri, zorunlu bir şekilde, bu zenginliklerin ve bu üretim güçlerinin kullanılıp değerlendirilmesini sağlamak olacaktır. Bunların kısır bir şekilde kalması, emperyalizmin gerici niteliğinin çok sayıdaki tanıklarından biridir.

nomik gelişmemiz için gerekli hazırlıklar 1947/48 yıllarında başlamıştı. Demokrat Parti iktidara geldiği zaman, altın rezervimiz 133 ton 115 kilo idi. Bunun yanında, 1946 yılından beri azalma eğilimi göstermesine rağmen, önemli bir döviz stokumuz vardı. Bu rezervlerimiz, D.P. nin giriştiği kalkınma faaliyetine esaslı bir destek ve itici kuvvet teşkil etmişti.

Dünya siyasi durumu ise, devletlerin iki karşıt blok etrafında kümelenmesine sebep olmuştu. Coğrafi ve stratejik durumumuz, Batı Bloku içinde önemli bir rol oynamamızı mümkün kılıyordu ve bu önemli rolümüz bize kredi ve hibe şeklinde bol iktisadi ve askerî yardım almamızı sağlayarak, bu dış yardımlar sayesinde geniş bir ithalât programını uygulamak mümkün olmuştu.

Ekilmemiş toprakların tarıma açılması ve müsait hava şartları 1951, 1952, 1953 yıllarında bol ürün elde edilmesine sebep oldu. O yıllarda idareci çevreler Türkiyeyi, dünyanın sayılı buğday ambarlarından biri olarak gösteriyorlardı. Bol ürün, geniş çapta ithalât ekonomimizin bolluk ve canlılık devresine girdiği intibahı verdi. İç pazarlarımızda bir genişleme devresi başlamıştı ve bu genişleme aracı zümrelerin zenginleşmesine yol açmıştı.

Ekonomimizi etkileyen diğer bir faktör de, Kore Harbi, soğuk harbin ve üçüncü dünya savaşı tehlikesinin, dünya piyasalarında yarattığı yüksek konjonktürdür. Türk malları, yüksek fiyatlara kolayca alıcı buldu. Kilosu, 1-1.50 dolar civarında olan Türk pamuğu kısa süre içinde 3.50 dolara alıcı buldu. Üstelik bu yıllar Avrupa pazarlarının genişleme ve gelişme yıllarına rastlar.

Dış yardım ve işlenmemiş toprakların tarıma açılması, yurd içinde yatırımın hızla artmasına sebep olmuştu. Tarımsal gelirin artışı ile milli gelirimizin artış hızı yükseldi. Bu artışlar karşısında Türkiye'nin kalkınması için en uygun tutumun liberal bir ekonomik politikanın uygulanması olduğu sanıldı.

Ama ne var ki, bu canlılık çok kısa süreli oldu. 1954 ten itibaren tarımsal üretimde düşüş, döviz rezervlerimizin tamamen tükenmesi ile 1954/1958 yıllarının darlıklar ve sıkıntılar devresi olmasına yol açtı.

Panlıma dairesinin verdiği rakamlara göre :

«1953'e kadar devam eden milli gelir artışı, 1954 kötü bir ürün yılı ile başlayan ikinci dönemde 1958'e kadar yılda yüzde 5-6 hızında artış görüldüğü halde 1953'e oranla ortalama yıllık artış yüzde 3 kadar olmuştur. 1958 den sonra ise, yılda 2-3 oranında artışla tam bir duraklama görülmektedir.» (Bak Kalkınma Planı 1. 5 yıl s. 15).

1954 yılında başlayan bu durgunluk, Demokrat Parti idaresini hepimizin pek iyi hatırladığı 1957/58

çıkmasına soktu. Liberal tutumdan uzaklaşarak, ekonomimiz günlük geçici tedbirlerle idare edildi ve 4 Ağustos 1958 de kabul edilen istikrar politikası yurd ekonomisini durgunluktan bugüne kadar kurtaramamıştır.

Adalet Partisi gelecek seçimlerde iktidarı aldığı takdirde ekonomimizi bugünkü çıkmazdan kurtarabilecek mi? Herhalde iktidarı ele alırsa, A.P. nin idareci kadrosu, 1950 ye nazaran çok farklı bir durumla karşı karşıya kalacaktır.

Bugün önemli bir döviz ve altın stoku yerine, 13 küsur ton serbest altınla, 31/12/1963 hesabı ile 1 milyar 218 milyon dolara yükselen bir döviz borcumuz var. Bu borç ekonomik gelişmemizde frenleyici bir rol oynamakta ve ekonomimizin bütününi tehdit etmektedir.

Siyasi alanda ise, Türkiye artık eskisi gibi, batı bloku içerisinde önemli bir yer tutmamaktadır. Yeni silah ve araç buluşları, yurdumuzun stratejik önemini azaltmıştır. Batı ve Doğu Blokları arasında uzlaşma ihtimalleri belirirken, üçüncü dünya devletleri denilen, hizaya gelmemiş devletler, gittikçe gelişmektedir. Bu üçüncü blok batı ve doğunun yardım teklifi yağmuruna tutulmaktadır. Şimdiye dek, bize büyük yardımlarda ve hibelerde bulunmuş olan Amerika, yardım programını kısıtlamakta ve gün geçtikçe yardım tekliflerini üçüncü dünya devletlerine doğru tevcih etmektedir. Yurdumuz, yıldan yıla Türkiye'ye Yardım Konsorsiyomundan ancak 250 milyon dolar borç ve yardım alabilecektir. Her yıl 150/250 milyon dolar borç ödemek zorunluğunda olduğumuza göre bu yardımın büyük bir kısmını eski borç taksitlerimizi ödemek için kullanacağız. Geriye kalan 50-100 milyon dolar ise, dış ticaretimizin açığından doğan dış ödeme açığımızı kapatmak için de yeterli olmayacaktır. Böylece AID, DFL ve IDA gibi yardım fonları, bugünkü döviz ihtiyaçlarımızı karşılamaktan uzak olacaktır.

Yurdumuz üstelik yıldan yıla artma eğilimini gösteren bir dış ticaret açığı ile karşı karşıyadır. Son dört yılın dış ticaret açığı aşağıda gösterilmiştir:

Yıllar	milyon dolar
1960	147,5
1961	162,8
1962	281
1963	319,5

1964 ve gelecek yıllara ait Kalkınma Programının tahmin ettiği dış ticaret açığı ise şöyledir:

Yıllar	milyon dolar
1964	265
1965	236
1966	248
1967	247

Yıldan yıla artan dış ticaret açığının gelecek 3 yılın toplamı 750 milyon dolar civarındadır, 1954/63 açık toplamı ise 1 milyar 500 milyon dolardır, yani gelecekteki 3 yılın açık tutarı, geçen 10 yılın tutarının % 50 sine yakın tahmin edilmektedir. Bu artış hızı dış borçlarımızı azaltacağına artıracaktır ve kalkınmamızla ekonomimiz büsbütün tehlikeye girmiş olacaktır. Mevcut düzen içinde ihracatımız olumlu bir gelişme gösteremeyeceği gibi, müsait gitmeyen dünya konjonktürü yüzünden dış pazarlarımız daralmaktadır. Aynı daralma iç piyasamızda da görülmektedir, üstelik enflasyon tehlikesi de kapıyı zorlamaktadır.

İktidara aday olan ve kendisini bütün milletin temsilcisi olarak ilân eden bu parti, iktidarı ele geçirdiği takdirde, yukarıda kısaca çizdiğimiz durumla karşı karşıya kalacaktır. Programında öngördüğü tedbirlerden hiçbiri şu yukarıda bahsettiğimiz derterimize deva değildir. A.P. yöneticileri memleket idaresinin ciddi bir iş olduğunu bilmelidirler. Türk ekonomisi, günlük müdahalelerle, geçici tedbirlerle artık yürütülemez.

Bir iş adamı firmasının gidişini, piyasanın şart ve icaplarına göre yürütebilir. Fakat yurd idaresi, çiftlik idaresine benzemediği gibi firma idaresine de benzemez. Biraz ciddi olmamız lazım, 14 yılda dış memleketlere 1 milyar 218 milyon dolar borçlandık, son yıllarda ithalat ve ihracatın tamamen kontrolsüz bırakılmasından dolayı, yurd dışına kaçan döviz tutarı 1 milyar 200 milyon dolar civarında, yani borçlandığımız kadar, yurd dışına döviz kaçırmamızı becerdik ve bu fakir millet bu kaçırılan paraları kendi alımları ve emeği ile onu sömürenlerin hesabına 80 yıl didinerek ödeyecek. Böyle bir döviz kaybına seyirci kalıp, «dış ticaretin devletleştirilmesinden bahsetmek piyasayı ürktür» demek bütün gerçeklere göz yummaktır. Oysa göz yummanın zamanı çoktan geçmiştir.

Türkiye'nin hâkim çevreleri 1946 danberi Türk halkının kurtuluşu için önlerine çıkan bütün fırsatları, özel çıkarları uğruna tepmişlerdir ve bizi bugünkü acıklı duruma getirmişlerdir. Fakat şunu da iyi bilmeleri lazım, 1965 Türkiye'si başka bir Türkiye'dir. Türk halkı bir daha oyuna gelmeyecektir...

SİĞDA

Gülten Akın'ın şiirleri

çıktı

Tip Genel Yönetim Kurulu Toplantısında

Aybar'ın Konuşması

10 Ocak 1965 günü İstanbul'da yapılan Türkiye İşçi Partisi Genel Yönetim Kurulu açık toplantısında, Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın Yurd ve Dünya olayları ile ilgili konuşmasının özetini veriyoruz.

Mehmet Ali Aybar geçen yılın olaylarını ve fikir akımlarını tahlil eden konuşmasında Kapitalist Toplum düzenini haklı göstermek isteyen felsefenin çıkmazda olduğunu açıklayan olaylarla dolu olduğunu hatırlatmıştır. Sonra da toplumsallığı benimseyen milletler sayısının hızla çoğaldığını söylemiştir. Aybar şunları belirtmiştir:

«Kapitalist dünya düzenininin temelleri birer birer yıkılıyor. Kapitalizm ideolojik alanda kendini savunma durumuna düşmüştür. Biz kapitalizm yüzünden geri kalmış bir toplum olarak yolumuzu genel durumu görerek ve bilerek çizmek zorundayız.»

Aybar, emperyalizmin zorlamalarına değinmiş, kapitalizmin tarih sahnesinden kolayca çekilmeyeceğini işaret ederek «mücadele çetin olacaktır» demiştir. Vietnam Kongo olaylarının karakterlerini çizen TIP Genel Başkanı, Kıbrıs konusuna değinmiş ve partinin Kıbrıs tezini bir daha açıklamıştır. Aybar bir yuvarlak masa konferansında yalnız ilgili cemaatlerin ve devletlerin temsilcilerinin bulunmasını, konferansa Birleşmiş Milletler arabulucunun da katılmasını da istemiş, bu tezi Türkiye'ye büyük itibar sağlayacağını belirterek bağımsız dış politika görüşünü açıklamıştır. Aybar'a göre Türkiye'nin dış politika-

si 1939 dan, fakat asıl 1947 den beri yardım ve kredi mihveri etrafında dönüyor. Bu yardım ve krediler egemenlik hakları ile bağdaşmayan şartlara bağlanmakla kalmamış üstelik bu anlaşmalar özel sektörü, köklü dışarda kapkaççı sermaye çevreleri lehine türlü şartları da bize dayatmıştır. Aybar demiştir ki :

«Türkiye'de sosyal yapı anlamında bir iktidar değişikliği olmadan Türkiye'nin gerçekten bağımsız bir dış politikaya kavuşması, bize gerçekleşmesi güç bir ihtimal olarak görülüyor. Bununla beraber Türkiye İşçi Partisi hükümetlerin bağımsızlığa atacağı her adımı bütün gücü ile destekleyecektir.»

Mehmet Ali Aybar, Türk - Sovyet yakınlaşmasına da temas etmiş ve demiştir ki :

«Bu ilişkiler öyle sağlam şartlar üzerine kurulmalıdır ki, Türkiye kendisine komşularından, özellikle Sovyetlerden, ister doğrudan doğruya, ister dolaylı olarak saldırı gelmeyeceğine güvenebilmeli, inanabilmelidir. Buna karşılık Sovyetler Birliği de Türkiye'ye güvenmeli, kendisine o yönden bir saldırı gelmeyeceğine inanmalıdır. Bu karşılıklı inan ve güven dostluğunun temel şartıdır.»

«Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkilerinin yeniden kurulması, Türkiye'nin Batı ülkeleriyle de eşitlik ve karşılıklı saygıya dayanan ve ulusal bağımsızlık ve egemenlik haklarımızla çelişmeyen dostluk ilişkileri kurmasına ve sürdürmesine elbet engel değildir ve olmamalıdır.»

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı bundan sonra Batı ve Doğu bloklarında çözümler olduğunu bildirmiş, örnekler vermiş, sonra da günümüzün toplumluluğu üzerinde durmuş ve «çağımız toplumluluk çağıdır» demiştir.

Üçüncü dünya devletlerinin gelişmelerini ve görüşlerini belirttiikten sonra geri kalmış ülkelerin bir tek ses halinde yeni sömürgecilğin ve emperyalizmin korkunç yüzünü Kahire konferansında rakamlarla açıkladıklarını bildirmiştir.

Mehmet Ali Aybar konuşmasını iç meselelere aktarmış, kalkınma planının başarısızlığını, işsizliğin arttığını da söyleyerek bu âfete karşı tedbir alınmadığını belirtmiştir. Aybar dış ticaret ve borçlar konusunu üzerinde de demiştir ki: «Borçlanmak, borçlandıkça daha çok açık vermek ve açığı kapatmak için daha çok borçlanmak; nihayet bizi 1958'de iflâsın eşiğine getirdikten sonra, 27 Mayıs'ın dış borçlara gidilmeyeceğine dair uyandırdığı umutlar da sönmüştü, bugün içinde bulunduğumuz korkunç fasit daire içine düşmüştür.»

Aybar bunun nedeni üzerinde durmuş, bir soygun sisteminin işlediğini belirtmiş, bütün bunların ulusal yaşayışımızda yabancı ile ortak bir avuç kapkaççının ağır basmasının sonuçları olduğunu belirtmiştir.

Aybar demiştir ki : «Bu soyguna paydos demenin zamanı çoktan gelmiştir. Görüyorsunuz şahda marımız kesilmiş, kanımız akıp gidiyor. İlk iş damarı dikmek, kanı durdurmaktır: dış ticaret millileştirilmelidir. Türkiye İşçi Partisi iktidara geldiği gün, o saatte, o dakikada dış ticareti, bankacılığı ve sigortacılığı devletleştirecektir. Bu, Anayasa'ya uygundur ve Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin demokrasi anlayışına da uygundur.»

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı bu millileştirme ödevini hangi sosyal kuvvetlerin, nasıl yerine getireceği sorusunu sormuş, bu ödevi bu millileştirmelerden çıkarılan sosyal sınıfların yapacağını bildirmiştir.

Mehmet Ali Aybar hâkim sınıflarımızın yurtdaşa iş vermekten bile aciz kaldığını belirttiikten sonra grev hareketlerine değinmiştir. Aybar demiştir ki : «İşçilerin işverenle münasebetlerinde iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla greve gitmeleri bütün öbür temel hakları harekete getiren devrimci bir sosyal ortam yaratır. Grev hareketleri işçimize bazı satılmış sendika yöneticilerinin telkin etmek istedikleri görüşlerin yanlışlarını ve politika dışında kalmanın zararlarını, imkânsızlığını öğretecektir.»

Aybar, «uyanık gençliğin» meseleleri üzerinde önemle durmuş, «Türk Gençliği Kurtuluş Savaşı Türkiye'sine dönüş ülküsünü heyecan ve şevkle dile getirmiş yüzde yüz ulusal, bağımsız dış politika özlemine ve anti-emperyalist düşün akımının cesaretli savaşçıları olmuşlardır.» demiştir.

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Anayasa'ya aykırı kanunların kaldırılması zorunluluğunu belirttiikten sonra parti kongrelerine değinmiş, C.H.P. ve A.P. kongrelerinde kabul edilen program ve İleri Türkiye ülküsü üzerinde durmuş, A.P.'nin kapkaççı sermaye çevrelerini temsil ettiğini bildirmiş, C.H.P. nin de reformları gerçekleştiremeyeceğini söylemiştir. Aybar yeni yılın seçim yılı olduğunu belirtmiş önemi üzerinde durmuş ve politikanın ne demek olduğunu şöyle belirtmiştir: «Politika daha insanca, daha doğru, daha güzel, daha dolu yaşamak için mücadeledir. Bu mücadele, kişi olarak daha iyi yaşamak, kişi olarak yükselme mücadelesi değildir. Topluca ve toplumca daha iyi yaşamak yolunda bir mücadeledir. Bundan dolayı emekçi halkın kendi öz çıkarlarını ve bu çıkarların ulusun çıkarlarıyla mutabakat halinde bulunduğunu bilinçle kavraması ve bu bilinçle politik bir güç halinde örgütlenmesi gerçekleşmedikçe politika özel ve kişisel çıkarların emrinde olur ve elbet demokrasi sadece bir sözden ibaret değildir.»

Aybar, emekçi halkın bir tek oyunun bile seçimlerde kaybedilmemesi gereğini belirterek sözlerini bitirmiştir.

EREĞLİ DEMİR ÇELİK'te teknoloji sorunu ve DANIŞ KOPER'in cevabındaki tutarsızlıklar

Ereğli demir çelik hakkında basında çıkan yazıların hepsinde ortak bir özelliğin bulunması ilgi çekicidir. Bu ortak özelliği iki yönden değerlendirmek mümkün: Birincisi Türkiye'nin iktisadi egemenliğini korumak ve bir sömürge politikasına alet olmamak için gösterilen tepki, ikincisi bilhassa çok önemli olanı, bu tepkinin bütün sosyal tabakalarda bilinçli bir şekilde kendini hissettirmesidir. Böyle bir durum mevcut olduğu halde, Ereğli temsilcileri, basındaki tenkit ve tepkileri tesislere karşı imiş gibi yorumlamak istiyorlar ki, tenkitlerin mâsum tesislere karşı olmadığı açıktır. İkincisi, Türk ekonomisine bu kadar yararlı olan tesisleri tenkit etmenin ulusal menfaate aykırı olduğu kanısı uyandırılmak isteniyor, oysaki tenkitler sözü edilen yararlılığın neden tek taraflı sömürücü bir anlaşma ile asgariye indirildiği noktasında toplamıyor, yöneticiler farkında değil veya farkında olmak istemiyorlar. Türk Hükümeti, 1 milyar

Hira ile finansmana iştirak ettiğine göre, tesislerin inşası milletler arası rekabete arz edilse ve meselâ Japonya ya da Batı Almanya inşaatı deruhte etse idi, böylece kurulan tesisler Türk ekonomisine daha mı az yararlı olurdu? Yabancı rekabette, benzer kredi şartlarının temin edilmeyeceğini Ereğli yöneticileri nereden biliyorlar?

Konunun ilk başında da gine bu sütunlarda belirttiğimiz gibi, Ereğli yöneticileri uzun süre susarak, cevap verdikleri zaman da telaşlı ve mâlûl cevaplar vererek tesislerin yararlılığını zaten asgariye indirmişlerdir. Bundan sonra kendilerinden ciddi ve ilmi cevaplar beklemek ve hele mugalâtaya hiç kaçmamalarını istemek en tabii hakkımızdır. Bu hakkımızı nasıl koruyacağımızı da açıklayalım. Ciddi ve ilmi cevap verdikleri zaman kendilerinden yana olacak bu cevapları değerlendirmesini bileceğiz, avutucu ve değersiz cevapların da daima karşısında olacağız.

Basındaki tenkitleri yanlış açıdan ele alan ve 30.12.1964 tarihli basın toplantısında uyutucu bir politika ile kurnazca cevaplamaya çalışan Daniş Koper'in konuya gerekli ciddiyeti vermediğini bülhassa belirtmek istiyoruz. Bu cevapların bazılarını kısaca eleştirelim:

1. Sözü geçen tesislerde devlet mürakabesinin olmayışını «...Devletin elinde bulunan hisse senetlerini 7 yıl içinde özel sektöre devretmesi esas kabul edilmiştir. Bu sebepten Devletin işletme üzerinde kontrolü yoktur» şeklinde izahlıyor Daniş Koper. Bu, tutarsız ve çelişik bir izah tarzıdır. Bu güne kadarki yolsuzluk veya yanlışlık iddialarının hiç biri işletme safhası ile ilgili değil, aksine inşaat safhası ile ilgilidir. Henüz Devletin elindeki hisse senetlerinin hepsi ne özel sektöre devredilmiş ve ne de aradan 7 yıl geçmiştir. Durum böyle iken, inşaat safhasında Devlete ait denetleme yetkisinin mevcut olmadığını, anlaşmanın hangi maddesine dayanarak Daniş Koper ileri sürebiliyor? İnşaat safhasına ait işlemlerden dolayı tam bir denetleme yetkimiz mevcut iken, Devlete yetkisizlik izafe etmekte başka sebepler aramak lâzım geldiği kanaatindeyiz.

2. Tesislerin maliyetinde 450 milyon liralık bir artış olduğunu doğrulayan Daniş Koper, bunu «300 milyonu iç bütçeden, 100 milyonu işletme ihtiyacından, 50 milyonu da erken ödemelerden doğmuştur» şeklinde izahlıyor. Bu izahın da tutarlı olmadığı açıktır. Çünkü aslında Daniş Koper, kurnazlık yaparak, 450 milyon liralık artışın nedenini ortaya çıkarmıyor da, sadece ödeniş tarzını belirtiyor. 450 milyon liralık artış, fiziki bir iş karşılığı mı, yoksa hukuki ihtilâf dolayısı ile bir tazminat ödemesi şeklinde mi olmuştur? Cevapta bunun belirtilmesi gerekir idi.

3. Sözü geçen artışın maliyette yüzde 21 olduğu, arttırma, eksiltme ve ihale kanununda yüzde 20 oranında bir artışın makul farzolanduğu, bu itibarla maliyet artışının mübalâğalı olmadığı belirtiliyor. Arttırma ve eksiltme kanununun sözü edilen maddesi pek açıktır. Yüzde 20 eksik veya fazla ödenebilir demez, eksik veya fazla iş yapılabilir der. Yani fiziki artış veya eksiliş karşılığı ödeme kasıtlanır. 450 milyon liralık artışın karşılığının ne olduğu sorusu böylece bir ciddi cevap bulamamıştır.

4. Ereğli yöneticisi, basın toplantısında, Türk cevizi ile Hindistan cevizi arasındaki farka değinerek, herhalde Demir Çelik tesisleri için dünya maliyet mukayesesinden bir sonuç elde edilemeyeceğini, bunun teknoloji farklarından doğduğunu söylemek istiyor. Ağır endüstride bünye ve üretim bakımından belli ünite için maliyeti etkili

yen büyük farkların mevcut olmadığını bilmek lâzım gelir. Eğer büyük farklar varsa pahalı teknolojiye üniteler demode olmuştur, pahalılığı dolayısı ile de zamanla terk olunur. Bu gün dünya tesislerini bir biriyle mukayese edilebilir hale getiren, teknoloji seçimi ile ilgili hususlardır. Bir an için fahiş fiyatlar ve usulsüz ödemelerin bahis konusu olmadığını farzedelim ve maliyet fazlalığı teknoloji farkından ileri gelsin. Soru şekli değiştiriyor ve fakat ortadan kaybolmuyor: Neden pahalı bir teknolojiyi ithal etmiş oluyoruz?

Türkiye endüstrileşme hareketi ile birlikte, en pahalı teknolojiyi ithal eden memleket olarak isim yapmıştır. Uzun süre batı teknolojisine tecrübe tahtası olmuş ve bir çok gelişmeler Türkiyede denedikten sonra batıda uygulanmış, geliştirilmiştir. Bunun en mühim sebebi, karar organlarının bir teknoloji tercihinin önemini bilmemeleri ve buna göre organize olmamamız belli bir ölçüde de, tek taraflı olarak batının şartlarına teknik ve hukuki yönden sığınmamız rol oynamıştır. Türkiyenin sathı, pek çok, batının pahalı teknolojisine doludur. İşte işveçiler tarafından inşa edilen ve sanat yapılarının pahalılığı ile gözler önünde duran Karabük - Zonguldak demir yol hattı. Havanın oksijeninden Azot istihsal etmeye kalkan ve dünyanın en pahalı tesisi olan Kütahya Azot fabrikaları. Batıda kuru sistem çimento üretilirken, demode olan tesislerini bize satan yabancı firmalar ve bizim de bunları bir marifetmiş gibi satın alarak yaş sistemde çimento üretmeye devam etmemiz. Bu gün bu tesisler, münzam ödemeler yapılarak gine batıya yaş sistemden kuru sisteme tahvil mukaveleleri tevdi edilmiştir. Bu misaller sonsuzdur. Batı, bire bir ebadında, deneyleri için Türkiyeyi canlı bir laboratuvar haline getirmiş ve kendi teknolojisinin çeşitli alternatiflerini bedelli mukabilinde yurdumuzda denemiştir ve denemeye devam etmektedir.

Eğer Ereğli Çelikte (fiyatlar fahiş değil, usulsüz ödemeler yoksa) yukarıdaki misallerden bir yenisini sayılmak lâzım gelir.

Ağır endüstride maliyet farkları, daha ziyade o memleketin makine ve alet sanayiine ait işçi ücretlerinden ve kısmen de mamul malzeme maliyetlerinden ileri gelir. Bir taraftan nakliyyeyi azaltmak diğer taraftan düşük işçi ücretlerinden istifade etmek, az gelişmiş memleketlerde, ileri memleketlerin endüstri kurmak istemelerinin nedenleridir. Batıda böyle bir talep vardır. Bizim bu talebi kendimize doğru çekerken, bilgili davranmamız, eşit haklarla pazarlık manâsına oturmamız ve şahsiyet sahibi olmamız lâzımdır. Aksi halde memleketimizi batı teknolojisine tecrübe sahası olmaktan kurtarmamız mümkün olamayacaktır.

PETROL

Münir CERİD

20. Yüzyılda birçok savaşlar, dünya kamu oyunun sunulanlardan tamamıyla farklı sebeplerden çıkmıştır. Bunların hemen hepsinin temelinde, büyük tekellerin çıkar hesapları vardır. Bu hesaplar o kadar ustaca yapılmış ve insanların kutsal bildiği kavramlarla öylesine örülmüştür ki uzun süre çok kimse, bu gerçekleri görememiştir; görmemekte direnen kitleler halâ çoğunlukta bulunmaktadır. Ne var ki, iş artık gün ışığına çıkmış bulunuyor. Dönen dolapların temeline inmek eskisinden daha kolay.

Bu savaşların gizli sebepleri arasında başta gelen, petroldür. Petrol konusunda, uluslararası Kartelin yapmayıacağı kötülük, göze alamıyacağı tehlike yoktur. Bunun için petrol meselesini, duygusal plândan kurtarıp tarihi, sosyal ve ekonomik akışı içinde incelemek, çözüm yollarını araştırmak ve herşeyden önce, bu konuyu ciddiyetle ele almak gerekmektedir. Yoksa, birçok dına dâvamız gibi bu da, üstünde gürültüler koparıldıktan sonra unutulup gidebilir.

I. PETROLÜN BULUNUŞU VE VE ENDÜSTRİYEL ÖNEM KAZANIŞI :

Petrol çok eski zamanlardan beri bilinmekte ve çeşitli maksatlarla kullanılmaktaydı; Eski İrandan din adamları tarafından tapınaklardaki meşalelerde, Greguvar ateşi adıyla savaşlarda ve Fenikeliler tarafından gemilerin sızdırmazlığını sağlayan bir kalafat malzemesi olarak denizcilikte, daha sonra da eczacılıkta, v.b. Fakat petrolün modern tarihi, 27 Ağustos 1859'da başlar. Bu tarihte Amerika Birleşik Devletlerinin Pensilvanya eyaletindeki Titusville şehrinde, Albay Drake tarafından 21 metre derinlikte bir petrol damarı bulundu. Bu kazıyı yaparken bizzat Drake de Hindlilerinkine benzer bir hayat suyunun (élixir) ilkel maddesini arıyordu. Kısa zamanda petrol, bir aydınlatma aracı olarak kullanılmaya başlandı. Bunun için de bir tasfiye (rafinaj) işlemi gerekmektedir.

Albayın keşfini haber alan bir sürü hırslı sergüzeştçi bu bölgeye akın edip mümkün olan en büyük

hızla kuyu kazmaya başladılar. Öyle ki 1859'da 2 dolar olan bir varil petrolün fiyatı, 1862'de 10 sente düştü. 23 yaşındaki genç John Davidson Rockefeller'in bu konuyla ilgilenmesi işte bu tarihten başlar.

Rockefeller Devri. Zenci çalgıcılar ve dansözlerle takviyeli bir kafileye katılarak kasabaları dolaşan ve etrafına biriken safdillere, süslü şişeler içindeki sıvıyı yüksek fiyatlarla satan bir şarlatanın oğlu olan Rockefeller, ilk petrol rafinerisini Titusville'den 200 mil uzakta, Ohio eyaletinin Cleveland şehrinde kurdu. 1870'de Standard Oil of Ohio şirketini meydana getirdi. 1871'de demiryollarına ve ertesi yıl rafinaj şirketlerinin beşte birini kontrol etmeğe başladı. Kısa bir zaman sonra petrol iletim boru sistemini (pipe-line) keşfetti.

Rockefeller'in kurduğu bu mali imparatorluk 1882'de bir tröst haline geldi. Tröstün hukuki durumu şöyle idi: Pay sahipleri kendi ünvanlarını koruyacaklar fakat oy hakkını Rockefeller'e devredeceklerdi. Bu dönemde Birleşik Devletlerdeki rafinaj şirketlerinin % 80'ini ve pipe-line iletiminin % 90'ını kontrol etmeğe başladı. 1890'da an-

ti-tröst kanunu (Sherman Act) yayımlandı. Kanun, kısaca «Değişimi (mübadele) ve ticareti kısıtlı bir şüphe uyandıran her koalisyon yasaktır» şeklinde tanımlanabilir.

Bu kanunun çıkarılmasından sonra 1907'de 29 milyon dolarlık bir ceza ve 1911'de Yüksek Mahkemenin kararı ile bu petrol imparatorluğu dağıldı: 33 yeni şirket ortaya çıktı. Bunlardan üçü iyi bir gelişme gösterdiler: Standard Oil of New Jersey, Standard Oil of California ve Socony Mobil Oil.

BÜYÜK REKABETLER DEVRİ. Standard'ın dağıldığı yılda petrol endüstrisinin çehresini tamamen değiştirecek iki önemli olay meydana geldi: 1) Ford, kütle halinde otomobil imalatına başladı. Böylece, lâmba yakıtı olarak kapasitesinin altında üretilen petrol, durmadan talebi artan asil bir ürün oldu. 2) Standard'ın güç durumundan yararlanan bir Avrupa firması, Amerikan pazarına sokulmaya cesaret etti: 1883'de kurulmuş olan Hollanda şirketi Royal Dutch. Bu sırada şirket, dünya petrol üretiminin % 0.2'sini teşkil eden 40.000 tonluk bir miktarı Hindistandan elde ediyordu, ve 1900

Sorununun

içyüzü

de şirketin başında Henry Deterding vardı. 1897 de kurulmuş bulunan İngiliz Shell Transport da Marcus Samuel tarafından yönetilmekte ve Uzak Doğuda çeşitli işler yapmaktaydı: İnci ve deniz kabukları ticareti ve sonra da petrol ürünleri taşıması. Birbirlerini tamamlar durumda bulunan bu iki şirket 1907 de birleştiler ve petrol Napolyonu adıyla anılan Deterding'in cesur yönetiminde Royal Dutch-Shell, Standard Oil of New Jersey aleyhine hızla gelişerek Uzak Doğu, Meksika, Güney Amerika ve başka yerlerde petrol kaynakları aramaya başladı. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında bu şirket, Amerika Birleşik Devletleri dışındaki petrolün % 75 ini elde ediyordu. Dünyanın ikinci büyük petrol devi olarak yer almış bulunuyordu.

Bu sıralarda Kanadalı bir kiracı, mühendis William d'Arcy, İranda durmadan, yorulmadan ve gizlice petrol aramaktaydı. Şah Nasıruddin'den «Büyük Kanada Hükümeti ile İran arasını da süregelmekte olan çok dostane

ilişkilere dayanarak mühendis M. d'Arcy'ye, mensuplarına, torunlarına, dostlarına ve varislerine, yetmiş yıl süre ile, İran arazisinin derinliklerinde istedikleri şekilde arama yapmak, kazıda bulunmak konusunda tam yetki ve sınırsız serbestlik verilmiş ve garanti edilmiştir. Bu yetki ve serbestliğe dayanarak, adı geçen in istiyeceği her çeşit yeraltı ürünleri kendisinin malı olacaktır.» şeklinde bir imtiyaz koparmış bulunuyordu. Çeşitli entrikalardan sonra bu belge İngiliz gizli servisinin eline geçti. İlk zamanlarda Güney İranda önemsiz bir durumda bulunan Burmah Oil, birdenbire elindeki araziyi, yeni kurulan Anglo Persian şirketine devretti. İngiliz Hükümeti de yüzünde ki maskeyi fırlatarak savaşın artık kaçınılmaz görüldüğü 1914 yılı Mayısında bu şirketin hisse senetlerinin satın alınmasını Avam Kamarasına onaylattı ve İngiliz Bahriyesi ile Entelicens Servisin % 56 sına sahip buldukları bu şirket te üçüncü büyük enternasyonal olarak ortaya çıktı.

1920 lerde dünya pazarı, bu Amerikan ve Avrupa şirketleri arasında bölünmüş bulunuyordu. Amerikan şirketleri ham petrolü Amerikadan ve Avrupa şirketleri ise değişik yerlerden sağlıyorlardı. Fakat petrol yataklarının tükenme korkusu, Amerikan şirketlerini, dışarda kaynaklar arama zorunda bıraktı ve devlerarasında kıyasıya bir rekabet başladı. Böylece, Birinci Dünya Savaşından önce Ön Asyada başlayan ve şirketlerin arkasından ilgili hükümetleri de sürükleyen petrol kavgası, bütün dünyada, özellikle Meksika, Venezuelâ ve Ortadoğuda yeniden kızıştı. Bu dönem on yıl kadar sürdü.

II. DEVLER REKABETİNİN DOĞURDUĞU OLAYLAR :

I. Savaşlar — Birinci Dünya Savaşı, gerçekte, emperyalist devletlerin kendi aralarındaki çıkar hesaplarının bir çatışmasıdır. Bu devletler savaş endüstrisi, denizasırlı ülkelerdeki ham madde üretim, taşıma ve ticareti, mamüllerine yeni pazarlar bulma ve petrol endüstrisi gibi uluslararası finans güçlerinin çıkarlarını temsil ediyorlardı. Savaşın temel sebeplerinden

birisi olan petrol kavgasının bir kısmı, bu işlerden habersiz bulunan Osmanlı İmparatorluğunun toprakları üzerinde yapılmaktaydı. Av, Irak, İran ve Bakü petrolleri; kavgacılar ise İngiliz Anglo-Persian ile Alman Europäische Petroleum Union şirketleri idi. Almanlar daha ileri giderek, Hindistan yolunu tutmak ve İran ve Irak petrollerine kesinlikle sahip olmak için, Bağdat demiryolunu da yapmışlardı. Bu arada bir de bizimle ilgisiz Turkish Petroleum şirketi vardı ki sermayesinin % 50 si d'Arcy grubunun, % 25 i Shell'in ve % 25 i ise Deutsche Bank 'ındı. Almanlar yenilince savaş öncesinin önemli devletlerinden birisi olan Alman tröstü ortadan kalktı.

Savaştan sonra galip devletler, bir süre kendi aralarında çatıştılar. Çünkü Versailles Andlaşması, Musuq petrollerinin % 25 ini Fransaya bırakıyordu. Bunun üzerine Irakın yeniden fethedilmesi gerekti. Bunu da Entelicens Servis ustaca başardı. Arap şeyhler arasından işe en yakınını bulunarak kral ilan edildi: Fay-sal. Hayatının sonuna kadar Anglo Persian'ın sadık ve yüksek maaşlı bir memuru olarak yaşadı ve efendilerini fazlasıyla memnun bıraktı.

Türkiyede doğup, dayısının kasesini soyarak İngiltereye kaçan bir serseri, Zaharyas Bazileos Zaharof, kısa zamanda bir İngiliz top fabrikasının temsilcisi ve İngiliz gizli teşkilâtının da casusu oldu. Dünyanın birçok yerinde savaşları kundaklayan ve bunun için gerekli silâhları satan bu adam, milyonlar kazandı. Uygun şartlarla top satışları yaptığı başlıca savaşlar; Balkan savaşları, Çin-Japon Savaşı, İspanya-Amerika Savaşı, Boerler Savaşı, v.b. Bunlardan son ikisinde kendisi İspanyollara ve Boerlere silâh sağ-larken meşhur maksim makineli tüfeklerinin bulucusu olan Ortağı Maxime Hiray de karşı tarafa savaş malzemesi satıyordu. Zaharof, Fransanın Lejyon Donör nişanının en yüksek rütbesine sahiptir. Öbür taraftan, Fransız Hükümetinin elinde, aynı Zaharofun savaş süresince Al-

man denizaltılarına benzin sattığını isbatlayan belgeler vardır. İngiliz Hükümeti de kendisine Sir unvanı vermiştir.

İşte bu Zaharof, Ortadoğuda birçok karanlık işler çevirir ve Standard ile Anglo-Persian arasındaki çekişmelerde efendisi İngilizlere faydalı olmaya çalışırken, efendileri de onun hizmetini unutmazlar ve bu sonuncu petrol şirketinin maddenî yağlar dalında çalışan yavrusuna ortak ettiler. Ama ona, bu defa önemli bir görev verdiler: Türkleri yokedip Küçük Asyada, yani Kafkas, İran ve Irak petrol yolları üzerinde, İngilizlere sadık bir Yunan jandarma kuvvetinin yerleştirilmesi. Zaharof, büyük dostu Loyd Core'un yardımıyla Venizelosu Yunanistanın tek hâkimi durumuna getirdi. Balkan savaşlarının tanınmış, milliyetçi lideri, artık Yunan finans çevrelerinin adamı olmuştu. Loyd Core, Yunan sermaye sahipleri ve Zaharof işbirliğinin dış yüzü, Yunan halkına (Megola İdea) adıyla sunuldu. Büyük Yunanistan idealiyle coşturulan ve bu sayılanlar tarafından donatılan Yunan ordusu Anadolu'ya saldırıldı. Ancak, hesaplar bu defa ters çıktı. Son toprağına diş ve tırnağı ile asılan Türk halkı, bu zavallı üçyüz bin Yunanlıyı ezdi ve Anadolu Rumluğunun kökü kazandı. Zaharof ve ortaklarının bu işteki zararları birkaç milyon dolardır. Çünkü Yunanistan'a satılan top ve mühimmatın parası kurtarılamadı.

Anglo-Persian bu defa Gülbekyan adlı birisine yaklaştı. Bu adam, Irakta petrol bulmak ve İngiliz çıkarlarını korumak için büyük gayret göstermiş ve tamamı Anglo-Persian'ın eline geçen eski Turkish Petroleum şirketinden kendisine % 5 pay verilmişti. Bu defa Afganistanda ve Ortadoğu ülkelerinde birkaç ihtilâl hazırladı. Bu ajan da milyonlarının sayısını çoğaltmanın kolayını bulmuştur.

Orta ve Güney Amerika devletlerinde sık sık görülen hükümet darbeleri ve iç harplerin de teme-

linde çoğunlukla petrol meselesi yatar. Sayısı on-beşi bulan bu olaylar, birbirine çok benzerler. Onun için iki örnek vermekle yetinelim:

a. Venezüla :

Petrol uzmanlarının çoğunluğu, Venezüelanın, dünyanın en zengin petrol yataklarına sahip ülkelerinden birisi olduğu noktasında birleşirler. Bu zengin yataklar üzerinde bir Standard-Shell kavgası ergeç çıkacaktı. Bu işte Deterding daha artık davranarak bir Holanda sömürgesi olan Kurasao'da tasfiyehaneler ve depolar kurdu. Bundan biraz sonra, Güney Amerikada sık görülen bir ihtilâl Venezüela'da patlak verdi. Kendisine general rütbesi veren Gomez adında bir sergerde yönetimi ele geçirdi. Yirminci Yüzyılın en zalim müstebitlerinden birisi olan Başkan Gomez, ilk iş olarak Royal Dutch Shell grubuna ülkenin bütün petrol imtiyazlarını verdi. Efendilerinden aldığı yüksek maaşla zengin oldu, yurttaşlarına tam bir köle hayatı yaşatarak Shell'in çıkarlarını ömrünün sonuna kadar korudu. Açılan her kuyudan petrolün kolayca limanlara taşınmasını sağlamak için, binlerce kilometre yol yaptırdı ve kendisine, efendileri tarafından, «Yollar Kralı» adı verildi.

b. Kosta Rika :

Orta Amerikanın öbür ülkeleri gibi zengin petrol kaynaklarına sahiptir. Günün birinde, bir serseri çetesinin elebaşısı olan Tinoko adında biri kendisini Cumhurbaşkanı ilan eder. Adamlarının elinde, yalnız İngiliz Armstrong-Wickers yapısı silâhlar vardır. Tinoko'nun iktidara gelir gelmez ilk işi Royal Dutsch Shell şirketine geniş imtiyazlar vermek olur.

Bu defa başka bir vatansever (!) çıkar. Başkanın, yabancıların ajanı, bir hain olduğunu ileri sürerek isyan eder. Garip bir tesadüf eseri olarak, bunların elinde de Amerikan yapısı silâhlar vardır. Tinoko püskürtülür. Yeni hükümet, İngiliz şirketine verilmiş olan imtiyazları fesheder ve hepsini Standard'a aktarır. Bunun üzerine İngi-

lizler Panamayı kışkırtarak Kosta-Rikaya saldırtılar. Halktan binlerce kişi yurt uğruna can verir. İngiliz ve Amerika Hükümetleri işe el koyarak tarafları barıştırırlar.

Bu iki tekelin Orta Amerikadaki petrol çıkarları çatışması o dereceyi buldu ki 1921 yılında İngiltere ile Amerika, bir harbin eşğine kadar geldiler.

2. Devlet Yönetimine Müdahale — Standard ve Shell'in Güney ve Orta Amerikada, Anglo-Persian'ın Orta doğuda, daha sonraki tarihlerde her üçünün ayrı ayrı ya da birlikte, dünyanın başlıca petrol üreticisi ülkelerinde devirip kurdukları hükümetler, işbaşına getirdikleri kukla başkanlar ya da krallar, emirler düzineyle sayılır Bunların ötesinde, bu devler, kendi ana yurtlarında da rahat durmazlar.

Standard'ın New York ofisinde çalışan iki odacı, bazı önemli mektupları, büyük bir sermaye sahibinin kontrolündeki «Amerikan» gazetesine sattılar. 1908 başkanlık seçimlerinde bu gazete, Standard'ı tutan tarafı çürütmek için, mektupları yayınladı. Bunlardan, Standard'ın Senatoda en az üç adamı olduğu, kanunları bozacak ve Amerika Birleşik Devletlerinin iç ve dış siyasetine etki yapacak durumda bulunduğu, su götürmez şekilde ortaya çıktı.

3. Halkın Ekmeği ile Oynama — 1933 lerde, Shell'in satışı Standard'ı rahatsız edecek bir seviyede idi. Dünya petrol pazarlarını elde tutmak için Standard, doların değerini düşürmek ve böylece Shell'in satış yaptığı sterlin ve florinden daha düşük bir fiyat uygulamak kararını aldı. Şirketin kontrolündeki Chase Bank derhal faaliyete geçti. Devalüasyonu gerçekleştirmek için her çareye başvurdu ve doların değeri düşmeğe başladı.

Shell'in tepkisi florini de düşürmek şeklinde olacaktı. Şirketin yönetim kurulundan bu karar alınmadı, fakat açıkça teklif yapıldı ve ortakların önemli bir kısmınca savunuldu.

Para işlemlerinin ve özellikle devalüasyonun, büyük halk kitlele-

rini nasıl yakından etkilediği ve milyonların ekmeğine dokunduğu düşünülürse, büyük petrol tekellerinin, sadece kendi aralarındaki rekabet dolayısıyla, milletlerin kaderine nasıl hükmedebildikleri ve ne derecede pervasızca davrandıkları açıkça görülebilir. İşin en korkunç yanı, bu gücü ellerinde tutmalarıdır.

III. ULUSLARARASI KARTELİN DOĞUŞU :

Devlerarası rekabet 1928 yılına kadar sürdü. Bu tarihte, bir üretim fazlası problemi ortaya çıktı. Standard ile Shell arasında, Hindistanda başlayan fiat savaşı, korkunç bir sonuca varmak üzereydi ki Sir Henry Deterding, Standard ve Anglo-Persian'ın başkanlarını, İskoçyadaki Achnacarry şatosunda bir av partisine davet etti. Standard'ın başkanı W. Teagle'in anlatışı ile, «Bu davetin esas konusu av idiyse de tartışmalardan çoğunun konusu, elbette, petrol endüstrisinin problemleri oldu.» Av partisnin sonunda meşhur Achnacarry Uyuşması ilân edildi. 17 Eylül 1928 de 3 Büyükler tarafından kabul edilen bu anlaşma üç bölümdür: **Ön deklarasyon, prensiplerin ilanı ve uygulama düzenleri.** En önemlisi ikinci bölüm olup ilân edilen prensipler şunlardır:

1° Gruplar tarafından, gelecekteki artışların hesabında da temel olarak kabul edilmek üzere bu günkü iş hacminin tanınması.

2° Mevcut tesislerin, üreticiler hizmetine, ancak ihtiyaç oranında arz edilmesi. Bunların fiyatı en az maliyet fiyatına, en çok yeni tesis fiyatına eşit olacaktır.

3° Talebi karşılamak için zorunlu olmayan her türlü ikinci derecedeki tesisattan vaz geçilmesi.

4° Bir coğrafi bölgenin tüketimini karşılamak için, aynı bölgede mevcut olan üretime üstünlük tanınması.

5° Ulaştırımda en ucuz yolun araştırılması.

6° Üretim, ihtiyaçtan fazla olduğu bölgelerde kısılması ya da bu fazlalığın, diğer pazarlara, rekabet fiyatlarıyla arzı.

7° Halk çıkarı ve aynı zaman-

da petrol endüstrisi bakımından, maliyetleri ağırlaştırıcı tesirleri olan ve sonuçta tüketimi kısacak her çeşit tedbirin takbihi.

Bu yedi prensip, bu güne kadar petrol konusunda uygulanan uluslararası politikanın ve çevrilen entrikaların hemen hepsini açıklayacak nitelikte, açık ve seçik, tam bir kartel anlaşmasının maddeleridir. Bu bakımdan, bundan sonra kısaca değineceğimiz olayların yorumlanmasında büyük kolaylık sağlayacaktır.

Kartele, sonradan büyüyen veya yeni doğan dört petrol şirketi daha katıldı. 7 Kızkardeşler de denen bu kartel üyelerini kısaca gözden geçirelim:

1. Standard Oil of New Jersey. Rockefeller'in 1911 de dağıtılan eski Standard şirketinin başlıca mirasçısıdır ve dev tröstlerin prototipi sayılır. Gerçekten, iş hacmi bakımından birinci derecede gelen bir Amerikan firmasıdır. 1960 yılı bilançosunda 6,8 milyar dolarlık net aktif görünmektedir. Yıllık iş hacmi 8,9 milyar dolardır (Türkiye Bütçesinin 6 katı). 1960 üretimi 114 milyon ton olup, dünya üretiminin % 11'idir.

2. Royal Dutch-Shell Grubu. İkinci dev petrol endüstrisi kurumuudur. 1960 net aktifleri 6 milyar dolar, toplam iş hacmi 7,5 milyar dolar, 1960 petrol üretimi 90 milyon ton, uzun vadeli anlaşmalarla satın aldığı ham petrol 28 milyon tondur. Üretimini % 40 ını Venezüela'dan, % 25 ini Ortadoğudan ve % 17 sini Birleşik Devletlerden sağlamıştır.

3. British Petroleum (BP). sırasıyle Anglo - Persian, Anglo Iranian adlarını taşımış olan bu şirket, 1913 de eski d'Arcy Exploration'ın petrol alanlarına, İngiliz Bahriyesinin ve gizli servisinin müdahalesi sonucunda doğmuştur. O tarihten bu yana, İngiltere Devleti, hissenin % 55 ine sahiptir. Orta Doğunun üç ülkesinin (İran, Irak ve Kuveyt) üretimini hemen tümünü çeker. 1960 daki üretimi 73 milyon tondur. Ancak, kendisine sınırlı bir tüketim pazarı tanınmış olduğun-

dan (Achnacarry Uyuşması Madde. 1), bu miktarın hepsini tasfiye edememiş ve kotasına düşen 48 milyon ton dışında kalanını uzun vadede arz anlaşmalarına uygun olarak, kartel arkadaşlarına devretmiştir. 1960 daki net aktifleri 1,5 milyar dolardır.

4. **Gulf Oil.** Texas kuyularının ilk bulunuşunu izleyen yıllarda, Amerikan alüminyum krallarının bağlı bulunduğu zengin Mellons ailesi tarafından kurulmuştur. Venezuela ve Kuveyt ile ilgilenmiş ve buralarda BP ninkine eşit hisseler elde etmiştir. 1960 üretimi 73 milyon ton olup bunun ancak % 25 den azını Birleşik Devletlerden sağlamıştır. 1960 net kazancı 330 milyon dolardır.

5. **Texas Oil.** Bu da Texas petrolünün keşfi sonucunda kurulmuştur. 7 Büyükler içinde, Birleşik Devletlerdeki kuyuları bakımından, en zenginidir. 1960 üretimi 65 milyon ton olup bunun 32 milyon tonu içerden elde edilmiştir. Dış üretimin büyük kısmını Suudi Arabistan sağlar. 1960 net kazancı 392 milyon dolardır.

6. **Standard Oil of California.** 1960 da 50 milyon tonun üstünde üretim yapmış ve 266 milyon dolar net kâr sağlamıştır. Texas şirketi ile Caltex adı altında kurduğu firma, Asya ve Avrupa pazarlarının bir çoğunda üretim, rafinaj ve dağıtım faaliyeti gösterir.

6. **Socony-Mobil Oil.** Standard'ın eski iki parçalanışının yeniden gruplaşması sonucu doğmuştur. 1960 üretimi 41 milyon ton ve net kâr 183 milyon dolardır. Sahip olduğu kaynaklar bakımından daha zengindir: İki Amerika ve Orta Doğunun dört ülkesi: Suudi Arabistan, Irak, Katar ve İran.

Uluslararası kartelin Yedileri, hep birlikte, 1960 yıl sonu bilançolarına göre, 35 milyar dolarlık brüt, 25 milyar dolarlık net aktif sağlamışlar, 1956-60 arasındaki beş yıllık sürede, yılda ortalama 2,5 milyar net kâr elde etmişlerdir. 10 yıldan beri, düzgün olarak dünya ham petrolünün % 50 sini üretmişlerdir. Bununla beraber, değişik bölgeler-

de değişik tutumları vardır: Amerikan menşeli üyelerinin çoğunlukta olmasına rağmen kartel, Birleşik Devletlerdeki üretimin ancak % 30 unu sağlar. Ayrıca, devletin petrol endüstrisini tekeli altında tuttuğu ülkelerde hiç boy göstermez; Sosyalist Blok, Meksika ve bazı Güney Amerika devletleri. Buna karşılık olarak öbür dünya pazarlarında üstün durumdadır. Toplam üretimin % 80 ini sağlamaktadır.

Rezervlerin mülkiyeti bakımından da kartelin durumu parlak gözükmektedir: 1960 sonunda hesaplanan 40 milyar tonluk dünya rezervinin 27 milyar tonluk kısmı (üçte bir) kartelin kontrolü altındadır.

IV. SON GELİŞMELER

1. **Venezüela — Gomez'in ölümünden sonra** kısa bir süre devam eden demokratik ortam ve milliyetçi akımlar etkisinde, 1943 de yeni bir kanun çıkartıldı. Buna göre, imtiyazlar en çok üç yıllık olacak, her petrol şirketi, daha önce imtiyazını aldığı arazinin en az yarısını terkedecek ve petrolden devlete daha büyük pay verecekti. Bu kanun, birkaç değişiklikten sonra, 1948 de son şeklini aldı. Buna göre, petrol kazançları devletle imtiyaz sahibi şirket arasında yarı yarıya bölüşülecek ve imtiyazlar Standard Oil of New Jersey, Shell ve Gulf arasında, hakkaniyetle pay edilecekti. Bu şekilde kurulmuş olan denge, bir iki defa tehlike geçirdikten sonra 1958 de bozuldu. İş başına gelen Başkan Bétancourt, yabancı şirketlere yeni imtiyazlar verilmesini yasaklayan bir kanunu geçirebildi. 1960 da devlete ait bir petrol şirketi kurdu ve petrol dahil bütün madenlerin arama ve işletme hakkı bu şirkete verildi. Petrol kazançlarının artık yarı yarıya bölüşülmesinden vaz geçilerek devlet hissesi, brüt üretimden, % 70 e varan bir orana çıkartıldı.

Büyük şirketler derhal kararı protesto ettiler. Fakat sonunda boyun eğmiş göründüler. Ancak, bunun ne kadar süreceği bilinmez.

Petrol üretimi bu karardan

sonra oldukça kısıldı. Venezuela Hükümetinin 1961 deki petrol geliri 900 milyon dolardır. Fakat halkın yaşantısında fazla bir değişiklik yoktur. Petrol konusunda daha milliyetçi ve bağımsız bir tutum Orta Doğu ve Afrikada bulunan yeni kaynakların rekabetinden korkulduğu için, bugün mümkün görülmemektedir.

2. **Meksika.** 1917 de kabul edilen devrimci anayasa ile toprak, maden ve suların millete ait olduğu ilân edildi. Bu anayasaya dayanarak Standard of New Jersey ve Shell şirketlerinden, daha büyük bir kazanç payı ve bunların çalıştırdıkları işçiler için sosyal haklar istendi. Şirketlerin cevabı, 1921 de 31 milyon ton olan üretimi, 1931'e kadar 5 milyon tona indirmek oldu. Bunun üzerine, Başkan Cardenas 18 Mart 1938 de bütün yabancı şirketlerin mallarını millileştiren bir kanun çıkartarak devlete bağlı Petroleos Mexicanos (PEMEX)'i kurdu. Küçük yabancı şirketlerin petrol üretmesine izin verdi. Standard ve Shell bütün teknisyenlerini ve makinelerini geri çektiler ve petrol abucularına, Meksikadan ihraç edilecek her damla petrol üzerinde mülkiyet hakkı talep edeceklerini bildirdiler. Böylece, ülkenin ekonomisini felce uğratarak, hükümeti dize getirmeyi umuyorlardı. İngiltere, daha da ileri giderek Shell'i desteklemek maksadıyla, Meksika ile diplomatik ilişkilerini kesti. Ancak, İkinci Dünya Savaşı başlamış olduğu için boykot fazla etkili olmadı. Başlangıçta yetişmiş bir teknisyen kadrosundan yoksun olan PEMEX, savaş süresince teşkilatlandı ve üretim gittikçe yükseldi. Bu arada yabancı şirketler, hizmet arzı, arama anlaşmaları gibi yeni adlar altında müdahalelerde bulunmaya başladılarsa da halen üretim PEMEX'in mülkiyetindedir ve bu ad, ülkenin ekonomik bağımsızlığının sembolü olarak tanınır.

3. **İran — Dr. Musaddık yönetimi**ndeki milliyetçi hükümet, 1951 yılında, Anglo-Iranian Oil Company'e anlaşmaları yeniden gözden geçirmeyi teklif etti. Orta Doğuda

petrol üretiminin öncüsü olan bu dev şirket, teklifi reddetti. O tarihte İran Hükümetine ödenen hisse, varil başına 18 sent, yani kazancın sadece % 16 sı idi. Öyle ki Anglo-Iranian, 1950 yılında yönetim merkezinin bulunduğu Londrada, İngiliz hazinesine 140 milyon dolar vergi öderken İrana ödediği sadece 45 milyon dolardı. Dr. Musaddık, teklifi reddedilince, halkoyunun da kuvvetli desteğine dayanarak, İran petrolünü millileştirdi (Mart 1951).

13 yıl önce Meksikada olduğu gibi, imtiyaz sahibi şirket teknisyenlerini geri çekti ve devletin ürettiği petrole boykot ilân etti. İran Hükümetinin teklif ettiği % 33 indirimli fiyata bile müşteri bulmak güçleşmişti. Çünkü alıcılar, Anglo-Iranian'ın petrol üzerinde hak iddiası tehdidinden korkuyorlardı.

Millileştirme kararının üzerinden iki yıl Uluslararası geçmişti. kartele bağlı olmayan İtalyan ve Japon şirketleri, Anglo-Iranian'ın bütün tehditlerine rağmen, Basra körfezine girdiler ve İrandan petrol yüklediler. Bu hareketin tepkisi büyük oldu. Birkaç yüzbin ton satılmıştı ki karanlık bazı tertiplerle Musaddık düşürüldü ve general Zahidi iş başına geldi. Buna rağmen milliyetçilik akımı henüz taze idi. Birkaç milletvekili, Abadan tesislerinin yerle bir edilip İranın, bir zamanların önemli petrol üretici ülkesi olduğu gerçeğinin unutulmasını teklif ettiler. Telâşlanan Amerika araya girdi ve uzun müzakerelerden sonra şu karara varıldı: İranda üretilen petrol, «İran Milli Petrol Şirketi» nin malı olacak, kazançlar bundan böyle bu devlet şirketi ile arayıcı şirketler arasında yarı yarıya bölüşecekti.

Bu şirketler bir konsorsiyon teşkil ettiler. Anglo-Iranian, hakkının % 60 ını bu konsorsiyoma bıraktı. Konsorsiyonun öbür üyeleri şunlardır: Shell % 14, Uluslararası kartelin 5 Amerikalı üyesinden her birisi % 8 hesabıyla % 40 ve Fransız Petrol Şirketi % 6. Artık British-Petroleum (BP) adını alan Anglo-Iranian, buna karşılık 90 milyonu peşin olmak ve 510 milyonu da her

ton üretim başına 75 sentten hesaplanmak üzere 600 milyon dolar alacaktı. Böylece uluslararası kartel, kendi gücünü bir defa daha duyurmuş oluyordu.

Ancak, bu denge rejimi fazla sürmedi. Yeni bir yabancı şirket sahneye çıktı ve petrol kazancının % 75 ini devlete vermediği teklif etti: İtalyan Milli Hidrokarbon Şirketi (ENI). 23.00 km² lik bir alanda arama izini alan ENI ile İran Milli Petrol Şirketi arasında 1957 de anlaşma imzalandı.

İran-İtalyan anlaşması öbür şirketler tarafından gürültü ile karşılandı. Büyük şirketler, bu bölüşmenin, İran için daha zararlı olacağını iddia ettiler. Çünkü İtalyan şirketi güçsüzdür, fazla üretim yapamaz ve dolayısıyla devlete ödiyeceği pay da az olacaktır, diyorlardı. Sonuçta, aynı şartlarla arama yapmayı, fazla olarak 25 milyon dolar tutarında bir «giriş hakkı» ödemeyi teklif eden Pan-Am Amerikan şirketi de 18.000 km² lik bir imtiyaz kopardı. Pan-Am ile ENI dostça geçinmeyi daha akıllıca buldular. Çünkü her ikisi de zengin damarlar keşfetmişlerdi.

Bu olayı petrol arayıcılarının, toprakların sahibine % 50 den yukarı kazanç payı ödiyebileceğini göstermektedir. Yeter ki bu ülke, malına sahip olmayı bilsin.

4 Arap Yarımadası — ENI'nin petrol sahnesine ilk çıktığı sıralarda Suudi Arabistan Kralı ve Kuveyt Emiri, Japanese Export Oil Company ile, geleneksel 50-50 sisteminden daha kazançlı anlaşmalar imzaladılar. Japon şirketi İbni Suuda % 56, Kuveyt Emirine ise % 57 vermeyi kabul ediyordu. Bunun üzerine kartel üyeleri daha çekici tekliflerde bulundular. Sonunda güçlü Aramco (Arabe-American Oil Company), Suudi Arabistana; Shell ise Kuveyte hâkim oldu.

5. Irak — 14 Temmuz 1958 ihtilâlinde sonra Irak Hükümeti, IPC (Irakian Petroleum Company) nin sermayesine en az % 20 oranında katılmak ve üretiminden daha fazla hazine payı almak için müzakerelere başladı. Bu müzakereler

üç yıl sonra kesildi. Bunun üzerine IPC nin ruhsatını alıp ta işletmediği alanlar elinden alındı. Irak ta petrol meselesinin nasıl çözümleneceği henüz belli değildir.

Aşağıdaki tablo, belli başlı petrol üreticisi ülkelerin 1961 yılı üretimlerini göstermektedir:

Ülke'ler	Üretim (Mil-Ton)	Dünya Yüzdesi
A. B. Devletleri	353	31
Sovyetler Birliği	170	15
Venezüela	151	13,5
Kuveyt	91	8,1
Suudi Arabistan	68,5	6,1
İran	58,8	5,25
Irak	49	4,4
Cezayir Sahrası	16	1,4
Meksika	14,5	1,3
Katar	8,5	0,77
Diğerleri	138,7	13,18
Toplam	1119,0	100,00

V. TÜRKİYENİN DURUMU

Yurdumuzda ilk petrol kanunu 1926 da kabul edilmiş, aramalara 1934 de başlamıştır. 1935 yılında Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA) kuruldu. İlk ticari değeri olan petrole Raman'da rastlandı (1940). Bunu, 1951 de bulunan Garzan alanı izledi. 1954 de yeni Petrol Kanunu çıkarıldı. Yerli petrolün bulunması, üretimi ve tasfiyesi işlerini yapmak üzere aynı yıl içinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (T.P.A.O.) kuruldu. Bu ortaklığın 1954 - 55 yıllarında işletmeye açılan Batman Rafinerisi yılda 300.000 ton petrol işleyecek şekilde planlanmış ve bazı ek tesislerin katılmasıyla kapasite, 700.000 tona çıkarılmıştır. İnşa halindeki yeni tesislerle bu kapasite 900.000 tona çıkarılmaktadır.

TPAO nun Batman Rafinerisinden başka yurdumuzda, Caltex firmasının TPAO ile % 50-50 ortak olarak kurduğu 1 milyon ton kapasiteli İstanbul Rafinerisi (İPRAŞ) ve Mobil, Shell ve BP nin sırasıyla % 56, 27, 17 oranlarındaki hisseleriyle kurulan 3,2 milyon ton kapasiteli Mersin (ATAŞ) rafinerileri

vardır. Bu son iki rafineri, Petrol Kanunundan yararlanarak kurulmuştur.

Petrol Kanununun kabulünden sonra yabancı petrol şirketleri Türkiye'de yoğun bir arama faaliyetine giriştiler. Aramaların ağırlık merkezini, Güney Doğu Anadolu Bölgesi meydana getirir. Bunda, jeolojik yapıyı, Irak ve Basra Körfezinin petrol alanlarınınkine benzer olması önemli bir rol oynayabilir.

Bugüne kadar elde edilen sonuçlara bakılırsa yurdumuzun, çok zengin petrol kaynaklarına sahip olduğu ileri sürülemez. 1963 petrol üretimi 700.000 ton civarındadır. Bunun % 90'ını TPAO üretmiştir. Türkiye'nin 1967 ham petrol ihtiyacı 4 - 4,5 milyon ton tahmin edilmektedir. Amaç, bu miktarın tamamının kendi kaynaklarımızdan karşılanması olmalıdır.

Görülüyor ki bizim bugünkü problemimiz, petrol ihtiyacımızın, en yüksek oranda kendi öz kaynaklarımızdan karşılanacağına hesaplanması ve bunun gerçekleştirilmesidir.

VI. SONUÇ

Petrol, günümüz endüstrisinin en önemli ham maddelerinden birisidir. Dünya enerji tüketiminin % 37'sini sıvı yakıtlar meydana getirmektedir. Bu madde, milletlerin zenginlik kaynağı olarak kabul edilebilir. Fakat yine petrol, geri kalmış ülkeler için baş belası durumdadır. Topraklarında çeşitli yabancı iştihalar oburluklarını doyurmaya çalışırken bundan, o ülkenin halkı ya hiç yararlanamamakta ya da aksine zarar görmektedir. Kurumları, yöneticileri ve kendi öz zenginlik kaynakları, bu halklara yabancı, hattâ düşman haline gelmektedir. İç savaşlar, hükümet darbeleri birbirini kovalamakta; haysiyet ve şereflerin parayla satın alındığı, insanı aşağılatıcı ortamlar doğmaktadır. Uluslararası tekellerin pençesine düşen ülkeler, bu durumdan bir daha kolayca kurtulamamaktadırlar. Çünkü her tekelin arkasında, onun çıkarını silâh gücü ile koruyan devleti bu-

lunmaktadır. Sömürücülerine bugüne kadar milyarlarca dolar kazandırmış olan bu ülkelerin halkları, eskisinden daha mutlu olamamışlardır. Örnek olarak İrani alalım: Nüfusu bizden daha az olan bu ülkenin, büyük petrol zenginliğine rağmen, milli geliri bizden düşüktür. Petrol üreticisi olan az gelişmiş ülkelerden hiç biri, ekonomik kalkınmanın kritik (take-off) noktasını aşmış değildir.

Baştan beri açıklamaya çalıştığımız olayların ışığı altında şu sonuçlara varmaktayız:

1. PETROL KANUNU — Tipik bir kapitülasyon kanunudur. Bugün, İnkıla emirliklere daha fazlası tapanan 50-50 kazanç bölüşmesini bile bize çok görmektedir. Çünkü hazinenin payı, kuyubaşında alınan % 12,5 ve bütün vergilerle birlikte ancak % 35'i bulmakta ve bu toplamın tavanı % 50 olarak sınırlandırılmış bulunmaktadır.

Ayrıca, bu kanunda arama, üretim ve rafinaj süreçleri birlikte düşünülmek suretiyle büyük hataya düşülmüştür. Kanunun bu görüşünden yararlanan uluslararası tekeller, kazanç sağlamayan rafinaj şirketleri (?) gibi ticari garibeler meydana getirmişler ve sayılan üç konuda da faaliyet gösterdiklerinden, kontrolü hemen imkânsız olan bir muhasebe sistemi kurmuşlardır. Örneğin, Türkiye'nin en büyük rafinerisinin sahibi olan ATAS şirketinin yıllık kazancı sıfır liradır.

Herşeye rağmen, bu kanunun faydalı bir hizmet yaptığı ve bir ihtiyaca cevap verdiği kabul edilse bile, artık kanun, fonksiyonunu tamamlamıştır. Yeter sayıda teknik elemana, bilgiye ve tecrübeye sahibiz. Kendi işimizi kendimiz görebiliriz. Bizim meselemiz, ekonomik ve dolayısıyla siyasi bağımsızlığımıza kiskançlıkla bağlı olmaktır. Geçmişin acı deneylerinden ders alarak kolumuzu, bir daha yabancı çıkarılara kaptırmamalıyız. Bunun aksi, topraklarımızda zengin petrol damarları bulunursa, bunların yabancılar tarafından sömürülmesi; bulunmazsa, Kurtuluş

Savaşı öncesinde Yunanistana verilen görevin bize teklif edilmesi sonucuna varabilir.

Bunun için, Petrol Kanununu geçiren zihniyeti eleştirenlerin, onu yürürlükte tutan zihniyete de karşı çıkmaları gerekir.

2. TÜKETİM — Türkiye, kendi ekonomik durumuna uygun düşmeyen bir politika (taahhüt, enerji, v.b.) izliyerek, kendi olanaklarına göre, ölçsüz bir petrol tüketim seviyesine varmıştır. Bunda çeşitli dış ve iç etkenlerin rolü vardır. Bu nokta üzerinde önemle durulmalı, mümkün olan bütün ikameler yapılarak, lüzumsuz akaryakıt tüketiminden kaçınılmalıdır. Yerli üretimin üstündeki ihtiyacımız, en uygun fiyatla, ithal edilmelidir. Hesap, 1 milyon ton yerli ham petrolün, yabancılar eliyle işlendiği takdirde, en az 18 milyon dolarlık döviz transferine müsaade ettiğini, hal buki aynı miktardaki ham petrol ithal fiyatının, indirimden önce, 21 milyon dolar olduğunu gösteriyor. Yani kendi ham petrolümüz, yabancı eliyle işlendiğinde, bize hemen hiç fayda sağlamamaktadır.

3. ÇÖZÜM YOLU — Bunu bizim düşünmemize lüzum yok. Tarih, açıkça, kendisi gösteriyor: Yurt topraklarının üstüne ve altına, ülkenin öz halkının sahip olması ve hiçbir yabancıya — mikron çapında bile — imtiyaz vermemesi. Bir hataya düşüp vermişse derhal geri alması. Bundan başka çözüm yolunu tarih kaydetmiyor.

Kaynaklar :

- 1 — Gizli Harbler — Yazan : Antoine Ziscka, Çeviren : H. Varoğlu, İstanbul 1935
- 2 — La Politique Pétrolière Internationale — Yazan : Daniel Durand-Que sais-je? serisi.
- 3 — Kalkınma Planı, Birinci Beş Yıl 1963 - 1967 — D.P.T. Yayını.
- 4 — Petrol Dergisi, Kasım - Aralık 1964 — TPAO Yayını, Sayı : 8
- 5 — Bu Petrol Bizim — Yazan : Mümtaz Soysal, Yön Dergisi, 25 Aralık 1964, Sayı : 91

Gelecek Sayıda

Petrol sömürücülerinin pençesinde bir ülke : İRAN

Eski Roma'da toprak reformu kurbanları

SEVİM ARMAĞAN

Tiber'in kıyısında kurulmuş ufak bir şehir devletinden bir dünya imparatorluğu haline geçen Roma'nın bu başarısında Roma ordusunun ve onu meydana getiren küçük çiftçi sınıfının payı büyüktür. Savaşlar sonucunda devletin sınırları durmadan genişler, komutanlar şan ve şerefe kavuşur, elde edilen ganimetlerle devletin ve onu yönetenlerin kesesi dolarken tarlasına geri dönen küçük çiftçi sınıfı, çokluk işlerinin bozulmuş, borçlar yüzünden toprağının elinden gitmiş olduğunu görüyordu. Herşeyi bıraktığı gibi bulsa bile eyaletlerden gelen ucuz buğdayla ya da büyük çiftlik sahiplerinin köle gücünden yararlanarak çok ucuz yetiştirdikleri ürünle rekabet edemediğinden durumu gün geçtikçe kötüleşiyordu.

Eski Roma'da savaşlar sonunda ele geçen toprağın bir kısmı kamu toprağı olarak ayrılırdı. Çokluk düşman toprağının 1/3 üne, kimi vakit yarısına ya da 2/3 üne el konuluyordu. Yalnız zor kullanılarak alınan toprakların büyük bir kısmı kamu toprağı sayılmaktaydı.

Bu duruma bir çare bulmak ve Roma toplumunun belkemiği olan küçük çiftçi sınıfını yok olmaktan kurtarmak için çeşitli zamanlarda devletin elinde bulundurduğu kamu toprağın yoksul yurttaşlara dağıtması ileri sürülmüştür.

İLK TOPRAK REFORMCUSU: SPURIUS CASSIUS

Roma tarihindeki ilk toprak reformcusu Spurius Cassius'tur. Geleneğe göre krallık zamanında da ikinci kral Numa Pompilius (M.Ö. 713-670) ile altıncı kral Servius Tullius (M.Ö. 576-532) tarafından halka toprak dağıtılmıştır. Fakat bu topraklar kraların kendi malları olduğundan bu dağıtma Cumhuriyet devrinde gördüğümüz toprak reformlarından ayrıdır. Cumhuriyet devrinde halkın toprağını halka vermek söz konusu olmuştur. Başarılı bir komutan olan Spurius Cassius M.Ö. 486 yılında üçüncü kez konsülken Hernicilerle barış yapılarak bunların topraklarının 2/3 üne el konulmuştu. Cassius bu toprağın yarısını Lâtinlere, yarısını Roma halkına verilmesini ve hattâ bu bağışın bazı kişilerin haksız olarak yararlandıkları kamu toprağının katılmasıyla artırılmasını ileri sürünce bütün soylular sınıfını (patrici) karşısında buldu. Kamu toprağından yararlanan kişiler kendi çıkarları için korkuya düşmüşlerdi. Diğerleri ise bu tasarıyı özgürlük için tehlikeli buluyorlardı. Tasarı Senato'ya getirilince öteki konsül Verginius'un vetosunu kullanmasıyla geri çevrildi. Halk ta bu işte Cassius'u desteklemiyordu. Bunlar, Romalı yurttaşların yanında Lâtinlere de toprak verilmesine kızmışlardı. Ayrıca Verginius sık sık

halk topluluklarında konuşarak Cassius'u kötülüyor, onun krallık sevdasına düşmüş olduğunu söylüyordu. Cassius halkın desteğini kazanmak için ne yapsa hep şüphyle karşılanıyordu Roma'da krallığa karşı duyulan nefret ve korku o derece büyüktü ki, Cassius konsüllüğü biter bitmez yargılandı, suçlu çıkarılarak ölümlü cezalandırıldı. Evi yerle bir edildi.

İKİNCİ KURBAN: MANLIUS CAPITOLINUS:

Spurius Cassius'un Roma'da ilk kez toprak reformu yapmaya kalkmasından ve bu uğurda ölmesinden aşağı yukarı yüzyıl sonra M.Ö. 384 yılında patrici sınıfı, halkın dâvalarının savunulması yolunda ikinci bir kurban daha verdi. Marcus Manlius Capitolinus M.Ö. 392 yılında konsüllük yapmış değerli bir askerdi. Gallerin baskınla Capitolium'u ele geçirmeye kalkmaları sırasında büyük yararlıklar göstermiş, bu yüzden Capitolinus takma adını almıştı. Gallerin geri çekilmesinden sonra Roma ekonomik bakımdan büyük bir sarsıntı geçirmişti. Çiftlikler yakılmış, hayvanların çoğu ölmüştü. Zenginler kısa bir zamanda kendilerini toparlayabilirlerse de yoksul halk durumunu düzeltmek için almış olduğu borçları bile ödeyemiyordu. Manlius kendi parasıyla bazılarının borçlarını ödedi, bazılarını alacaklılara karşı savundu. Böylece halkın sevgisini

kazandı. Ayrıca toprak reformu yapılması fikrini de destekliyordu. Bütün bu işleri hoş görmeyen ve Manlius'u krallık sevdasına düşmüş olmakla suçlayan patriciler, Manlius'u yargılamağa karar verdiler. Yargıçların Manlius'un geçmişteki yararlıklarının etkisinde kalmamak için Capitolum'u görmeyen bir yerde kurdukları mahkeme, Manlius suçlu görüldü. Capitolum'dan aşağı atılmak suretiyle öldürüldü. Evi yıktırıldı.

TİBERİUS GRACCHUS'UN REFORMLARI :

Laelius'dan sonra reform işini Tiberius Gracchus (M.Ö. 163 - 133) ele aldı. Ailesi Roma'da çok tanınmıştı. Anası, Hannibal'i yenen Scipio Africanus'un kızı Cornelia, çok kültürlü bir kadındı. Babası Tiberius Sempronius Gracchus bir çok erdemleri kendinde toplamış iyi bir asker ve yöneticiydi. İki kere konsulluk yapmış, M.Ö. 169 yılında Censor olmuştu. Ölümünden sonra Cornelia Mısır kralı Ptolemios'dan bir evlenme teklifi almışsa da kabul etmiyerek kendini çocuklarının yetişmesine adanmıştı. 12 çocuğundan 9'u ölmüş, geride yalnız Scipio Aemilianus'la evlenen Sempronia, Tiberius ve ondan on yıl kadar daha genç olan Gaius kalmışlardı. Çocuklar Yunanlı hocalar tarafından yetiştirilmişlerdir. Mitylene'li Diophanes onlara hitabet sanatını öğretmişti. Tiberius'un üzerine etki yapan bir diğer kişi de demokrasiye ve özgürlüğe çok bağlı olan Stoalı filozof Blossius'dur.

Tiberius gerek ailesinin soyluluğu gerek kişisel üstünlükleriyle küçük yaştan beri dikkati üzerine çekmişti. M.Ö. 146 yılında eniştesi Aemilianus'un yanında Askeri Tribün olarak başarı göstermiş, Senato'nun başı olan Appius Claudius Pulcher'in kızıyla evlenmişti. Bütün bunlar yakın zamanda Romanın bir numaralı adamı olacağı, ataları gibi yüksek mevkilere geçeceğini, şan ve şeref dolu bir hayat süreceğini gösteriyordu, ama Tiberius bu parlak geleceğe sırt çevirdi, halkın davasını yürütmeyi herşeye yeğ tuttu. 28 yaşında Quaestor olup İspanya'ya giderken yolu Etruria'dan geçmişti. Toprakların barbar köleler tarafından işlendiğini, özgür çiftçilerin ortadan kalkmış olduğunu görünce bu durumu düzeltmek için bir reform yapılması gerektiğini anladı. İspanya'da orduyu yok olmaktan kurtardı. Güç durumunda kalan konsül Mancius barış istemişti, ama İspanyollar daha önceden tanımış oldukları Tiberius'un babasının hatırı için bir andlaşma yaparak Romalıların çekilip gitmesine izin verdiler. Fakat Senato bu andlaşmayı kabul etmedi ve Mancius'u İspanyollara geri verdi, az kalsın aynı şey Tiberius'un da başına geliyordu. Canını güçlülükle kurtarabildi. Bu olay Senato'ya olan güveninin sarsılmasına yol açtı. İspanya'daki orduyu kurtarması ise halkın gözünde değerini bir kat daha arttırmıştı.

Tiberius'un bir reformcu olarak ortaya çıkmasının sebepleri arasında Yunan dünyasını iyi bilmesi

ve demokrasiye olan bağlılığı, değişen ekonomik durumun küçük çiftçi sınıfına ve orduya verdiği zararları önlemek istemesi, Sicilya'daki köle ayaklanmasının etkileri, Roma'daki işsizlerin sayısının durmadan artması gibi çeşitli unsurlar sayılabilir. Bütün bunlar bu ileri görüşlü adamı halkın davasını savunmaya teşvik etmişti. Ayrıca kendisini bu konuda destekleyenler de vardı. Başta kaynatası Appius Claudius Pulcher ile kardeşi Gaius'un kaynatası Licinius Crassus Mucianus geliyordu. Crassus'un kardeşi Mucius Scaevola M.Ö. 133 yılında Tiberius'un tribünlüğü sırasında konsulluk yapıyordu. Gaius Metellus da Tiberius'u destekliyordu. Bu akrabahlara ve dostluklara dayanarak Tiberius davasının soylular sınıfı tarafından hiç olmazsa dikkate alınacağına güvenebilirdi. Siyasi alanda Gracchus'ların düşmanı olan Scipio M.Ö. 134 yılında İspanya'ya gitmişti. O yokken Roma'da reform hareketleri başladı.

Tiberius Gracchus M.Ö. 133 yılında Halk Tribünü seçildikten sonra ortaya şu tasarıyı attı: Kamu toprağının 500 iugerasından fazlasını kullananlar bu toprakları geri verecekler, buna karşılık ellerinde kalan kısım kendi toprakları olacak, artık bunun için vergi vermiyeceklerdi. Bu 500 iugeralık başısa ayrıca her oğul için 250 iugeralık toprakta katılacaktı. Verimli Campania toprağı bu tasarının dışında kalıyordu. Böylece devlet tarafından geri alınan toprak adam başına 30 iugeradan fazla olmamak üzere Romalı yurttaşlara dağıtılacaktı. Bunlar bu toprakları bir başkasına devredemeyecekleri gibi ayrıca ufak bir de kira ödeyeceklerdi. Bu yasalara uygun ve çok yumuşak tasarı kamu toprağını kullanan zengin soylu sınıfını telaşa düşürdü. Yıllar yılı bu toprakları kendi öz malları bilmişlerdi, şimdi onlardan ayrılmak çok acı gelecekti. Tiberius tasarıyı Senato'ya getirip yersiz ve uzun tartışmalarla zaman kaybetmek istemediğinden, çünkü ölünde ancak bir yıllık bir zaman vardı ve senatörlerin pek çoğunun kendisi çıkarlarını ön planda tutup bu tasarıyı balta lamak isteyeceklerini pek iyi bildiğinden tasarıyı kendinden yüzyıl önce Flaminius'un yaptığı gibi doğrudan doğruya halk meclisine getirdi. Böylece Senato'nun otoritesine bir darbe indirmiş oldu. Bunun üzerine senatörler halkı Tiberius'a karşı kışkırtmaya başladılar. Onlara göre Tiberius aslında hükümeti devirmek ve başa geçmek istiyordu. Fakat bu işte başarı kazanamadılar. Zira Tiberius hem davasının haklılığı hem konuşma sanatındaki üstünlüğüyle onlara karşı koyuyordu. Senato bu kez eski usulüne dönerek tribünlerden birini kendi davasını savunması için kandırdı. Octavius adındaki bu tribün Tiberius'un arkadaşıydı, fakat tasarı Halk Meclisine gelince vetosunu kullandı. Tribünlerden biri vetosunu kullandığı zaman o tasarının yasa haline gelmesi imkansızlaşıyordu. Buna rağmen Tiberius yılmadı. Hatta bir ara tasarının Senato tarafından

gözden geçirilmesini bile kabul etti. Fakat herşeye rağmen bir türlü Octavius vetosunu geri almaya yanaşmıyordu. Sonunda başka çaresi kalmadığını anlayınca halktan aldığı otoriteyi halka karşı kullanan bir tribün artık tribün sayılmak diyerek Octavius'un Halk Tribünlüğünden atılmasını ileri sürdü. Halk bu teklifi kabul etti. Octavius'un yerine başka bir tribün seçildi ve tasarı yasa haline geçti. Fakat bununla iş bitmiyor, yasanın yürütmesini sağlamak gerekiyordu. Bunun için Senato'dan bağımsız bir komisyon kurulmalıydı. Tiberius'un teklifi üzerine kurulan üç kişilik komisyona (triumviri agris iudicandis adsignandis) Tiberius, kardeşi Gaius ve kaynatası Appius Cladius Pulcher seçildiler. Fakat halkı topraklarına yerleştirmek için para gerekiyordu. Devletin hazinesini yöneten Senato para vermeyi reddetmişti. Bu güç durumda Bergama kralı Attalos'un öldüğü ve Roma halkını mirascısı yaptığı haberi geldi. Tiberius bunun üzerine bu servetin bir kısmının toprak dağıtma komisyonunun eline verilmesini istedi. Ayrıca Bergama Krallığının yönetiminde olan şehirlere karşı nasıl davranılacağına da halk karar vermeliydi. O zamana kadar para ve dış işlerine kayıtsız Senato bakmıştı. Tiberius bu alanlarda da Senato'ya karşı çıkıyor ve onun yetkilerini sınırlıyordu. Senato'nun bütün kızgınlığına rağmen Tiberius gerekli parayı aldı. Bu arada bir Bergamalının Tiberius'a armağan olarak bir taçla erguvan bir giysi verdiği, çok yakında kendini Romanın kralı ilan edeceği söylentileri ortada dolaşmaya başlamıştı. Soylular sınıfı halkı bu şekilde kıskırtmak istiyordu. Bunun üzerine Tiberius hem kendini daha iyi savunabilmek hem toprak dağıtma komisyonunun daha iyi çalışmasını sağlayabilmek için ertesi yıl da Halk Tribünü seçilmek üzere adaylığını koydu. Bu niyeti de kötüye ahındı. Halbuki yeniden seçilmek yasalara aykırı değildi. Seçimin yapılacağı gün tribünlerden hangisinin seçilmeye başkanlık edeceği üzerinde anlaşmazlık çıktığından o gün seçim yapılmadı. Ertesi gün Tiberius ve taraftarları meclisin toplandığı Capitolum'da yerlerini aldılar. Osirada Flavius Flaccus adında bir senatör Tiberius'a gelecek soylular sınıfının onu öldürmeye karar verdiğini ve bunun için bir çok adamın silâhlanmış olduğunu söyledi. Çevresindekiler bu haberi öğrenince sopalara silâhlanıp kendilerini korumaya hazırlandılar. Uzaktakiler neler olup bittiğini anıyamamışlardı. Tiberius sesini uzaktakilere duyuramayacağını bildiğinden eliyle başını gösterip içinde bulunduğu tehlikeyi anlatmak istedi. Düşmanları hemen Senato'ya koşup Tiberius'un elini başına götürerek halktan bir taç istemiş olduğunu haber verdiler. Senato bir anda karıştı. Toprak yasası yüzünden büyük zararlara giren ve bu yüzden Tiberius'a dış biliyen Scipio Nasica, Konsulden bu zorbanın öldürülmesini

ve devletin güvenliğinin korunmasını istedi. Fakat konsul ne yasalara aykırı bir davranışta bulunacağını ne de kimsenin bu şekilde davranmasına izin vereceğini söyleyince, Scipio Nasica devleti kurtarmak isteyenler beni takip etsin diyerek Senato'dan dışarı fırladı. Senatörler ve taraftarları taşlar ve sopalarla silâhlanıp Capitolum'a koşular. Burada Gracchus taraftarlarına saldırarak 300 kadarını öldürdüler. Tiberius da kafasına bir iskemle ayağı vurulmak suretiyle öldürüldü. Cesetler ailelerine geri verilmişerek Tiber nehrine atıldılar.

Tiberius'a karşı duyulan kızgınlık bu kadarla kalmadı. Arkadaşlarının bir kısmı sürüldü, bir kısmı öldürüldü. Bütün bu olaylardan sonra halkın ayaklanmasından korkan Senato toprak dağıtımını engellemedi. Komisyonda Tiberius'dan boşalan yere Gaius'un kaynatası Crassus seçildi. Buna rağmen halk intikam almak için uygun bir saat bekliyordu. Senato Scipio Nasica'nın başına bir felaket gelmesini önlemek için onu küçük Asya'ya elçi olarak gönderdi. Çünkü halk onu yollarda çevirip hakaret ediyor, kutsalığı ve dokunulmazlığı olan bir tribünün kanını dökmekle suçluyordu. Nasica kısa bir zaman sonra gittiği yerde öldü. Bu arada komisyon çalışmalarına devam ediyordu. Ölen Crassus'un ve Appius Cladius'un yerlerine Fulvius Flaccus ve Papirius Carbo seçildiler.

GAİUS GRACCHUS'un REFORMLARI: Gaius ağabeyinin ölümünden sonra uzun zaman siyasete atılmaktan kaçındı. M.Ö. 123 yılında Halk Tribünü seçildiği zaman otuz yaşlarında kadardı ve Romanın en ünlü hatiplerinden biri sayılıyordu. Tribün seçildikten sonra ilk işi halkın onayından geçmeden kurulupta ölüm cezası veren mahkemeleri yasa dışı sayan bir tasarı ileri sürmek oldu. Bununla Tiberius taraftarlarını yargulamak için Senatoyu kurmuş olduğu Popillius başkanlığındaki mahkeme hedef tutuluyordu. Popillius cezalandırılmaktan korktuğu için sürgüne gitti. Bundan sonra Gaius ağabeyisinin toprak reformunu yeniden ele aldı ve üzerine konmuş bazı kısıtlamaları kaldırdı. O zamana kadar İtalya'daki kamu toprağının büyük bir kısmı dağıtılmış olduğundan İtalya'da bazı koloniler kurulmasını ileri sürdü. Buralara yerleştirilecek halkın çoğu yoksullar arasından seçilecekti, ayrıca endüstri yerlerinin kurulabilmesi için gerekli kapitali sağlayacak bazı orta sınıf halka da yer verilmişti. Bundan sonra tahıl için bir yasa çıkardı. Devlet tahıl toptan olarak satın alıp depolarda saklayacak ve isteyen her Romalı yurttaşın pazar fiyatından ucuza satacaktı. Böylece iyi ve kötü hasat yıllarının fiyatlarına etki yapması önlenecekti. Halka iş yerleri sağlamak için İtalya'da yollar yapılmasını, askerlerin devlet tarafından giydirilmesini ve 17 yaşından küçüklerin askere alınmamasını sağladı. Latinlere de

Roma yurttaşı olma hakkı vermeye kalktı, fakat bu işte başarısızlığa uğrayınca Atlılar sınıfının desteğini kazanmak için onlara Küçük Asya'daki vergileri toplama hakkını verdi.

M.Ö. 122 yılında hiç bir güçlüğü uğramadan ikinci kez tribün seçildi. İlk önce Atlılar sınıfından 300 kişiyi Senato'ya katmak istedi. Bu işte başarıya ulaşamayınca mahkemelerin yönetimini Atlılar sınıfına verdi. Senato Gaius'a karşı koymak için yine eski usulüne baş vurdu. Tribünlerden Drusus adında birini kendi tarafına kazanarak ona Gaius'u halkın gözünden düşürmek görevini verdi. Drusus halka Gaius'unkinden daha büyük vaadlerde bulundu. Her biri 3000 kişilik 12 koloni kurulacaktı. M.Ö. 133 yılından beri dağıtılan topraklardan vergi alınmıyacaktı. Buna karşılık Gaius, tribün Rubrius yoluyla, Kartaca'nın eski yerinde Junonia adında bir koloni kurmasını ileri sürdü. Yerinde incelemeler yapmak üzere Kartaca'ya gitti ve iki ay kadar orada kaldı. Bu arada kendisine karşı duyulan sempatiyi kaybetmeye başlamıştı. Halk kendisini memnun etmek için çalışan bir çok insan olduğunu gördüğünden ve her gün çeşitli vaatlerle karşılaştığından Gaius'un yaptıklarına artık eski değeri vermez olmuştu. Gaius'a düşmanlık besleyen Lucius Opimius konsulluğa adaylığını koymuştu, seçildiği takdirde Gaius'a kötülük edeceği muhakkaktı. Roma'ya aceleyle dönen Gaius Latinlere eşit haklar verilmesi için ileri sürmüş olduğu tasarımı kabul ettiremedi.

M.Ö. 121 yılında üçüncü kez tribün seçilmek istedi, kazanamadı. Buna karşılık Gaius'un düşmanları iş başına gelmişler, Opimius konsül seçilmişti. Bunların ilk işi Kartaca'nın kolonize edilmesini sağlayan yasayı yürürlükten kaldırmayı teklif etmek oldu. Gaius'un taraftarları buna karşı koydular ve Gaius Fulvius'unda teşvikiyle herhangi bir saldırıdan kendini koruma için yanına silahlı arkadaşlarını topladı. Bir çatışma sırasında Konsül Opimius'un uşağı öldürülünce hemen bu fırsattan yararlanan Opimius, Gaius'u halk düşmanı ilan etti ve üzerine silahlı kuvvet yolladı. Aventina'ya çekilip kendilerini savunmak zorunda kalan Gaius ve taraftarları kısa bir zaman sonra yenilip öldürüldüler. Gaius kaçarken yakalandı ve öldürüldü. Öldürülen 3000 kişinin cesetleri nehre atıldı, hepsinin mallarına el kondu, dullarının yas tutması yasaklandı. Opimius bununla da yetinmedi. Gaius'un taraftarlarından eline geçirdiklerini mahkeme etmeden öldürttü. Fakat halk Gracchus kardeşlerin anısına sadık kalarak onların heykellerini dikirdi ve öldürüldükleri yerleri kutsal sayıp sunaklar yaptı. Opimius ise Kral İugurtha'dan rüşvet aldığı ortaya çıktıktan sonra Senatonunda gözünden düştü ve halkın hakaretleri altında ezilerek yaşadı.

Yurdumuzda toplumcu akımı kötölemek isteyen yazarlar bizleri «servet düşmanlığı ile suçlamaktadırlar. Oysaki bizler alın teriyle kazanılan varlığa, vergisi ödenen kazanca hiç de düşman değiliz. Ama sosyal görevlerini unutarak geniş halk yığınlarını insafsızca sömüren, Devlete ödemekle yükümlü olduğu vergisini binbir hile yollarıyla kaçırarak kişilere elbette dost değiliz.

Bu yazımızla yurdumuzdaki yüksek gelirli grupların ödedikleri vergileri vergi dışı bırakılan kazançları, ve milyonlarca lira zarar gösteren firmaların durumlarını Devletin resmi istatistiklerine dayanarak açıklamaya çalışacağız.

Önce birinci Koalisyon Hükümetinin Maliye Bakanı Sayın Şefik İnan çıkardı baklayı ağzından. Hatırlanacağı gibi «beyannameli gelir vergisi mükelleflerinin % 35 i ayda 140 lira kazanç gösteriyor» demişti gazeteclere. Sorumlu bir kişinin ağzından çıkan bu sözler o günlerde bomba gibi patlamıştı piyasada. Herkes bu % 35 lik grubun dışında kalmak için türlü bahanelerle ödedikleri vergileri açıkladılar, ithalâtçılar ihracatçıları, ihracatçılar sanayicileri, sanayiciler serbest meslek adamlarını, onlar da toprak ağalarını suçlayarak namuslu birer vatandaş olduklarını ileri sürdüler. Hatta Cumhuriyet gazetesi 12/Subat/1964 tarihli Ekonomi sayfasında çeşitli iş kolları sözcülerinin düşüncelerini bir arada yayınlayarak soğuk bir şaka yaptı iş adamlarına. Bakın neler diyorlar sayın sözcüler:

Ticaret Odası Başkanı «vergi kaçakçılığını umu-mlaştırmak son derece güçtür. 3-5 kişi vergi kaçırıyorsa hepsine teşmil edilebilir mi?»

Sanayi Odası Genel Sekreteri «her türlü garanti olan bu sektörde vergi kaçakçılığı olamaz. Olsa bile tesbit etmek kolaydır.»

Mimarlar Odası Sekreter üyesi «Mimarlar 1963 yılında İstanbul'daki İnşaat işlerinin % 50 sini ifa etmelerine rağmen diğer % 50 işleri yapan fen adamlarımızdan % 200 fazla gelir beyan etmişlerdir.»

İstanbul Etibba Odası Başkanı «Hekimlerin kendilerine düşen vergileri tamamıyla ödediklerinden eminiz. Tüccarlara kıyasla hekimler daha az avantajlı durumdadırlar.»

İnşaat mühendisleri İstanbul Başkanı «hangi üyemizin ne kadar para aldığı Odamızca bellidir. Bu bakımdan vergi kaçakçılığına imkân yoktur.

Sayın sözcülerin bu kesin beyanlarını okuduktan sonra bir de resmi istatistiklere bakıyoruz. Gözlerimiz fal taşı gibi açılıyor. Resmen yayınlanan 1960-1962 istatistik yıllığının 335-340 ıncı sayfalarında 5 hizmet kolundaki vergi ödeyiciler ayrı ayrı gösterilerle 275.850 vergi mükellefinin 1962 yılında 3.174.000.000 lira safi gelir bildirdiklerini ve bunun üzerinden 663 milyon lira vergi ödedikleri açıkça kaydedilmektedir.

YURDUMUZDA GELİR DAĞILIMI ve Vergi Kaçaklığı

Hilmi ÖZGEN

ÇEŞİTLİ İŞ KOLLARININ BİLDİRDİKLERİ NET GELİRLERLE ÖDEDİKLERİ VERGİLER :

Birinci grup :

Ticaret, Banka, Sigorta ve gayrimenkul alıp satanlar :

Bu gruptaki 102.227 mutlu iş adamı 1962 yılında 1.5 milyar lira sâfi kazanç göstererek Devlete 338 milyon lira vergi ödemişlerdir. 9.000 talihatsız iş adamı da aynı yıl içinde zarar ederek Devlete 80 milyon lira zarar ettiklerini bildirmişlerdir. Kâr gösteren mutlu kişilerin ortalama kazançları yılda 15.000 lira olup Hazineye ödedikleri vergilerin ortalaması da 3.300 liradan ibarettir. Yani Devlet kapısında 1.200 lira aylıkla çalışan orta dereceli bir memurun yılda ödediği vergiye eşit bir miktar ödemektedirler.

İkinci grup :

Hizmet işleriyle ilgili meslekler :

Bu grupta toplanan sayın doktorlar, dişçiler, avukatlarla ticarî müesseselerde yüksek ücretle çalışan ve bedroya dahil olmayan idarecilerden 73.900 vergi ödeyici 1962 yılında 815 milyon lira sâfi kazanç göstererek 107 milyon lira vergi ödemişlerdir. Bunların arasında yazıhane masraflarını bile çıkaramayan 4.000 talihatsız meslek adamı da 1962 yılında 12 milyon lira zarar göstermişlerdir.

Kâr gösteren sayın avukat ve doktorların ortalama gelirleri yılda 11.000 lira olup Hazineye ödedikleri vergilerin yıllık ortalaması da 1.446 liradan ibarettir. Yani Devlet kapısında ayda 800 lira alan küçük bir memurun yıllık vergisinden daha az bir miktar ödeyerek bu çileli mesleğe katlanmaktadırlar. Bunlar arasından 4.000 talihatsız vergi ödeyicisi yıl içinde masraflarını çıkaramıkları gibi üstelik yılda ortalama 3.000 lira zarar ettikleri halde sadece bir vicdan borcu olarak bağlandıklarını kutsal görevlerine devam etmektedirler. (!)

Üçüncü grup: imalat sanayii:

Bu grupta toplanan sayın sanayicilerin durumları evvelkileriden çok daha acıklıdır. İmalât sanayisinde

çalışan 84.424 imalâtçıdan 78.327 si 1962 yılında 692 milyon lira kâr göstererek bu miktar net gelir üzerinden 158 milyon lira vergi ödemişlerdir. Yani sanayicilerimizin yıllık gelirleri ortalaması sadece 8.860 liradan ibaret olup bunun üzerinden yılda ortalama olarak 2.025 lira vergi ödemektedirler ki bu miktar 900 lira maaşlı küçük bir memurun ödediği vergiye eşittir. Bu grupta bulunan sayın sanayicilerimizden 6.000 talihatsız fabrikatörler ise işlerini zararla kapatarak 1962 yılı sonunda 55 milyon lira zarar göstermişlerdir ki adam başına yılda ortalama 9.166 lira zarar ettikleri halde sırf kalkınma, hamlesine katılabilmek ve üretimi arttırabilmek için fabrikalarını çalıştırmaktadırlar.

Dördüncü grup: Maden ve Taşocakları grubu:

Bu grupta toplanan 801 maden işletmecinin 612 si 18 milyon lira kâr göstererek 5.5 milyon lira vergi ödemişlerdir ki ortalama olarak 30 bin lira yıllık gelir bildiren madencilerin ödedikleri vergi ortalama 9.000 liraya ulaşmaktadır.

Diğer gruplara nazaran yüksek vergi ödeyen bu grubun gelirlerinden bir kısmını gizliyememesinin sebebi malûm olup hemen % 90 ı ihracat malı olan bu cevherler ihracı sırasında kontrol edildiğinden ve özel müsaadeye bağlı olduğundan çıkarılan madenlerin miktarı gizlenememektedir. Maden işletmelerinde masrafların belirli olduğuna göre sâfi kazançlarını gizlemek imkânını bulamayan bu talihatsız mükellefler adam başına vergi oranı olarak en yüksek miktarı ödemek zorunluluğundadır.

Beşinci grup :

İnşaat sanayii :

Bu gruptaki 7.344 vergi ödeyicinin yıllık gelirleri 139.5 milyon liraya ulaşmakta olup 1962 yılında bu miktar üzerinden 37.5 milyon lira vergi ödemişlerdir. Apartman yapıp satan ve yapıp sattığı üçüncü binayı daha önceki iki binanın kârlarıyla karşılayan bu mutlu kişilerin yılda ortalama olarak 19.000 lira kazandıkları ve bunun üzerinden 5.123 lira vergi

ödedikleri anlaşılmalıdır. Ayda 1.500 liralık safi gelirleriyle sadece lüks otomobillerinin ve yazlık vil lalarının masraflarını bile karşılayamayan bu fedakâr kişilere de acımdan başka ne gelir elden...

GAYRİMENKUL SERMAYE İRATLARI:

Yukarıda gruplar halinde özetlediğimiz «tam mükellefiyet şeklindeki» gelir vergisi ödeyicilerini bir başka açıdan gruplandırarak olursak 1962 yılında bildirdikleri net gelirlerini şöylece göstermek mümkündür:

Beyanname Net gelir miktarı
sayısı (1.000 TL.)

Ticari kazançlar	224.534	2.014.389
Ücretler	19.256	288.722
Serbest meslekler	16.561	187.472
Gayrimenkul sermaye gelirleri	75.304	457.509
Menkul sermaye gelirleri	12.994	258.847

Bu cetvelde gösterilen gelir gruplarından gayrimenkul sermaye iratları üzerinde kısaca durulması faydalı görülmüştür. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerimizde gökdelenler halinde yükselen bina sahiplerinin 1962 yılındaki net gelirleri ortalaması sadece 6.100 liradan ibaret olup bu miktar gelir üzerinden Devlete vergi ödemekte ve ulusal görevlerini yerine getirmektedirler.

Büyük şehirlerimizde 4 odalı bir apartman daire sinin kirası bile 500 liradan aşağı olmadığı halde 15 - 20 daireli apartman sahiplerinin yılda 2.500 lirayı aşan ve vergiye tâbi tutulan gelirleri ortalamasının 500 liradan ibaret olduğuna bilmem nasıl inanmalı? ve sonra sahiplerinin oturdukları daireler esasen gelir vergisi kapsamına girmediğine göre sadece gelir sağlamak amacıyla yapıp kiraya verilen 75.000 apartman sahibinin aylık gelir ortalamalarının sadece 500 lira oluşuna şaşmamak mümkün mü? Bu kadar az bir gelir için neden 100 binlerce liralık yatırım yaparlar? Yoksa bu apartmanların hepsi 1962 yılında eski kiralar üzerinden işgal edilmiş binalar mıdır? Sayın Anayasa Mahkemesi üyelerinin bu dar gelirli vatandaşlara acıyarak kiraları serbest bırakmakta hakları yok mu imiş?...

Öte yandan 1964 yılı kalkınma plânındaki rakamlara göre sadece şehirlerde konut yapımına tahsis edilen özel sektör yatırımları iki milyar lira olarak ön görüldüğüne göre bu kadar az gelirler için sayın sermaye sahipleri milyarlarca liralık yatırımlar yapmayı nasıl göze almaktadırlar? Bir sürü sorular ki en basit sağduyu ölçüleriyle izahına imkân göremediğimiz bu konularda sayın bina sahipleri bilmem ne düşünürler?...

YÜKSEK GELİRLİ KAZANÇ GRUPLARI:

Yazımızın başına aldığımız «servet düşmanlığı» konusunda toplumu yazarları haklı çıkaran rakamların açıklanmasına geçiyoruz. Adam başına net gelir payı 1.850 liradan ibaret olan az gelişmiş bir ülkede

bu kadar yüksek kazançlar sağlanabilir mi? Hangi etkenlerin tesiriyle bu kadar yüksek kazançlar elde edilmektedir. Bu hususlar inceleme konumuzun dışında kaldığından üzerinde durmayacağız. Şimdi gelelim rakamların ortaya serdiği acı gerçeklere.

Yukarıda gösterildiği üzere 1962 yılında Maliyeye verdikleri beyannamelerde net gelir gösteren 275.850 vergi ödeyicisinden 100.000 liranın üzerinde kâr sağlayan mutlu kişilerin sayıları ile net gelir miktarı aşağıda gösterilmiştir:

Gelir dilimleri	Mükellef adedi	Ödeyeceği vergi 1.000 TL.	Net gelir toplamı 1.000 TL.	Adam başına yıllık gelir ortalaması
100-150.000 lira arası	1.747	212.622	62.825	120.000
150.000-1 milyon »	1.783	506.499	193.981	280.000
Bir milyondan fazla	75	184.420	73.697	2.460.000

Cetvelde görüldüğü üzere 75 mutlu iş adamının her birinin yılda ortalama 2.5 milyon lira kazanç sağlamasını ve Devlete yılda ortalama bir milyon lira vergi ödemiş olmasını karma ekonomi düzeninin başarılı bir örneği olarak gösterebilirsek de aynı gelir dilimleri içinde yüksek miktarlarda zarar gösteren bazı iş adamlarının durumları şüpheli görülmektedir.

BÜYÜK ZARAR GÖSTEREN İŞ ADAMLARI:

Nitekim yüksek gelirli vergi ödeyicileri içinde 1962 yılında çok yüksek miktarlarda zarar gösteren iş adamlarının adetleri ve zarar miktarları aşağıda gösterilmiştir:

Gelir dilimleri	Zarar gösteren mükellef adedi	Zarar miktarı TL.	Adam başına ortalama zarar miktarı
100-150.000 lira arası	107	12.750.000	119.000
150.000-1 milyon »	135	41.000.000	303.600
Bir milyondan fazla	8	16.000.000	2.000.000

Cetvelde görüldüğü üzere 100-150.000 liralık gelir dilimlerinde 107 iş adamının herbiri ortalama 119 bin lira zarar etmiş olup 150.000 lira bir milyon lira arasında grupta adam başına zarar ortalaması 303.600 liraya yükselmekte ve 8 talihsiz iş adamı da ikişer milyondan 16 milyon lira zarar göstermektedirler.

Şimdi vergi ödeyicilerin ödedikleri vergilerin açıklanmasındaki gereklilik sebebi ortaya çıkmakta olup bu kazançların gizli kalmasını isteyen iş adamlarının kuşkuları inanılmayacak kadar yüksek zararların herkesçe duyulmasından ileri gelmektedir. 1960 yılında bizce isimleri ve meslekleri bilinmeyen bu

8 iş adamı gerçekten ikişer milyon lira zarar etmişlerse, ve fakat kapılarında bekleyen özel otoları, denizdeki motorları, villaları, kulüpleri ve aşırı masraflarıyla yıl içindeki yaşantıları bu duruma uygun değilse mali polisin bunların yakasına yapışması ve kendi kendini yiyen bu hovarda milyonerlerden hesap sorması lüzum değil mi?

Mademki 75 mutlu iş adamının yılda 2.5 milyon liralık ortalama kazançlarını karma ekonomi düzeninin ve özel sermaye birikiminin başarılı örnekleri olarak görmekteyiz, o halde bu 8 talhsiz kişinin de ikişer milyon lira zarar göstermelerinin gerçek sebeplerini ortaya sererek özel yaşantılarını buna uydurmaları gerekmez mi?

KURUMLAR VERGİSİ :

Tam vergilendirme grubuna dahil kişisel iş konularının dışında kalan ve şirketler tarafından ödenen kurumlar vergisi üzerinde de kısaca izahat verilmesi faydalı görülmüştür.

1962 yılında kâr gösteren 2.692 şirketin bildirdikleri net gelirler toplamı 1.5 milyara yakın olup ödedikleri vergiler 3369 milyon liraya ulaşmaktadır. Bunun 128 milyonu kamu ekonomik teşebbüsleri tarafından ödenmektedir. Bu şirketler yüksek gelir dilimlerine göre sınıflandırılarak 500.000 liradan fazla gelir sağlayan şirketler aşağıda gösterilmiştir:

Gelir dilimleri	Kâr gösteren şirket adedi	Bildirdiği net gelir (1.000 TL.)	Ödeyeceği vergi (1.000 TL.)
500.000-1 milyon arası	137	101.140	19.017
Bir milyondan fazla	220	1.054.225	260.707

Görülüyor ki yarım milyonla bir milyon lira arasında kazanç sağlayan 137 şirket 101 milyon lira net gelir göstererek 19 milyon lira vergi ödemişler ve bir milyondan fazla kazanç sağlayan 222 şirket ise bir milyar lira net gelir göstererek 260 milyon lira vergi ödemişlerdir.

Buna karşılık bu şirketler arasında da büyük zararlar gösteren kurumlar bulunmakta olup:

250 bin lira ile 500 bin lira arasında zarar gösteren 70 şirketin bildirdikleri zararlar toplamı 25 milyon lira,

Yarım milyon lira ile bir milyon lira arasında zarar gösteren 52 şirketin bildirdikleri zararlar toplamı 35 milyon lira,

Bir milyondan fazla zarar gösteren 75 şirketin bildirdikleri zararlar toplamı 463 milyon liraya ulaşmaktadır. Böylece 1962 yılında 2.692 şirketin bir milyar 3223 milyon lira gelir göstermesine karşı 1.523 şirket 565 milyon lira zarar göstermişlerdir. Bu şirketlerin ne işlerle uğraştıklarını ve ne sebeple zarar

ettikleri bilemediğimizden kesin bir kanaata varmayı gereksiz görmekte isek de 1958 ve 1959 yıllarında kurumlar tarafından bildirilen zararlar toplamı 260.290 milyon lira arasında olduğu halde 1961 ve 1962 yıllarında zararlar toplamının 500 milyon lirayı aşmış olmasını da gerekli bir sebebe bağlayamayacağız.

Şirket dışı gelirlerin % 100 arttığı bu iki dönem arasında şirket halinde çalışan kurumların zararlı durumları üzerinde ayrıca durulmaya değer bir konu olarak mütalâa etmekteyiz. Çünkü son yıllarda yeniden kurulan Anonim ve Limited Şirketler hızla gelişmekte olup 1961 yılında 206 milyon lira sermaye ile 170 şirket ve 1962 yılında da 127 milyon lira sermaye ile 206 şirket yeniden iş hayatına atılmışlardır.

Evvelki yıllara nazaran bu iki yıl içinde şirketlerin sermaye artışları 500 milyon liraya yakın olduğu halde 1962 yılında 75 şirketin 463 milyon lira zarar etmiş olmalarının sebebi anlaşıl原因amamaktadır. Karma ekonomi sisteminin özel sektörün sözcüleri tarafından bu hususun açıklanması herhalde faydalı olacaktır.

SONUÇLAR :

Yukarıdanberi açıkladığımız rakamlar bizi bazı sonuçlara ulaştırmaktadır. Bunlardan birincisi gerek kişisel firmalar olarak çalışan iş adamları ve gerekse şirketler halinde faaliyette bulunan kurumlar arasında gelir farkları büyük ayrıntılarla meydana çıkmaktadır.

Örneğin, çeşitli iş kollarında çalışan 272.000 vergi ödeyicinin 1962 yılında bildirdikleri net gelirler toplamı 2 milyar liraya ancak ulaşabildiği halde yıllık gelirleri 100.000 liranın üzerinde bulunan 3.605 mutlu iş adamının net kazançları toplamı bir milyar lirayı aşmaktadır.

Keza 2.472 şirketin yıllık net gelirleri toplamı 269 milyon liraya ancak ulaşabildiği halde sadece 220 şirket bir milyar lira kâr sağlayabilmektedir.

Bu sonuçlar da göstermektedir ki yurdumuzda yapılacak sosyal reformlar geniş halk kitlesini ve dolayısıyla küçük ve orta iş sahiplerini etkilemeyecek olup büyük işletmelerin kamulaştırılmasından zarar görecektir. Keza Devlet idaresinin sosyal politikasını etkileyen hâkim sınıflar efsanesi çok dar bir zümrenin ekonomik gücüne dayanmakta olup geniş halk yığınlarının toplum bilincine ulaştıkları gün bu hâkimiyetli ellerine geçirmeleri hiç de zor olmayacaktır.

Adam başına milli gelir ortalamasının sadece 1.900 lira olduğu yurdumuzda yoksul halk kitlelerinin demokratik yollarla kendi kaderlerine hâkim olacakları günü sabırsızlıkla bekleyen toplumcu aydınların bu rakamlar üzerine büyük bir ciddiyetle eğilmelerini ve parlâmentodaki ünlü politikacılarımızın bu konuları dile getirmelerini istemek bilmem hakkımız değil mi?...

riz. Ama ortamın uygunluğu bizim kabahatimiz midir? Rumeli'deki halkın birtakımına gözlerinizi dışarıya çevirin, diye biz mi söyledik? Milliyet duygularını onlarda biz mi geliştirdik? (Çok ciddi düşünceler olarak yazılmış bu yazılara bugün gülmek elde mi? A.N.)

Biz, uygar dünyaya karşı kendimizi savunmaktan geri kalamayız. İyi niyetli olmak, reforma girişmek yetmez. bu yolda çevremizde de güven vermemiz gerekir. İşte biz bunu yapamıyoruz. Bunu yapamadığımız için Avrupa'nın taraf-sız ve insanlıksever kamu oyunu aleyhimize çeviriyoruz. (Nasıf şaşmazsınız ki, kırk yıl sonra bugün de, Amerika ve bazı Avrupa ülkeleri için bazı aydın ve gazeteciler, tıpkı böyle düşünmektedirler. Batı uygarlığının mümessilleri insanlıksever ve yansızdır. Bizim onlara güven vermemiz gerekir. Bunu yapamadığımız için aleyhimize dönüyorlar.

Bu yanlış düşünce, batı uygarlığı denilen, aslında şahlanmış emperyalizm olan kuvvetlere yararak, yaşama diye sürünmeye çalışmaktan başka birşey değildir. A.N.)

Avrupayı kazanmak bizim için çok kolay olmak gerekir. Çünkü «medeniyet âlemi» ne istiyor? Rumeli'de halkın haklarına ve adalete kavuşmalarını değil mi? Biz Meşrutiyet'i ilân etmekle hangi ereği izliyoruz? Bütün Osmanlıların haklarına ve adalete kavuşmalarını değil mi? Demek erekler (maksatlar) birleşiyor. Öyleyse, anlaşmamak için, kamuoyunu lehimize çekmek için bir neden yoktur. Şimdi yedek bunu yapamadıysa bu, esasta kötü bir yol tuttuğumuzdan değil, uygulamada bazı yanlışlarımız olduğundan ve kendimizi savunmak, düşmanlarımızı: iftiralarını çürütmek yolunu bilmezliğimizden ileri gelmiştir. Onun için yanlışın bu noktasından dönerek iyiniyetime, isteklerimizin ciddiliğine, reformlar yapacağımıza dünyayı inandırmak ve buna saygı duymak bir vatan yükümü olmuştur.

(Meşrutiyet'in bir ulusal istek ve iç itiyet değil, dış baskılarla yabancı etkilerle olduğunu bu satırlardan daha iyi anlatmak zordur. Türkiye'ye demokrasinin geli-

Başımıza gelenlerden korkmadığımız için bütün korktuklarımız başımıza geldi

**ŞEYH MUHSİN-İ FÂNİ'NİN «HÜSEYİN KÂZİM BEY»
— 10 TEMMUZ İNKILÂBİ VE SONUÇLARI — ADLI
KİTABINDAN, AZİZ NESİN'İN BUGÜNKÜ GEÇERLİ
DİLE AKTARDIĞI BU SERİ YAZININ SON KISMINI
DA AŞAĞIDA SUNUYORUZ.**

Bir aralık Makedonya'da, Avrupa kamu oyunun akışını başka bir yöne çevirmek için arasıra denetleme kurmayı yeğlenen istiyorduk. Tanisi'nin şu yazısı, Avrupa'dan gelen baskılar ve etkiler altında yazılmıştı: (Yazıyı çok özetliyerek veriyorum. A.N.)

«Rumeli'nin durumu yıllardan beri milliyet'in bir dert gibi bizi yorup duruyor. Makedonya hastalığı eski yönetim için öldürücü bir hal

almış gibiydi. Meşrutiyet yönetiminin bu kötülüğü kesinlikle ortadına kaldırarak Rumeli'de Osmanlı egemenliğini pekitmesi ve pekiştirmesi gerekir.

Dört yıldanberi Rumeli'de huzur kurulamıyorsa, bizim istememişimizden değil, yabancı tahrikler yüzündendir. Ortam uygun olmasa, yabancı tahriklerin etkisi olmaz diyorlar.

Ortamın yabancı tahriklerine uygun olduğunu biz de kabul ede-

şikle, Meşrutiyet'in gelişi hep aynı koşullarla olmuştur; ikisi birbirine çok benzer. Emperyalizmin Türkiye'deki çıkarları, hak ve adalet, kavramlarının kalkması arkasında Meşrutiyet biçiminde sağlanmıştı. Modern emperyalizmin Türkiye'deki çıkarları da, yine hak ve adalet kavramlarının kalkması arkasında biçimsel demokrasi biçiminde sağlanmıştır. Aslında Meşrutiyet'in sağladığı sözde hak ve adalet kavramları, bundan hiç haberi bile olmayan Türk köylüsünün yararına değil, emperyalizmin Türkiye'de işlemesi için, onunla elele veren Türk hâkim sınıfının çıkarıydı. Böyle olunca, Balkanlarda elbet bağımsızlık savaşları olacaktı. O gün olduğu gibi bugün de düşmanlarımızı, halka kurtarıcı ve koruyucu melek gibi göstermek oyunu sürüp gidiyor. A.N.)

Rumeli'de yabancı denetimi istiyorlar, değil mi? Bizim Osmanlı memurlarının tarafsız ve âdil olmalarını ileri sürerek bu denetimi, istiyorlar. Biz buna kolaylıkla karşı koyabiliriz. Yabancı memurları kendiliğimizden kullanalım. Ama bunları Osmanlı memuru olarak kullanmalıyız.

Hükümet işlerinde birçok yabancı memurlar var. İçişleri Bakanlığında ve şubelerinde, Maliye'de, Gümrük'te, Bayındırlık'ta, Bahriye'de olduğu gibi bir yabancı müşavir Rumeli'nde de bulunmuş, Türkçe yi öğrenmiş, bölgenin özelliklerini bilir saygı değer bir zatı getirecek olsak, hem onun bilgisinden, deneyimlerinden yararlanır, hem de düşmanlarımızın tahriklerini yokederiz. Çünkü bütün dünyaya iyiniyetimizi anlatan bir kesin güven vermiş oluruz. Candarmada yabancı subaylardan yararlanabiliriz. (Bugün, bu yazılar birçoklarımıza pek akılsızca gelebilir. Ama insan akılsızlıkları içinde yaşarken anlamıyor da, üstünden zaman geçtikten sonra daha iyi anlıyor. Yazarın bu yazıda önerdiği herşey bugün uygulanmaktadır. Yabancı uzmanlar, denetmenler her basamakta resmi yerlere yerleşmişlerdir. Dahası, Türkiye'deki bazı Amerkan üs'leri-

ni Türkler denetlemek hakkına bile sahip değildir. A.N.)

Makedonya'da bir ara şiddet politikası izledik. Bu şiddet politikası tepki yarattı. Bundan sonra Makedonya'daki eşkiya başları parayla elde edilmek istendi. Ve o zaman İçişleri Bakanlığı Mektupçusu olan Şükrü Bey böyle önemli bir görevle Sofya'ya gönderildi. Ben de aldığım emir üzerine, Makedonya'daki eşkiyalığı ve bunların kimler olduklarını bilen bir kurmay subay arkadaşımı bir tercümanla birlikte Sofya'ya gönderdim. Bir zorlukla karşılaşabildiklerimizi eşkiya başkanlarından müthiş bir hakaret gördük ve isteklerini elde edemedik dönüp Selânik'e geldik. Makedonya'ya eşkiya gönderen, onlara para ve silâh veren Bulgaristan hükümetiydi. Biz bu hükümetle anlaşacak yerde, onun icra âleti olan eşkiya ile pazarlığa girişmek istiyorduk.

Bütün bu olup bitenler bir kelimeyle açıklanabilir: Mantıksızlık!..

Başımıza gelenlerden korkmadığımız için bütün korktuklarımız başımıza geldi!

(Kitaptaki «Arnavutluk Meselesi» bölümü athyor ve «Ermenistan Meselesi» başlıklı bölümden bir parçayı aktarıyorum. A.N.)

Bilgisizliğimiz ve kötü yönetiminiz yüzünden uğradığımız felâketler Makedonya'nın elden çıkmasıyla son bulmadı ve bir yara kapanmadık eski ve müzmin bir derd ortaya çıktı: Ermenistan meselesi!..

Balkan Muharebesi son bulur bulmaz Ermenistan ve Suriye meseleleri canlandı. Makedonya ve Arnavutluk için verdiğimiz hüküm bu iki meselede de aynıyle tekrar edeceğiz: Mantıksızlık! Memleketin her yanında karışıklık çıkaracak ve yokyere başımıza iş açan yine biziz!

Ermenistan meselesini alevlendiren etmenlerin biri, toprak kavgalarıdır. Türkiye'de malına sahip olma hakkı (hukuk-u tasarrufiyye) hiç bir zaman sağlanamamıştır. Çünkü en geniş ölçüde zulmün yü-

rüdüğü ve hükümetin en derin bir za'f ve acz içinde boğulduğu yer burasıdır. Bismark'ın «Bir insan Romanya'da karısına, Türkiye'de mülküne sahip olamaz!» yargısı denli doğru hiç bir söz tasarlanamaz. Makedonya'da hükümetin az çok kurulu bulunduğu yerlerde bile, tasarruf hukuku güven altında değildir. Ve il yönetim kurulu, toprak davalarıyla durmadan uğraşıyordu. Daha garibi şu ki, gerek yönetim kurulları gerek mahkemelerde verilen hükümler sözde kalır ve hiç bir vakit yürürlüğe giremezdi. Bunun, ülkenin her yanında şiddetle geçerli olan hükümler yüzünden olduğu ortadadır. Koca bir ilçenin bütün hakları ve tasarruf işlemleri, hayatı birkaç yüz kuruluş aylığa bağlı bir tapu kâtibinin insafına kalmış birşeydir. Karamürsel oğlu Mustafa Paşa böyle bir anarşiden yararlanarak çaresiz yürükleri döve döve yerlerinden sürüp çıkarmış ve bu yerleri otuz yıldan çok zaman kullanmıştı. Halep'in birçok köyleri, filânın ve filânın elindeyken, il Yönetim Kurulu kararıyla, pek saygı değer eşraftan Müderris Zade ..... Paşa hazretleri adına kararlanmadan «karar hakkı diyen» tapu verilmiştir. Topraklar böylece bir zorbanın eline geçiyordu.

Bu memlekette zorbadan bir adam bir köye gider ve köylüleri kuyunun başına toplayıp «Annem ölürken bana hayr için bir kuyu yaptırmamı vasiyet etmişti. Şu kuyuyu bana satın ve çevresinde birkaç arşın yer veriniz de buralarına düzeltip onarayım. Kuyudan yine yararlanacak olan sizlersiniz. Ben de böylece annemin vasiyetini yerine getirmiş olurum!» der.

Köylüler bunda hiç bir sakınca görmezler ve kuyuyu bu adama satarlar. Aradan bir zaman geçtikten sonra, bu hainin köylülerden aldığı bir kuyunun senediyle bütün köye sahip çıktığını söylemek bile yersizdir.

Daha ötede başka bir köy halkı, böyle pek saygı değer eşraftan bir mel'unun gadrinden ve saldırısından kurtulabilmek için, köyle-

rinin yarısını kendi istekleriyle başka bir hainin eline vermişlerdir. Biraz sonra bu zavallı adamlar, köylerinin, korktukları o adama satılmış olduğunu gördüler. O zaman köylülerin eski sahiplerine başvurup yalvararak «Biz o adama kurtulmak için yerlerimizi size vermiştik; mademki satmak istediniz, hiç olmazsa bize satmış olsaydınız, ondan aldığımız parayı size vermez miydik?» dediklerini de işittik.

Doğu Anadolu illerindeki müzmin hastalığı ortaya çıkartan bu arızalar esasen memleketin her yerinde ve pek eski zamanlardan beri her sınıf halk arasında vardı.

Celâli'ler döneminin bugün de hüküm sürdüğünü anlamak için etrafa şöyle bir göz gezdirmek yeter. Her yanda eşraf zorbaları ve zorba eşraflarının bi çaresiz ve kimsesiz halka yaptıkları zulümler üstüne yüzeysel bir bilgi verebilmek için sayfalar dolusu yazmak gerekir. Bu adamlar, hükümet memurlarının düşüncesizliğinden ve ahlaksızlığından kuvvet alır ve bu kuvvetle halkın yoksulluğundan ve felâketinden istedikleri yolda yararlanırlar. Bu zorbaları ülkenin toplumsal belâları saymak gerekir. Her yer Celâli döküntüsü mütegalîbenin zulümleri altında inler, herkes bunların kulu kölesidir. Uşak'taki Tiritoğlu haininin köylülerden istediği faizin toplamı, bilmem kaç yılın mal alacağından artakalanı karşılıyordu... Anadolu'nun cahil köylüsü, insanlık talihinin bu gibi felâketlere ve şiddetlere uğramaktan başka birşey olmadığına inanmıştır; onun için kendisine karşı yapılan zulümlerden yakınmaz ve sesini çıkaramaz; ezilir, ölür, ocaklar söner, köyler yıkılır...

(Kitaptaki «Suriye Meselesi» bölümünü almıyorum. Bütününü almadığım bu bölümün son parçasıyla, kitaba ek olarak yazılan son bölümü aktarıyorum. A.N.)

..... Her nerde olursa olsun, amaçsızlık ulusları sefaletle, felâkete götürür. Şu kadar ki, bir ulusun böyle bir amacı kazanabileceği za-

manı bekleme vakti yoktur. Onu anlayanlar, bu eksikliği görenler, anlamayanları hattâ zorla o yola yöneltirler.

Bu müthiş acz ve gaflet son bulmayacak olursa bundan daha büyük felâketlere uğrayacağımızdan şüphe yoktur. Son olaylar açıkça gösterdi ki, Avrupa dengesi dolayısıyla Türkiye'nin bağımsızlığı politikası artık iflâs etmiştir ve bundan sonra memleketi tutabilecek ancak kendi kuvvetidir.

..... Biz siyaset ve inkılâp kadavaylarına değil, düşün ve anlayış kahramanlarına muhtacız. Memleket kendisini kurtarabilecek tüküydü, ancak fikirle kazanabilir. 10 Temmuz İnkılâbı fikirce hazırlanmış olsaydı, belki bu yüzden uğradığımız belâlar bu denli şiddetli ve uzun olmazdı. Yurdumuzun onulmaz bir derdi olan cahillik ve bunun bütün kuvvetiyle uyandırdığı tutkular, inkılâptan beklediğimiz gelişime engel oldu ve bu memleketin yıkılışını çabuklaştırdı.

Beirut

Mayıs başı, 1330 (1914)

EK :

Kitabımızın ilk bölümünü yazıp bitirdikten sonra dört yıldan çok bekledik ve bu kadar uzun bir zamanda, insanların başına gelebilecek en büyük felâketin, Dünya Savaşının tanığı olduk.

Uğursuz Balkan Savaşından ve Makedonya'nın elden çıkmasından sonra, Osmanlı Hükümetinin bu denli korkunç ve sonu vahim bir denemeye atılacağını kimse hatırlıyordur. Bu satırları yazdığımız sırada, bizim hangi amaçla savaşa girdiğimiz anlaşılmuş değildi.

Suriye'de Dördüncü Ordu'nun en önemli bir üstü olan bir zata bu savaşı kimlerin istediklerini sormuştum.

— Bu savaşı çıkaran yalnız üç kişiydi... dedi.

— Dördüncü isteyen yok muydu? soruma da,

— Bir dördüncü adam müzakereye katılıyorsa hükümet

bu savaşa giremezdi! cevabını verdi.

Şu kadar ki, savaşın hiç düşünülmeden ilanı sorumlunu ve bunu izleyen zulümleri, gafletleri yalnız üç adama yüklemek pek büyük insafsızlık ve daha doğrusu saflık olur.

İnsanlar her zaman için zalimi ortadan kaldıracaktır ve zulmü yokedebilir ve bu şüphesiz bir ödevdir. Bir toplumda her ödevin olumluluğu düşüncülecek olursa zalimlerden başka mazlumların da felâkete uğramalarındaki isabet ve adalet açıkça görülür. Zalimler yaptıkları kötülükler yüzünden nasıl kahra ve sürülmeye lâyıksalar, sayıları milyonları tutan mazlumlar da böyle birkaç adamın gadrine mahkûm olmakla bu cezaya pek çok lâyıktırlar. Bunun içindir ki biz, bu kötü bahitli ülkede yaşayan herkesi sorumlu ve suçlu görüyoruz...

Bu Dünya Savaşının (Birinci Dünya Savaşı) gerçek etmeni, şüphesiz İngiliz - Alman rekabetidir. Ve işin burdan ötesi dedikodudan başka birşey değildir.

İngiliz ordusunun Beirut'a gelişinden sonra bu orduya politik görevi olan büyük rütbede bir sıbya benimle görüştüğü sırada şunları söylemişti:

«Türkiye şüphesiz bir varlıktır. İçinizde düşünürleriniz, dünya siyasetini bilen adamlarınız, Avrupalıları pek yakından tanıyan diplomatlarınız, bilgileriniz, her sınıftan pekçok büyüğünüz olduğu tabii inkâr edilemez. Bütün bu insanları, koca bir ulusu, herkesin görüp bildiği gerçeklerden habersiz saymak doğru olamaz. Öteyandan birkaç adamın memleketinizi yıkılmaya doğru sürükleyip götürdükleri ortadayken, nasıl oldu da bir karışıkoyma sesi duyulmadı? Varlığınız tehlikeye düşüren, milyonlarca insanı açlıkla öldüren bu korkunç, gaafil ve zalim hükümete karşı niçin ayaklanmadınız, başkaldırdınız? Nasıl bir hükümet olursa olsun, bütün bir ülke halkını körükörüne başegmeye zorlayacak kadar herkesi korkutmuş ya da herkese büyük büyük çıkarlar

sağhyarak kendinden yana çekmiş olduğu iddia edilebilir mi? Beri yandan bilimcilerinin, yazarlarının, sanatçı ve düşünürlerinin mü'his bir ahlak sapıklığı içinde yüzdüklerini ve yazdıkları eserlerle daha da çok zihinleri karıştırdıklarını görüyorduk...»

Osmanlı Saltanatının yıkılışını hazırlayan etmenler arasında göze çarpan bir nokta da padişahların düşünme gücü ve iradeden yoksun oluşlarıdır. Doğuda «milliyet» sorunu hep ikinci derecede kalır. Burada ulusları vareden de, yokeden de onların başlarındaki kişilerdir. 10 Temmuz İnkılabının ters bir sonuç vermesi bunun bir «Sahib huruç» baş bulamamasından ileri geldiğine inanılır. Memleket, bu son zamanlarda sahipsiz kalmıştı. Bu durum, zulümcülere cüret verdi, istedikleri gibi vurdular, öldürdüler ve soydular... Zavallı padişahın hiç birşeyden haberi olamadı ve hiç bir gerçek onadek varamadı.

Doğu'nun büyük ve sosyalist şairi Sadî'nin dediği gibi, gerçekten çobanın uyandırılmıyacak kadar derin uykuya dalmış olmasından yararlanan kurtların menkıbeleri, yediyüz yıllık bir hükümetin yıkılış destanı oldu. Ugradığımız felâketler üzerinde milletsizlik ve seciyesizliğin de etkisi oldu.

Savaş süresince Suriye'de kalmak zorundaydım. Burada birçok zulümlerin ve felâketlerin tanığı oldum ve insanlığın sefaletine ağladım. Öyle zulüm ve haksızlıklar yapıldı ki halk hükümetten nefret eder oldu. Öyle ki, son günlerde artık Suriye'deki müslümanlar da hıristiyanlar da, ya İngilizlerin ya da Fransızların gelip kendilerini kurtarmalarını bekliyordu. Çoğu valilerimizin işi zulüm, irtikâp, sefalet ve kumarbazlık gibi birkaç sözle özetlenebilir. Bu pislik öbür memurlara da yayıldı. Öyle memurlar vardı ki, halkın geçimini düşünecek yerde, zalimlerle şirketler kurarak gaz, şeker ve buğday gibi şeyleri tekellerine almak ve bir sürü sefille uyuşup karaborsa yaparak ceplerini doldurmak için uğraşıyorlardı. Öyle memurlar

rımız vardı ki, bir Ayân üyesinin imzasını taklit ederek İI Muhasebesinden onun adına yolluk parası çektiler ve sonra o adamın hastalık ve yaşlılık yüzünden İstanbul'a dek gidemeyeceği anlaşılınca da, kendi çektikleri yolluk paralarını o adama ödetmekten geri durmadılar. Halepli bir yahudinin cebinden çıkarılan ve kâğıt parayla değiştirilerek Muhasebeye gelir yazılan ikiyüz altın, aradan bir hafta geçmeden Beyrut'a gelen çok soylu bir Nazır'ın hatırı için yeniden ikiyüz kâğıtla değiştirildi. Nazır hazretleri altınlar cebinde İstanbul'a giderken zavallı yahudi de altın parayı kâğıt parayla değiştirmek suçuyla Askeri Mahkemeye verilmişti!... Bir yılın ürütünden Hükümet adına Cebelilübnan'a getirilen onbir milyon kilo buğdayın yalnız üç milyonu, Lübnan'ın aç ve yoksul halkına satıldı ve geri kalan sekiz milyon kilosu bir iki sayın kişinin ceplerini doldurmaya yaradı.

Savaş yükümü «Mükellefatı harbiye» adıyla halktan gasbedilen mallar, savaşın ilk etkisi altında unutulup gitmişti ki, hükümetin ilgilenmesi yüzünden bir kat daha etkisi arttıran bir açlık alıp yürüdü. Halkın yoksulluğundan yararlandılar, fukaranın açlığıyla doydular, halkın ölümlüyle yaşadılar... Memlekette bu alışkanlık oldu ve bu çığırı açanlar da hükümetin bü-

yük memurlarıydı. O zaman her yanda binlerce günahsız insanın, kadın ve çocuğun en acıklı bir halde düşüp düşüp öldükleri görüldü. Yalnız şu bahtsız Lübnan'da hükümetin suikastına kurban gidenlerin sayıları yüzelli, ikiyüzbine çıkar! Satılmadık ev, rehin edilmedik tarla, geçilmeyen ırz, saldırılmamış namus kalmadı... Zavallı kadınlar donlarından ırzlarına dek herşeylerini sattılar.

Bizi bugün ve yarın için düşündüren ve endişelere düşüren bu yozlaşma ve ahlak yıkılışıdır. Meşrutiyet'ten önce bu felâketi istibdadın etkisinden sanarak kendimizi aldatıyorduk. Meşrutiyet'in yasa koyucuları bu derde bir çare aradılar ve Moğol mitolojisiyle Cengiz Han'ın menkıbelerini buldular. Bu işte de nice kazançlı çıktığımızı, yurdumuzun yıkılışıyla görüp anladık.

Dünya Savaşıyla Osmanlı Saltanatının son bulduğuna inanmak gerekir. Yalnız Türkiük böyle bir yargının çöphesiz dışındadır. Yeniden diriliş, günün birinde ortaya çıkacak bir gerçektir.

Yarını hazırlayan etmenlerden ve kuvvetlerden umutlu olmak ve yarına böyle bir inanç ve kaniyle çıkmak gerekir.

**İstanbul, Beylerbeyi
Teşrinievvel başları 1335
Şeyh Muhsinifani
«Hüseyin Kâzım»**

BİTTİ

SERĞİ PLÂK VE KİTÂBEVİ

Ankara'da bütün sanatçıların ve sanat dostu aydınların rahatça bütün isteklerini karşılar.

Yönetenler: Ünal Üstün - Erdal Öz

Adres: Büyük Sinema İçi, A n k a r a

H Ö T

ONBEŞ GÜNLÜK MİZAH GAZETESİ

İsteme Adresi:

Meşrutiyet Cad. Konur Sokak 49 - 1 Ankara

Abonesi, Yıllık : 6 lira

6 aylık : 3 lira

"Danışmend"ler

Aşağıdaki parça, adı bilinmiyen bir tarihçinin XV. yüzyılda yazdığı *Tevârih-i Âli Osman* (Osmanoğulları tarihi) adlı eserden alınmıştır. Yazar, bu parçada, kendi çağındaki «dânişmend»lerin (aydınların) tutumunu anlatmaktadır.

Yazı bugünkü dile çevrilmiştir.

O zamanda (Osmanlı devletinin ilk zamanlarında) haraç az idi. Öyle olurdu ki, kâfirler dahi incinmezlerdi. Geyesinini (elbisesini) ve öküzünü ya da oğlunu ve kızını sattırıp ya da rehin koydurup almazlardı. O zamanda padişahlar ağgözlü değillerdi. Her ne ellerine geçerse, yiğide öncelikle verirlerdi. Hazine nedir bilmezlerdi. Ne zaman ki Hayrettin Paşa kapuya (iktidara) geldi, padişahlara ağgözlü dânişmendler (bilgili kişiler, aydınlar) kapılandı, o zaman padişahu kendilerine döndürdüler, uydurdular. Ağgözlülük, zulüm peyda oldu. Elbette ağgözlülüğün olduğu yerde zulüm dahi olsa gerektir. Şimdiki halde de çoktur. Bu memleketlerde ne kadar zulüm ve bozukluk varsa dânişmendlerdendir, sebep onlardır. «Eğer onlar bilim ile iş görsele, okumamış halk dahi onlara uyarlardı» derler. Bunun üzerine bir hikâye akduma geldi.

Anadolu'da Yenişehir yöresinde Akbıyık dedem vardı. Bir gün Bursa'da Mevlâna Yiğen'le otururken Akbıyık dedem şöyle dedi:

— Ey Mevlâna! Bu okumamış halk ne kadar günâh ederlerse, sebebi hep bilim adamlarıdır. O günâhları Tanrı sizden sorsa gerektir dedi. Bu kez Mevlâna Yiğen söyledi:

— Ne sebepten ötürü bizden sorar?

dedi. Sonra Akbıyık dedem söyledi:

— Şundan ötürü ki, sizlerin zinâ ettiğinizi, livâta ettiğinizi, akçayı faize verdiğinizi, haramı ve helâli ayırtmedüğünüzü okumamış halk sizden gördü, onlar da öyle yapıyorlar. Onlar sizi taklit ederler, eğer sizden görmeseler onlar da yapmazlar. Nitekim siz domuz etini yemezsiniz, okumamış halk da yemez. Eğer ötekilerden de siz çekinse niz onların da hiçbiri yapmazlardı.

Ve hem insaf edelim, bugün de öyle değil midir? Bugün de hiçbir aydın var mıdır ki «bu haramdır» diye bir şey kabul etmesin? Onlara her ne gelirse, hiçbir haramı ve şüphelisi yoktur. Haram ve şüpheli olan her şey onlarca gerekli olur. Bari ömürlerinde birini red edeydiler. Redetmek ne söz? Haram olsun, helâl olsun, yeter ki eline girsin. Fakat ne hikmetse yemeğe dahi kıyamazlar. Vermek ve yedirmek aydınlar için çok ayıptır. Onların yanında öyle sözü hiç anma...

(*Tevârih-i Âli Osman*,—Breslau 1922, s. 25-26)

BASIN
İLÂN
KURUMU

GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ'nün

Yeni Telefon Numaraları

Santral : 27 66 00

« : 27 66 01

Basın : A-687-1038

GÜNEY VİYETNAM

Mehmet OĞUZ

Dünyanın bellibaşlı çabanbaşlarından biri olan Güney Vietnam'da geçen olaylar tam üç yıldır hemen hergün gazetelerin birinci sayfalarını işgal etmektedir. Yıllardır süren iç savaş binlerce Vietnamlının ölümüne sebep olmuş, fakat memlekette sürekli bir idare bir türlü kurulamamıştır. Geçen yıl Diem ve kardeşinin rejimi askeri bir darbe ile yıkıldığı zaman, Amerikada iyimser bir hava yaratılmış ve her şeyin iyiye yöneleceği sanılmıştı. Olaylar bunun tam tersini göstermiştir. Bir tarafta Amerikan parasıyla beslenen Güney Vietnam hükümet ve ordusu, diğer tarafta canları pahasına vatanlarını kurtarmak isteyen ve halkın desteğine sahip olan milliyetçiler. Amerikan hükümeti bunlara komünist demektir. Bu iddia gerçeğe aykırıdır. Güney Vietnamdaki Amerikan Haberler Merkezi mensubu Barry Zorthian, «Viet Kong'un ancak küçük bir kısmı komünistlerden müteşekkildir. Halkın çoğu Viet Konga Diem hükümetinin zulmü yüzünden iltihak etmiştir» demek zorunda kalmıştır. (Life, 27 Kasım 1964). Durumu yakından bilen bazı Amerikalı sorumlular dahi her şeyi komünist propagandası şeklinde izah etmekten çekinmektedirler. Güney Vietnam halkı hükümet kuvvetlerinin baskısı altında ezilmektedir. Ordu halktan tamamen ayrı, imtiyazlı bir kiralık ordu durumundadır. «Vietnam ordusu halkın çocukları olmaktan pek uzaktır. İmtiyazlı bir sınıf durumundadır. Askerleri köylüye eziyet ederek elinden yiyeceğini almaktadırlar. Köylü gençler orduya zorla kaçırılarak alınmaktadırlar.» (Joseph Kraft, Harper's Magazine, Aralık 1964).

Amerikan kamuoyunda, üzerinde en çok durulan konulardan biri Güney Vietnam'dır. Harbin uzaması Güney Vietnamı günlük hayatın âdeta bir parçası haline getirmiştir. Hükümet çevrelerinde genel olarak savaşın arttırılması, hattâ Kuzey Vietnam'a saldırılması yönünde bir temayül mevcuttur. Bu temayül basında ve bazı senatörlerce oldukça sert bir tepki ile karşılaşmış ve hükümet bu işi açıkça yapmaktan çekinmiştir. Amerikanın iddiasına rağmen şimdiye kadar bir tek Kuzey Vietnamlı asker Güney Vietnam hudutları içinde görülmemiştir. Amerikan hükümeti Kuzey Vietnam müdahalesi olduğu bahanesiyle Kuzey'e saldırıyı tasarlamaktadır. Bu planını gizlice gerçekleştirmek istediğini, Senatör

Morse'un 11 Aralıkta Denver'de yaptığı bir konuşmadan anlıyoruz, «Bundan birkaç hafta önce Başkan adayı Goldwater Kuzey Vietnamdan Güney Vietnam'a inen yolların kimyevi ve atomik metodlarla tahrip edilmesini tavsiye ettiği zaman herkes gülmüştü. Fakat bugün bazı belirtiler mevcuttur ki, Amerikan Elçisi Washington'dan Saygona Goldwaterinkine pek benzeyen bir reçete ile dönmüştür. Bu yöndeki belirtiler son olarak Kuzey Vietnamdan Laos yoluyla Güney Vietnam'a asker ve malzeme sevkiyatı iddiasına yeniden ehemmiyet verilmesidir. Bu yeni hareket tarzı Senato dışişleri komisyonuna verilen resmi bilgiyle gelişme halindedir. Verilen bilgiye göre Viet Kong mensuplarının büyük çoğunluğu Güney Vietnam yerlisidir ve silâhlarının yüzde doksana yakın kısmı hükümet kuvvetlerinden kaçırılmıştır. Kuzey Vietnamun yardımı ve liderliği olsa da olmasa da iç harb devam edecektir.» «Kendi kuvvetlerimizin masraflarına ilâveten, Güney Vietnamu elde bulunduramamız Amerikan vergi mükellefiyetine beşbuçuk milyar dolara mal olmuştur. Savunma Bakanlığı sözcüleri Vietnamu kaybedersek, ikinci dünya savaşında Pasifikte bütün kazandığımızı kaybedeceğimizi iddia etmektedirler. Bu, gerçeklere aykırıdır. İkinci dünya savaşından önce elimizde sadece Filipinler bulunmaktaydı ve 1935 te kendi istegimizle Filipinlerden vazgeçtik ve 1945 te tam hürriyet verdik. Filipinlerde, Japonyada olduğu gibi, üs haklarımız bulunmaktadır. Ayrıca savaş yoluyla kazanılan bir üssümüz de Okinawa'da mevcuttur.» «İkinci dünya savaşında Güney Doğu Asyadaki Fransız, İngiliz ve Hollanda müstemlekelerini Japonlara karşı serbestçe üs olarak kullandık. Şimdi ise ileride keyfimiz ister de Çine saldırırsak buraları üs olarak kullanmak istiyoruz. Böyle bir imkândan mahrum kalmaktansa, Savunma Bakanlığı Güney Vietnam halkının istememesine rağmen savaşa devam etmeyi daha doğru bulmaktadır. Böylece hiç değilse bu üslerden bir tanesini elimizde bulunduracağız. Başkan Johnson'un Amerikan halkını bu belâdan kurtarması için vakit geçmiş değildir. Bunu yapıp yapmayacağı Johnson idaresinin en büyük imtihanı olacaktır.» (I. F. Stene's Weekly, 21 Aralık 1964). 14 Aralık 1964 tarihli New York Times'da çıkan bir haber Senator Morse'u teyit etmektedir. C-123 tipi bir Amerikan nakliye uçağının Ku-

zey Vietnam hududunda düşmesi Kuzey Vietnam'a karşı gizli bir sabotaja girişildiğini belirtmiştir. Bu hareketler Kuzey Vietnam'a saldırı teşkil etmektedirler. Amerikanın gayesi Kuzey Vietnamı savaşa sürüklemektir. Tonkin Körfezi olaylarında olduğu gibi, Kuzey Vietnam bu sabotaj hareketlerine kuvvetle karşı koyarsa, Amerika Kuzeye saldırmak için aradığı bahaneyi bulmuş olacaktır.

Güney Vietnam halkının büyük çoğunluğu Budisttir. Fakat şimdiye kadar Budist çoğunluğun memleket idaresinde bir sözü olmamıştır. Diem rejiminin yıkılmasından sonra Amerika Budist liderlerle işbirliği yapmayı denemiştir. Bu deneme olumsuz netice vermiştir. Çünkü, Budistler kardeş kavgasına bir an önce son verip, barış yapmak istemektedirler. Şartlarından en başkası Amerikanın Vietnamdan çekilmesidir. Bu şartlar Amerikalıları kızdırmış ve şimdi olduğu gibi halkın istemediği bir rejimi zorla iş başında tutmağa devam etmişlerdir. 1963 te Diem hükümetinin devrilmesinden sonra, önce General Minh'i, onu zayıf bulunca General Khanh'i tutmuşlardır. Khanh halk arasında, bilhassa Budist rahipler ve talebeler arasında, hoşnutsuzluk yaratınca, sivil bir idare denemek istemişlerdir ve Saygon belediye başkanı Huong, başbakanlığa getirilmiştir. Bu idare de uzun ömürlü olmamıştır. 21 Aralıkta General Khanh tekrar bir darbe yaparak idareyi ele almıştır. Amerikanın en güvenilir adamlarından olan Khanh, bu son darbeden sonra Amerikaya kafa tutmuştur. Fakat bu dargınlık uzun sürmemiştir. Buna bir nevi göstermelik diyebiliriz. Nitekim, Amerikan hariciyesi yardımı keseceğini ima edince Khanh'in tehditleri sona ermiş ve idareyi başbakan Huong'la beraber yürütmek yolunu seçmiştir. Bu son değişikliklerin Güney Vietnam'a istikrar ve barış getirmeyeceği apaçık ortadadır. Son değişikliklerden sonra Budist siyasi sözcüsü Chau, Milli Mabette yaptığı bir konuşmada hükümeti yermiş ve Huong'u ancak «yabancılar» iş başında tutmaktadırlar demiştir. (New York Times, 4 Ocak 1965). «Yabancı» terimi Amerikalılar için kullanılmıştır.

Güney Vietnam halkının protestosuna rağmen Amerika bu ülkeden ayrılmak eğiliminde değildir. Başkan Johnson Amerikan Kongresindeki yıllık mesajında Vietnamdan ayrılmak niyetinde olmadığını tekrarlamıştır. (New York Times, 5 Ocak 1965) Johnson'un mesajını takip eden gün Dışişleri Bakanı Rusk senato dışişleri komisyonunun gizli bir toplantısında izahat vermiştir. Bu toplantıdan sonra senatör Morse televizyon kameraları önünde Amerikan hariciyesini iki yüzlülükle itham etmiştir. (New York Times, 6 Ocak 1965). «Her zamankinden daha fazla olarak hariciyenin Güney Vietnamdaki programı iflâsa mahkûmdur.» Morse, hariciyenin Güney Vietnam için hürriyetten söz açarken iki yüzlülük yaptığını, Amerikanın o ülkedeki mevcudiyetinin Birleşmiş Milletler Anayasasına ve Cenevre Anlaşmalarına aykırı olduğunu tekrarlamıştır. Çözüm yolu olarak Morse, Birleşmiş Milletler aracılığı ile bir konferan-

sa gidilmesini ve müzakere yoluyla Güney Vietnamlılara kendi kaderlerini tayin yolunun açılmasını teklif etmiştir. Son olarak senatör Church te Rampart mecmuasına verdiği bir demeçte Amerikanın Güney Vietnamda bulunmasının büyük bir hata olduğunu ve bu memleketten ayrılmak için gerekli zemini hazırlamasını tavsiye etmiştir.

Kanaatimizce Güney Vietnamda çözüm yolu mevcuttur. Senatör Morse'un tavsiyeleri Güney Vietnam'a sürekli ve adil bir barış getirebilir. Uluslararası gözlem altında gizli seçimle işbaşına gelecek bir hükümet barış ve sükunu temin edecektir. Şimdiye kadar böyle bir çözüm yolundan Amerika kaçınmıştır.

Kongo

24-27 Kasım tarihleri arasında Kongo'da geçen kanlı olaylar, Amerikan basınında «Amerikalıların insansaverliği», «merhameti», v.b. şeklinde yer aldı. Bu yazımızda, Amerikan nakliye uçakları ile Kongo'ya indirilen Belçikalı paraşütçülerin aslında hangi gayeye hizmet ettiklerini ve bu müdahalenin dünya kamuoyunda —bilhassa emperyalist kampın dışında kalan memleketlerde— uyandırdığı tepkiyi açıklamaya çalışacağız. Kongo'daki beyazları kurtarmak bahanesi ile hareket eden Amerikalılar, Kongo milliyetçilerinin elindeki şehirleri zaptedip, kendi kukulları olan Çombe hükümetinin idaresine vermek için bir işgal hareketine girişmişlerdir. 25 Kasım 1964 tarihli New York Times'da çıkan bir makale bunu doğrulamaktadır. «Stanleyvil'in Sonu» adlı bu makalede milliyetçilerin ezildiği ve otoritenin tamamen Leopoldvil hükümetinin eline geçtiği belirtilmektedir. Halbuki, Belçikalı paraşütçüler Kongo'dan ayrılır ayrılmaz, milliyetçiler kaybettikleri şehirleri tekrar ele geçirmişlerdir.

Belçika, İngiltere ve Amerika Kongo'daki zengin maden kaynaklarına ortaklaşa sahiptirler. Müşterek hareket eden bu devletler idarenin tamamen Çombe'nin eline geçmesi için ona yardım etmektedirler. Çombe hükümeti Kongo halkının itimadına sahip değildir. Zaten halkı tarafından tutulan bir hükümet kiraladığı askerlerle kendi halkını öldürtmez. Bilindiği gibi, Çombe ordusu Güney Afrika Birliği, Rodezya ve Belçikadan kiralanan beyaz askerlerden müteşekkildir. Amerikanın silâh yardımı ve kiralık askerler olmasa, Çombe hükümeti iktidarda bir an kalamaz. Kongoluların beyaz «rehine» lere yaptıkları zulüm hikâyeleriyle dolup taşan Amerikan basını, beyaz askerlerin Kongolu yerlilere karşı nasıl vahşice hareket ettiklerinden hiç söz açmamıştır. Buna dair bir yazı küçük bir gazetede (I. F. Stone's Weekly, 7 Aralık, 1964) Fransız Le Nouvel Observateur dergisinden iktibasen yayımlanmıştır. Emile Lejeune'nun bu yazısında beyaz kiralık askerlerin Kongolu yerlilere yaptıkları zulüm anlatılmaktadır. Amerika bu zulüm hareketlerini durdurmak için hiçbirşey yap-

mamıştır. Tam aksine, Çombe hükümetine yardım etmekle bu vahşiyane hareketlere ortak olmuşlardır. Maden şirketlerinin çıkarlarını korumaktan başka bir maksadı olmayan Amerikan hükümeti, Kongonun yegâne lideri Lumumba'nın öldürülmesinde de kaatil Çombe'ye yardım etmiştir. Son olaylarda da beyaz «rehine»ler bir vesile olarak kullanılmıştır. Paraşüt indirmesinden önce, Stanleyvil rejiminin dışişleri bakanı Kanza «rehine»lerin hayatlarının emniyette olduğuna dair Kenya Başbakanı Kenyatta'ya teminat vermiş bulunuyordu. (New York Times, 23 Kasım 1964) Kenyatta, milliyetçilerle Leopoldvil hükümeti arasında arabulucu rolünde bulunuyordu. Stanleyvil rejimi Amerika ile müzakerelere girişmek için müracaat etmiş ve bu müracaat başlangıçta kabul edilmişti. Daha müzakereler başlamadan paraşüt indirmesi yapıldı ve Amerika sözünden dönmüş oldu. Görülüyor ki, kendi halkına «merhamet misyonu», «kurtarma hareketi» gibi sloganlarla durumu anlatmağa çalışan Amerikan hükümeti, beyaz rehinelere sadece bir bahane olarak kullanmıştır. Gerçek mesele Kongolu halkın istemediği bir rejimin zorla başlarında tutulmasıdır. Buna baş kaldıran halk Amerika tarafından solculukla ve Kızıl Çin'in uşağı olmakla suçlanmaktadır. Bu tamamen gerçeklere aykırı bir tezdır. Kongo halkı kendine yapılan baskıyı Kızıl Çin'den gelen propaganda yazılarından öğrenmek durumunda değildir. New York Herald Tribune gazetesi (30 Kasım 1964) daha da ileri giderek Kongo halkının tepkisini Çin - Rus rekabeti ile izah etmeğe kalkmıştır. Böyle bir izah en basit ifadeyle gülünçtür.

Amerika, İngiltere ve Belçikanın müşterek hareketi Üçüncü Dünya diye anılan tarafsız ülkelerde şiddetle protesto edilmiştir. Bilhassa Afrikalı devletler üçlü hareketi tel'in etmişler ve Amerika Kongonun iç işlerine müdahale ettiği ve kukla bir rejimi iş başında zorla tuttuğu için tenkid edilmiştir. İndirme hareketini takip eden günlerde Afrika devletleri durumu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine aktetmişlerdir. 30 Kasım günü 18 i Afrikalı, 22 devlet Amerika ve Belçikayı Güvenlik Konseyine şikâyet etmişlerdir. Güvenlik Konseyinde konuşan Mali Dışişleri Bakanı Ousmane Ba Kongodaki rehinelere ölmünden Amerikanın sorumlu olduğunu söylemiştir. (New York Times, 11 Aralık 1964). Ba, konuşmasının bir yerinde şunları söylemektedir, «Saldırganların gerçek hedefi rehinelere hayatını kurtarmak değil, bir Afrika milliyetçilik merkezini yok etmektir. Afrikalı milli lider Lumumba'yı öldürten, Dag Hamersold'un ölümünden sorumlu olan ve John Kennedy'i korkakça öldürmekten geri kalmayan hep aynı emperyalist kuvvetlerdir.» Hatırlanacağı gibi Kongonun ilk başbakanı Lumumba 1961 de emperyalistler tarafından öldürtülmüştür. Dag Hamersold ise Kongo krizi ile ilgili bir seyahat sırasında esrarengiz bir uçak kazasına kurban gitmişti. Güvenlik Konseyinin aynı toplantısında konuşan Gine Dışişleri Bakanı Beavogui ve Cezayir delegesi Battura da Amerika ve Belçikayı tenkid etmişlerdir. Beavogui şunları söylemiştir :

«Amerikanın maaşlarını ödediği Kübalı pilotlar tarafından kullanılan Amerikan uçaklarının himayesinde, kiralık askerler yüzlerce ve yüzlerce suçsuz Konkolu sivil katletmişlerdir. Amerika gerçek gayesini gizlemek için bu suçsuz sivilleri âsiler diye adlandırmıştır. Amerikan uçakları Milli Kurtuluş Cephesinin elinde bulunan Albertvil ve Bakavu şehirlerini bombalarken batıdan hiçbir protesto sesi yükselmemiştir. Buna sebep, acaba Güney Afrikalı, Rodezyalı, Belçikalı ve Kübalı maceraperestler tarafından öldürülen Kongoluların derilerinin aynen Mississippi'de öldürülen zenci Amerikan vatandaşları gibi, siyah olması mı?» (I.F. Stone's Weekly, 21 Aralık 1964). Bu konuşmanın Amerikan zencilerini ilgilendiren kısmı günlük Amerikan gazetelerinde çıkmamıştır.

Güvenlik Konseyinin açılış oturumunda Gana delegesi Botsio Amerikanın hareketini protesto etmiştir. Botsio Amerikan hareketinin hukuk dışı olduğuna işaretle, «Uluslararası hukuka göre Amerikanın Kongoya müdahale hakkı, Gananın Amerikanın Güneyine müdahale hakkından daha fazla değildir. Güneyde zaman zaman zenciler hukuki haklarını kullanırlarken him ve işkenceye maruz kalmaktadırlar.» demiştir. Bu haklı protestolara Amerikan hükümeti kulaklarını tıkamıştır. Başka memleketlerin işlerine müdahaleyi tabii bir hak sayan Amerikan Hükümeti bu durumun hızla değişmesini ve mutlak otoritesini kaybetmeyi bir türlü hazmedememektedir.

Afrikalı devletlerden gelen bir başka tepki de Kongolu Milliyetçi lider Gbenye'ye yardım etmek kararındır. Bilhassa Birleşik Arap Cumhuriyeti ve Cezayir, Gbenye'ye silâh yardımı yapmağa karar vermişlerdir. Bu yardımın durdurulması için Amerikan hükümeti Birleşmiş Milletlerin yardımını istemiştir. Paraşütçü indirmesi hareketinden Birleşmiş Milletleri ancak her şey olup bittikten sonra haberdar eden Amerika, başı sıkışınca bu kuruluşun mevcudiyetini hatırlamıştır. Amerika Çombe hükümetine yardım ederken, bunu Kongonun resmi hükümetinin isteğine uyarak yaptığını iddia etmektedir. Halbuki Çombe hükümeti Amerika ve Belçikanın seçtiği bir hükümettir. Bu hükümet Kongo halkının desteğinden mahrumdur ve bu desteği sağlayacak hiçbir hareketi yoktur. Aksine, kendi halkını kiralık askere ezdiren artan hızla halkın nefretini kazanmaktadır. Kongoda sulhun sağlanması için halk taraftarı bir rejimin yerleşmesi lazımdır. Bu yolda ilk adım Amerikan müdahalesinin durmasıdır. Nitekim, Afrika Milletleri Birliği bu yolda bir teklifte bulunmuştur.

Ergin Günçe'nin

GENCÖLMEK adlı

Şiir kitabı Dost Yayınları
Arasında yayımlandı.

Fiyatı : 2.5 T.L.

NAZIM HİKMET

Üstüne bir inceleme denemesi

«NAZIM'IN ŞİİR GÜCÜ, DIRİ-
LEN TÜRK HALKININ TEMEL
UMUTLARI İLE BESLENDİĞİ
İÇİN, GERÇEK DEMOKRASİ VE
ÖZGÜRLÜK İLKELERİNDEN VAZ-
GEÇİLMEYİP, ONUN ŞİİRİN-
DEN DE VAZGEÇİLEMİYECEK
TİR.»

Güzin DİNO

Nâzım Hikmet'in şiiri üzerine incelemele yapı-
mak, gelişmesini belirtmek, her döneminin nitelik-
lerini ortaya koyup bilimsel bir görüşle değerlendiri-
mek, uzun çalışmalarla sağlanacak bir iştir. Bunun
için her şeyden önce, bütün şiirlerini bir arada gör-
mek, yanlışsız yayımlamak, dışarda yapılmakta olan
çalışmaların yanı sıra, biyografya ve bibliyografyası-
nın asıl Türkiye'deki kaynaklarını eksiksiz olarak or-
taya çıkarmak gerekmektedir. Asıl iş biz Türklere
düşüyor.

Nâzım Hikmet'in Türkiye'de yayınlanan kitapları,
yanılmıyorsa, 835 satır, Jokond ile Si—ya—U, Va-
ran Üç, Portreler, Sesini kaybeden Şehir, Benerci
Kendini Neden Öldürdü, Gece Gelen Telgraf, Taranta
Babuya Mektuplar, Simavne kadısı oğlu Şeyh Bed-
rettin Destanı, tiyatro oyunlarından, Bir Ölünün Evi,
Kafatası, Unutulan Adam'dan ibarettir; bunlar 1928
le 1936 yılları arasında yayınlanmışlardır; oysa 1921
den bugüne kadar yabancı ülkelerde şiir ve tiyatro
oyunlarının çevirileri basılmış, bunlar arasında Tür-
kiyede yazılmış ve içine «İstiklâl Savaşı Destanı» nı
da alan «İnsan Manzaraları» olduğu gibi, Türkiye
dışında yazılmış «Küba Röportajı» V.s. yüzlerce mu-
ralık şiirleri de vardır. Ayrıca «Romantikler» ismin-
de bir roman da, şairin ölümünden sonra basılıp
bir çok dillere çevrilen eserler arasındadır.

Şiirinin yankı ve etkileri, kişiliğinin ünü, yurd
içinde ve dışında sürüp giden bir Türk şairi üstüne
Türkiye'deki genç kuşakların bilgisiz bırakılmaları-
nın kültürümüze karşı ağır bir sorumluluğu vardır.
Şiirimizin doruklarından biri olan Nâzım Hikmet
üzerine, temel bilgileri vermek zamanı çoktan gel-
miştir.

Nâzım Hikmet'in başlıca şiir niteliği, bence ev-
rensel olmasındadır; Nâzım Hikmet bu evrenselliğe
ulusal temalara dayanarak ulaşmıştır. Mısralarının
sayımı yapıldığında, çoğunun Anadoluyu, Türk köy-
lüsünü, işçisini, gencini, ihtiyarını, düşünürünü, da-
ğını taşıyı, yeşilliğini, denizini, İstanbulunu, taşra-
sını, bozkırını, öz dertlerimizi, acılarımızı, sevinçle-
rimizi, tüm ülkemizi anlattığı meydana çıkar. Nâ-
zım Hikmet'te başarının başlıca kaynağı bu nokta-
dadır; kültür tarihimizde hiç bir sanatkarın başara-
madığını, ülkesinin sesini çağdaş oluşum içinde dün-
yanın her yerinde duyurmasını bilmiştir. Bu başarı-
yı ulusal gerçeklerimizi dural değil, diyalektik bir an-
layışla ortaya koymakla yerine getirebilmiştir. Yani
başarısı yurt olaylarının bilincine, çağdaş bir düşün-
ce sistemi açısından varmış olmasındadır.

Bu diyalektik bilinç, Nâzım Hikmet'in şiirine öz
ve biçim bakımından devrimci bir nitelik kazandı-
rılmıştır. Geleneksel dural şiir anlayışının, kişisel, ço-
ğu zaman mistik ya da duygusal, «şâirâne» konuları,
kalıplaşmış, etkisiz deyim, beylik imgeler yerine,
Nâzım Hikmet çoğunluğun çelişkili yaşantısını yan-
sıtın sosyal konuları getirmiştir; kişinin ve şairin,
düzensiz toplum karşısındaki sorunlarını, bir düşün-
ce ve duygu yapısı içinde belirtmiştir; yıkılan gele-
neksel kalıpların yerine konuşma dili ile, halk de-
yimleri ile Türk şiirini canlandırıp ona yeni bir
hümanizmanın kapılarını açmış, biçim bakımından
da yeni gelişmeleri sağlamıştır.

Nâzım Hikmet'in bu devrimci şiirinin temel
öğelerinden biri devrimci İstiklâl Savaşının gözlem-
leri olmuştur. İlk döneminde hatı modern şiir tek-
niği ile şiir devrimciliğine başlamışsa da, olgunlaşma

Gerçek Sanatçıya Güven

Abidin DİNO

İlerici, somut bir resim düşünülebileceği gibi, seyirci üzerinde ilerici bir etki bırakan soyut bir resim de düşünülebilir. Bir yapıtın ilerici niteliğini belirleyen onun somut ya da soyut görünümü değil özüdür.

Yararlılık kavramı çok zenginleşmiş bulunmaktadır. Örneğin politik bir toplantı salonunun duvarlarını kaplayan ilerici bir fresk nasıl yararlı ise, soyut bir resimden fıskıran neşe ve coşkunluk da bir eğlence salonu için o kadar yararlı olacaktır. Çalışma şevki uyandıran somutbir resim bir fabrika işe yarıyacağı gibi, yorucu iş gününden sonra evinde dinlenen bir emekçiye soyut bir resim huzur ve mutluluk verebilir.

Yararlılık kavramı, bazılarına göre, politikacıların sanatçıya karışmasına sebep olur. Fakat şunu akıldan çıkarmayalım: Ekonomik alanda dışarıdan yapılan müdahaleler ne denli zor ve nazik bir işse, sanat alanında bu, hatta daha da zor ve karışıktır. Bilimsel tartı ve ölçüye vurulamayan, istatistiğe sığmayan sanat alanında rol oynayan elemanlar, bir ekonomik plan-

lamadakinden çok daha çeşitli ve karmaşıktır. Halka ve sanatçıya neyin daha uygun olduğunu, neyin olmadığını hiçkimse kesip biçip ortaya koyamaz. Burada kararı hayat verecektir. Halka hizmet yolunda kullanacağı metodun seçimini sanatçının kendisine bırakmak gerektir.

Sanatçıyla halk, aralarında örgensel (organik) bir bağ kurmanın yollarını bulmada bugün her zamandan çok yetenek kazanmış bulunuyor. Burada politikacının işi, bu bağ için gerekli olanı hazırlamaktan ibarettir. Halkın ve sanatçının genl kültürünü zenginleştirmek, politik bilincini güçlendirmek sorumluluğu, (ilerici) yöneticilere düşen büyük davalardır. Yöneticiler ellerindeki bütün kaynakları, halkın kültür alanına girmesini ve sanatçının yaratıcı çalışmasını kolaylaştırmak için seferber etmelidirler.

Ve bunun ötesinde gerçek sanatçıya güvenmek gerekir.

(Demokratie dergisinin kasım 1964 sayısından çevrilmiştir. — K. Ö.)

döneminde büsbütün kendine özgü yeni yeni tekniklerle, Cumhuriyet şiirinin baş kurucusu ve sürdürücüsü olmuştur. Nâzım'ın şiir gücü, dirilen Türk halkının temel umutları ile beslendiği için, gerçek demokrasi ve özgürlük ilkelerinden vazgeçilmedikçe, onun şiirinden de vazgeçilemeyecektir.

XXX

Nâzım Hikmet'in türk yazınına kazandırdığı, evrensellik, ulusalık, devrimcilik niteliklerini, genel yargılarla açıklamakla yetinmeyip, bu nitelikleri şiirinin dokusunda göstermeyi deneyelim; bunun için de Türkiyede yayınlanan, herkesin bildiği «Dâvet» şiirini inceleyelim.

Bu işe girişirken, bundan sonra çoğu zaman karşınıza çıkacak olan bir engeli de belirtelim. Nâzım'ın kitap halinde basılmamış şiirlerinin metni, daima ihtiyatla karşılanmalıdır. (Basılmış kitaplarında da dizgi yanlışları eksik değil.) Elden ele geçip de, defterden deftere aktarılan şiirlerde aslında olmayan bir çok yanlışlar görülmektedir. Yazın uzmanlarımızın bildiği, bu gibi durumlarda, başka başka «varyant»larla bir karşılaştırma çalışmasına girilmeli, tam metni, bir inceleme sonunda meydana çıkarmalı. Bu

nu yapmadıkça bilimsel değerde bir çalışma hemen hemen olanaksız. Aşağıdaki şiir bu süzgeçten geçmediği için, yapacağım deneme sadece bir çalışma var sayımı niteliği taşır.

DÂVET

Dörtmala gelip uzak Asyadan,
Akdenize bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket, bizim

Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak;
ve ipek bir halıya benzeyen toprak,
bu cehennem, bu cennet, bizim.

Kapansın el kapıları, bir daha açılmam;
yok edin insanın insana kulluğunu!
bu dâvet, bizim.

Yaşamak! Bir ağaç gibi tek ve hür;
ve bir orman gibi kardeşesine:
bu hasret bizim.

(1947)

Tarihsel ve diyalektik bir şiir anlayışı ve kuruluşu içinde yurdun güzelliği ile insanların mutsuzluğunu karşılaştıran konu, bu çelişkiyi aşmanın ilkelerini ortaya koyan bir temel düşünceye bağlanır.

Oniki mısralık, bu küçük ve büyük şiirin gelişimi iki bölüm içinde kurulmuştur. İlk altı mısradaki yurdun olumsuz durumu var; arta kalan altı mısradaki ise gelecek üstüne olumlu özgürlük dileği açıklanmıştır.

Herbir bölümün dokusu, gelişik imge ve kavramlarla örülmüştür: Bir karadan bir denize, «uzak Asyadan» «Akdenize», coğrafi bir serüvenin iki ucudur. Bu cümlelerin başlangıcı dinamiktir, bir hareketi gösterir; «dört nala»; ikinci mısradaki ise ereğe varılmış, akıncıların atları suya uzanmış, duraklamıştır. At başı, somuttan başka soyut da bir imgedir; yani bir kıtadan uzanırca duran Anadolu yarımadasını yansıtmıştır. Bu ilk cümle ayrıca, dinç, hırçın, atılğan «Kuvayı Milliye» atlılarının hızını da akla getirir, Asya ve Akdeniz uygarlığını birbirine bağlayan Anadolu yarımadasının tarihsel yünden durumunu da. Bileşik bir imge ile karşı karşıya bulunuyoruz.

Birinci bölümdeki olumsuz imge ve kavramlar ise: «bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak» mısranın genel anlamda doğrulamak için, düne de bugüne de baş vurulabilir; tarih ve istatistik şairi doğrular. Gene aynı bölümde, başlıca gelişmeyi anlatan imge hazırlanmış: «dipek bir halıya benzleyen toprak», şairin yurt sevgisi, yurdun en ince dokusu ile, «dipek bir halı» ile birleştirilen «toprak» ta açıklanmış. Ayrıca «ayaklar çıplak» la «dipek bir halı» imgelerinin karşıtlı sembolizmi gelişmeyi tamamlıyor; sinemada kullanılan bir yakın çekim (gros plan) niteliği taşıyor. Bu bölümü bitiren mısradaki büyük gelişme belirtilmiş: «bu cehennem, bu cennet» sözleri ile, şair alabildiğine bir güzellik içinde yaşayan, ama alabildiğine zorluklar içinde kalan ulusumuzu, serivermiş gözümüzün önüne.

Altı mısralık ikinci bölümde ise, önce gelecek üstüne olumlu bir dilek, sosyal kavramlarla verilmiş: «el kapısız» «kulluksuz» bir toplum isteği, arkasından özgürlük ve birlik tema'sı, doğadan seçilmiş birer imge ile açıklanmış «ağaç» ve «orman». Şaire göre çözüm yolu böylece ikinoktada toplanmış, bunlar aynı zamanda tarihsel bir dilek olarak ortaya çıkıyor: Dış ve iç sömürülere karşı olmak; «kapansın el kapıları», «yok edin insanın insana kulluğunu». Birinci dilek şöyle tamamlanmış: «bir daha açılmasın». Kapitülasyonların tekrar dönmemesini, neo-kapitalizm'in yeni oyunlarla yurdu tekrar sömürmemesini öngören bir düşünce seziliyor. İkinci dilek, sosyal adalete kavuşma çağrısı olarak beliriyor.

Bu bölümde de, baştan beri süregelen gelişikli biçim niteliğini açıklayalım: «kapansın», «açılmasın» gibi karşıt anlamlı fiillerin eş anlam taşımaları ilginç; «tek», «beraber» gibi karşıt anlamlı sözcükler «hür» ve «kardeşcesine» kavramları ile bağlanarak daha gerçek bir anlam kazanmaları da öyle; ayrıca «ağaç» ve «orman» karşıtlığı da etkili.

Gelecek mutluluk parçasında «ağaç» ve «orman» imgesinin seçilmiş olması, başlangıçtaki «dört nala»,

durulmamış imgeye karşılık, gittikçe kök salmış bir uygarlık isteği olarak yorumlanabilir. (Nâzım Hikmet'te «ağaç» imgesi başlı başına bir inceleme konusudur; bunu burada yapacak değilim; genel olarak ağaç, sağlamlık, mutluluk, bereket, süreklilik kavramlarını kapsıyor. Anadolu ikliminin baş nakışı kutsal ağaç değil midir?)

Çelişkili bir öz, kavram sözcük dizimi sistemi üzerine kurulmuş olan bu şiirin, mısra yapısı da özel bir biçimde düzenlenmiştir.

Serbest vezinle yazılmış olan mısraların iç ahenği ve genel ritmi kafalarda yer edecek özellikler taşır. Oysa çok sade ama ustaca bir ölçü kullanılmıştır. Dikkat edilecek olursa, şiirin öz düşüncesini taşıyan «bu cehennem, bu cennet bizim» mısra, şiirin tam ortasındadır; şiir tümünün anlamı, bu cehennem bu cennet üzerine kurulu olduğu düşünülecek olursa, bu mısra'nın ses ve göz ölçüsüne göre tam ortada olması çok ilginçtir. Bu ölçülü denge, bir de mısraların çiftler çiftler «bizim» sözcüğünün gerekli yerde perçinlenmesi ile de sağlanmıştır; böylece «bu memleket bizim» sözleri dün de, bu gün de, yarın da söylenecek bir sözün ritmik tekrarlanması, şiirin genel anlamına ve yurd sevgisine tutkulu bir duygu kazandırıyor. Bundan başka ülkenin durumunu anlatan, ya da çağırıyor açıklayan imge ve kavramlar, üç satır üzerinde gelişen mısralarla verilmiştir. Mısra ayrıntıları, oluşum içinde belirli bir anlam taşır. Örneğin ilk üç mısra, küçük Asyaya Asyanın uzaklarından gelen Türk kavimlerinin, sanki tarihsel akın tempolarını izlemektedir. İlk iki mısra sonundaki «Asyadan», «uzanan» uyağı ile «çıplak», «toprak» uyağı, çoğunluğun ses bakımından alıngelmiş olduğu vezin geleneğine bağlı kalmakla bu mısraların anlamını etkilemekte, daha da çabuk benimsenmesine, şiirinin havasına daha çabuk girilmesine yol açmaktadır.

Kendine has bir ölçü düzeni ve ses olgunluğu taşıyan bu şiirin, serbest vezin çerçevesi içinde, kesinlikle denkleşmiş, ustaca bir yapısı vardır.

Elimdeki nüshanın tarihi ve şiirin biçim özellikleri göz önünde tutulacak olursa Nâzım Hikmet'in bu şiiri olgunlaşmış, batı şiirinin etkilerinden büsbütün sıyrılmış olduğu bir sırada yazdığı anlaşılır. Yerli ses ve imgelerle, güçlü ve açık bir söyleyişle bu şiir, sanki gerçekten çoğunluğumuzun koro halinde bir seslenişidir: «bu memleket, bizim», «bu cehennem, bu cennet bizim», «bu davet bizim», bu hasret, bizim»...

Öz ve biçim ayrı ayrı incelendiğinde, bunların nasıl sıkı bir örgü içinde birbirine bağlandığı, kuruluştaki düzenin nasıl bir eylem şiirini ortaya çıkardığı belirmiş ve bu eylem şiirinin, gerçeği, nasıl oluş halinde kavrayıp yansıttığı açıklanmış oluyor. Bu şiir anlayışı, Nâzım Hikmet'i dural ve biçimsel olmaktan uzaklaştırmış, düşünce ve duygularını, gür, zengin, geniş biçimlerle dünyaya duyurmasını sağlamıştır.

Paris.5.1.1965

SOSYAL ADALET

SOSYAL ADALET YAYINLARI'nın

İkinci Kitabı
Moris DOBB'tan

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER ve İKTİSADİ KALKINMA

Fiatı : 3 Lira

★

Üçüncü Kitap

KALKINMA YÖNTEMLERİ

Yazarı : Oskar LANGE

(Polanya Plânlama Komitesi ve İktisat Konseyi Başkanı)

Fiatı : 2 Lira

İsteme Adresleri :

P. K. 193 Yenişehir — Ankara

Toplum Organizasyon P. K. 176 Ankara

İstanbul Dağıtım : Arslan Kaynardag

Elif Kitabevi

Sahaflar Çarşısı No. 4

DUYURU

Sosyal Adalet dergisine gönderilecek yazıların çıkacak sayıda basılabilmesi için, en geç ayın on beşine kadar elimize geçmiş olması gerekmektedir.

Önemle belirtiriz.

sosyal adalet aylık siyasi fikir dergisi
Yıl: 1 Sayı: 11

İmtiyaz Sahibi : Cemal Hakkı Selek, Yazı İşleri Müdürü : Yalçın Cerit,
Yazı Kurulu Başkanı : Prof. Sadun Aren, Teknik Yönetmen : Abdullah Nefes,

Yönetim Yeri : Selânik Caddesi 28/1 Kızılay-ANKARA
Kısa Adres : P.K. 193 Yenişehir-ANKARA

FIATI : 250 KURUŞ

Yıllık abone 24, 6 aylık 12 Liradır. İlan - Reklam ücreti
özel anlaşmaya bağlıdır.

Dizilip basıldığı yer : Başnur Matbaası - Konya Sokak ANKARA
Basıldığı Tarih : 1 Şubat 1965

REKLAM
LARINIZ
IÇIN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

DIŞ MUHABİRLER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Eğirsa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Römanya
Yugoslavya
Yunanistan